

TMMOB ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI

ISSN-1300-0071
NİSAN-EYLÜL 2021
SAYI:133-134

TARIM VE MÜHENDİSLİK

Derginin dijital baskısı için QR kod okuyucu ile okutunuz.

TARIM VE MÜHENDİSLİK

TMMOB ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI YAYIN ORGANI -ÜÇ AYDA BİR YAYINLANIR
YEREL SÜRELİ YAYIN ISSN-1300-0071

SAHİBİ

Baki Remzi SUIÇMEZ

SORUMLU YAZIŞLARI MÜDÜRÜ

Doç. Dr. Yener ATASEVEN

YAYIN KURULU

Dr. Züleyha OĞUZ
Tahsin Erman ÇAĞDAŞ
Nevzat ÖZER

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Ahmet ÇOLAK
Prof. Dr. Ali Rıza ÖZTÜRKMEN
Prof. Dr. Celalettin KOÇAK
Prof. Dr. Cem ÖZKAN
Prof. Dr. Dilek BOSTAN BUDAK
Prof. Dr. Erkan YASLIOĞLU
Prof. Dr. Ertuğrul AKSOY
Prof. Dr. Gökhan ÇAYCI
Prof. Dr. Gökhan SÖYLEMEZOĞLU
Prof. Dr. Hasan SİLLELİ
Prof. Dr. Haydar ŞENGÜL
Prof. Dr. İbrahim ORTAŞ
Prof. Dr. Kemal BENLİOĞLU
Prof. Dr. Mehmet ERTUĞRUL
Prof. Dr. Serap PULATSÜ
Prof. Dr. Tacettin YAĞBASANLAR
Prof. Dr. Uygun AKSOY
Prof. Dr. Zeliha BARUT
Doç. Dr. Barış Bülent AŞIK
Doç. Dr. Eylem POLAT
Doç. Dr. İlknur MERİÇ TURGUT
Doç. Dr. Okan DEMİR
Doç. Dr. Yener ATASEVEN
Doç. Dr. Ziya DURLUPINAR
Dr. Öğr. Üyesi Cemal POLAT
Dr. Erol ÖZKAN
Dr. Tefik TÜRK
Dr. Züleyha OĞUZ

YAYINA HAZIRLAYAN: Funda GACAL-ZMO **GRAFİK TASARIM:** R. Figen KURAL-ZMO

YÖNETİM YERİ

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Karanfil Sokak 28/18 Kızılay / ANKARA
Tel: 444 1 966 - Faks: 0 312 418 51 98 www.zmo.org.tr zmo@zmo.org.tr

BASIM

Tam Pozitif Reklamcılık ve Matbaacılık İç ve Dış Ticaret Ltd. Şti.
Adres: Çamlıca Mah. Anadolu Bulv. 145. Cad. No: 10/11 Yenimahalle / Ankara
Tel: 0 312 397 00 31 | Faks: 0 312 397 86 12
E-Posta: pozitif@pozitifmatbaa.com

1000 Adet Basılmıştır. 18 Ekim 2021

YAZI YAYIN KOŞULLARI

Gönderilen yazılar yayınlansın, yayınlanmasın yazarına geri verilmez. Özgün derleme yazılarda fikir ve görüşler yazarına, çeviriden doğacak sorumluluklar ise çevirene aittir. Ziraat Mühendisleri Odası ve Tarım ve Mühendislik Dergisi yazılardan hiçbir şekilde sorumlu değildir. Yayın Kurulu gönderilen yazı üzerinde gerekli gördüğü değişikliği yapmaya yetkilidir. Dergide yayınlanmış yazılar kaynak gösterilmek koşuluyla başka yayın organlarında kullanılabilir ya da aktarılabilir.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	3
KÜRESEL ISINMA PERSPEKTİFİNDEN HAYVANCILIĞIN DURUMU VE GELECEĞE YÖNELİK KURGULANMASI	5
<i>Prof. Dr. Erkan YASLIOĞLU</i>	
YEREL YÖNETİMLER VE TARIM	11
<i>Ferdan ÇİFTÇİ</i>	
TÜRKİYE'DE TARIM SİGORTALARI, YAŞANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ...	19
<i>Şule YILDIRIM</i>	
SUCUL EKOSİSTEMDE MÜSİLAJ TEHDİDİ OLASI NEDENLERİ VE SONUÇLARI	25
<i>Doç. Dr. İlknur MERİÇ TURGUT, Prof. Dr. Akasya TOPÇU</i>	
"KIRSAL ALAN" "YOKSULLUĞU VE YOKSUNLUĞU" ÜZERİNE KIRSAL VE KENTSEL ANALİZLER İLE POLİTİKA ÖNERMELERİ RAPORU	28
<i>Ergin KAHVECİ</i>	
ÇİFTÇİLERE YAPILAN TARIMSAL DESTEKLEMELERDEN TEVKİFAT YOLUYLA KESİLEN GELİR VERGİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	48
<i>Av. Buse ÇAĞLIYAN</i>	
BASIN AÇIKLAMALARI	
KALKER OCAĞI VE KIRMA ELEME TESİSİNE KARŞI DOĞASI, TARIM ARAZİLERİ, MERASI, YAŞAM HAKKI İÇİN DİRENEK ANKARA BEYPAZARI DOĞANYURT KÖYLÜLERİNİN YANINDAYIZ	52
İKİZDERE'DEKİ DOĞA KATLIAMI DURDURULSUN!	54
BİLGİSİZ VE İLGİSİZ İNSANLARLA ZİRAAT MÜHENDİSLİĞİ MESLEĞİ DIŞLANARAK ÜLKEMİZDE TARIM SEKTÖRÜNÜN SORUNLARI ÇÖZÜLEMEZ LİYAKAT!	55

SUNUŞ

Merhaba Değerli Meslektaşlarım,

Tarım ve Mühendislik Dergimizin 133. ve 134. sayıları ile sizlere “merhaba” derken, Yönetim Kurulu Üyesi arkadaşlarım ve şahsım adına hepimizi sevgi ve saygıyla kucaklıyorum.

Değerli Meslektaşlarım, zor bir süreçten geçiyoruz. Pandemi yasakları yaşamımızın her alanını olumsuz etkilemeye devam ederken, ülke düzeyinde ve özellikle İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizde çok ciddi bir kuraklık ve de tarımsal kuraklık sorunu yaşamaktayız. Alınması gereken somut önlemler konusunda kamu yönetimi ve kamuoyunu sürekli uyardık.

Bu çok önemli sorunlarla birlikte; Ege ve Akdeniz’de yaşanan orman yangınların geç ve yetersiz müdahalenin etkisiyle tarım alanlarında da yarattığı tahribat; Rize’de, Artvin’de, Van’da, Sinop’ta, Kastamonu’da doğanın tahribi ve dere yataklarında verilen imar izinleri nedeniyle selde yitirdiğimiz yurttaşlarımız; Tuz Gölü’nde susuz kalarak ölen flamingolar; kuruyup elimizden akıp giden Büyük Menderes Nehri; Marmara Denizi ağırlıklı ekosistemi tahrip eden müsilaj; birçok ilimizde nitelikli tarım alanlarında verilen amaç dışı kullanım kararları; Rize İkizdere’de yöre halkına rağmen taşocağı izni verilmesi gibi sorunlar, geçtiğimiz aylarda yaşadığımız çok ciddi sorunlardan birkaçı... Bu konularda da ODA’mız görüşlerini tüm örgütümüzle birlikte kamuoyu ile paylaştık.

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası olarak, yanlışlara karşı toplumsal ve hukuki mücadele vermeye, açıklamalarımızla yazılı ve görsel basında yer alarak kamuoyu oluşturmaya devam ediyoruz. Kamu yönetimi ile görüşmeler gerçekleştirerek sorunları ve çözüm önerilerimizi aktarıyoruz. TMMOB bünyesinde ODA’mızı etkin bir şekilde temsil etmeye devam ediyoruz. 1 Mayıs’ı pandemi koşullarında da olsa kutladık. 19 Eylül 1979 İş Bırakma Eylemi’nin 42. yıldönümü olan 19 Eylül 2021 tarihinde üst örgütümüzle birlikte “Mühendis, Mimar ve Şehir Plancıları Dayanışma Günü”nü kutladık. Dergiyi kapsayan aylardaki tüm çalışmalarımızı Haber Bültenimizden, ODA’mız web sitesinden ve sosyal medya hesaplarımızdan takip edebilirsiniz. Özetle; yaşanan yanlışlara karşı önceden uyarılarımızı yaptık, uyardıya devam ediyoruz ve de edeceğiz!

Değerli Meslektaşlarım, dergimizin bu sayısında da sizin ilginizi çekecek makalelere ve araştırmalara yer verdik.

Bursa Şube Başkanımız, Bursa Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Biyosistem Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Erkan YASLIOĞLU tarafından hazırlanan “Küresel Isınma Perspektifinden Hayvancılığın Durumu ve Geleceğe Yönelik Kurgulanması” konu başlıklı makale bizlere “tarımda sürdürülebilirlik” ve “iklim değişikliği” ifadelerinin aslında bir bütünün parçaları olduğunu, tüketim alışkanlıklarımızı ise gözden geçirmemiz gerektiği ortaya koymaktadır. İlgilyle okuyacağınıza inandığım bu makaleyi sizlerin beğenisine sunuyorum.

Tarım sektörünün merkezi planlamalarla birlikte ulusal bir tarım politikası olarak yürütülmesi gereklidir. Merkezi politika ve uygulamaların yerel politikalar ile desteklenmesi ve yerel yönetimlerin ve özellikle belediyelerin bu süreçlerde rol alması mevzuat boyutunda da bir gerekliliktir. Yerel yönetimlerin doğru planlama ile tarımda nasıl bir itici güç haline dönüşebileceğini, önceki dönem İzmir Şube Başkanımız, TMMOB ZMO Onur Kurulu Üyemiz Ferdan ÇİFTÇİ bizler için kaleme aldı. “Yerel Yönetimler ve Tarım” başlıklı makaleyi dergimizde bulabilirsiniz.

Tarım sigortası üreticinin geçim kaynağı olan tarım ürünlerini ve hayvanlarını çeşitli risklere karşı güvence altına alarak, üreticinin büyük ekonomik zararlarla karşılaşmasını ve gelirindeki azalmaları engellemeye çalışan bir sistemdir. Üretimin devamlılığı için sigorta önemli bir araç olup ülkemizdeki uygulamalarda ise ciddi sorunları bünyesinde barındırmaktadır. İşte tamda bu konu üzerine Tarım Sigortaları Uzmanı Şule YILDIRIM, bizler için “Türkiye’de Tarım Sigortaları, Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri” konu başlıklı makaleyi kaleme aldı. Özellikle tarım sigortaları konusunda çalışan meslektaşlarımın ilgilyle okuyacağına inanıyorum.

Marmara Denizi’nde ortaya çıkarak Ege Denizine de yayılan müsilaj sorunu şaşırtıcı bir sonuç olmayıp, yıllardır yoğun kirlilik ile mücadele veren denizlerimizin artık bu yükü taşıyamayıp verdiği bir acil yardım sinyalidir. Bu konu üzerine ODA’mızın Yönetim Kurulu Yedek Üyesi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Su Ürünleri Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. İlknur MERİÇ TURGUT ve Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Su Ürünleri Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Akasya TOPÇU “Sucul Ekosistemde Müsilaj Tehdidi; Olası Nedenleri ve Sonuçları” konu başlıklı makaleyi bizler için çok boyutlu olarak ele aldılar.

“Ekonominin makro yapılarının, iş, istihdam ve ücret düzenlemeleri ile sosyal yardımların ihtiyaçları sürdüren değil, ihtiyaçları giderecek modeller üzerinden yürütülmesi, kırsal alanın yoksulluk ve yoksunlukları üzerinde ciddi dönüşümler yapacaktır.” Bu sözlerin sahibi Ziraat Mühendisi-Sosyolog-Yazar, Tarım Politikaları Uzmanı Ergin KAHVECİ. “Kırsal Alan Yoksulluğu ve Yoksunluğu Üzerine Kırsal ve Kentel Analizleri ile Politika Önermeleri Raporu” KAHVECİ tarafından çok boyutlu olarak ele alınırken, “neden-sonuç ilişkileri” üzerinden düşündüren, çarpıcı sonuçları ortaya koyan, çözüm önerileri sunan, tarım sektörü için önemli bir kaynak niteliğindedir. Bu raporu da sizlerin beğenisine sunuyoruz.

Av. Buse ÇAĞLIYAN, önemli bir sorun olan ve bugünlerde TBMM gündemine de gelen çiftçilerden gelir vergisi adı altında tarımsal desteklerden yapılan kesintilerin hukuki boyutunu bizler için kaleme aldı. “Çiftçilere Yapılan Tarımsal Desteklemelerden Tevkifat Yoluyla Kesilen Gelir Vergilerinin Değerlendirilmesi” konu başlıklı makaleyi okuyan meslektaşlarımın, tarımsal destek alan çiftçi kardeşlerimizi bilinçlendirmesini özellikle diliyorum.

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası olarak Nisan-Eylül 2021 arasında hazırladığımız aşağıda konu başlıkları yer alan Basın Açıklamalarımızı da Dergimizde bulabilirsiniz.

- Kalker Ocağı Ve Kıрма Eleme Tesisine Karşı Doğası, Tarım Arazileri, Merası, Yaşam Hakkı İçin Direnen Ankara Beypazarı Doğanyurt Köylülerinin Yanındayız.

- İkizdere'deki Doğa Katliamı Durdurulsun!

- Bilgisiz Ve İlgisiz İnsanlarla Ziraat Mühendisliği Mesleği Dışlanarak Ülkemizde Tarım Sektörünün Sorunları Çözülemez. Liyakat!...

Değerli Meslektaşlarım, Ziraat Mühendisliği mesleğinin Anayasal Meslek Kuruluşu olan TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası 47. Dönem Yönetim Kurulu Üyeleri olarak bizler, üstlendiğimiz ağır ancak onurlu görevin bilincindeyiz. Ülkemizin, özellikle tarım sektörünün, üreticilerimizin, köylümüzün ve mesleğimizin karşı karşıya bulunduğu ve giderek ağırlaşan sorunlarına bir meslek kuruluşu ve demokratik kitle örgütü olmanın gerektirdiği bilinç ve sorumluluk duygusu içinde yaklaşmak, sorunların çözümü doğrultusunda etkin çaba göstermek konusunda inançlı ve kararlıyız.

Biz, dünyadaki her insanın mutluluğundan yana, yaşamın gereği olan üretimden, mutlu yaşamının gereği olarak üretilen değerlerin üretenlere eşit bölüşülmesinden yana olan bir örgütüz.

Biz; tarlalardan fabrikalara, maden ocaklarından enerji santrallerine, şantiyelerden bürolara kadar uzanan yolu teknoloji ve bilimle donatan, kalkınmanın, gelişmenin, aydınlık yüzü mühendisleriz.

Sahip olduğumuz değerlerin bilinciyle güçlü, onurlu, demokratik, laik bir hukuk devletinde yaşayabilmek için çalışmalarımızı birlikte sürdürmek ve daha güzel bir Dünya'da, daha güzel bir Türkiye'de yaşamak dileğiyle.

Tüm üyelerimize selam, saygı ve sevgilerimi sunarım.

Baki Remzi SUIÇMEZ

Yönetim Kurulu Başkanı

KÜRESEL İSINMA PERSPEKTİFİNDEN HAYVANCILIĞIN DURUMU VE GELECEĞE YÖNELİK KURGULANMASI

Prof. Dr. Erkan YASLIOĞLU¹

GİRİŞ

Son yıllarda dünya genelinde yaşanan aşırı kuraklık ile kasırgalar ve taşkınlgibi sıra dışı hava olayları küresel ısınma sorununun daha ciddi ele alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Özellikle sanayileşmeye bağlı insan kaynaklı etkiler nedeniyle atmosferdeki oranı günden güne artan sera gazları küresel ısınmanın daha da hızlanmasına yol açmaktadır.

Küresel ortalama yıllık sıcaklık 2016 yılında, uzun bir süredir benzeri görülmemiş bir artış oranıyla 13,9°C olan 20. yüzyıl ortalamasının 0,94°C üzerine çıkmıştır (NOAA, 2017). Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin (IPCC) Beşinci Değerlendirme Raporuna (AR5) göre, küresel ortalama yüzey sıcaklığı 2100 yılına kadar 0,3°C ila 4,8°C aralığında artacaktır (IPCC, 2014). IPCC tarafından 2018 yılında hazırlanan rapora göre ise, küresel ısınmanın 2040 yılına kadar 1,5°C'ye ulaşması öngörülmektedir. Bu öngörünün gerçekleşmesi durumunda zaten kıt olan su kaynaklarının giderek tükeneyeceği, buzulların hızla erimesi nedeniyle deniz seviyelerinin yükseleceği, yiyecek stoklarının tükenmesine bağlı kıtlık ve göç sorunlarının ortaya çıkacağı bildirilmiştir (Öztürk ve Öztürk, 2019).

IPCC'nin bakış açısına göre, iklim değişikliği kuraklık, sel ve sağlık riskleri gibi çeşitli çevresel sorunlara yol açabilmektedir. Ortam sıcaklığı, ışık periyodu ve yağış iklim değişikliğinin çeşitli doğrudan etkileridir. Ayrıca, dolaylı etkiler arasında hastalık oluşumu, yem ve su kaynaklarındaki azalma ile var olan otlakların azalması bulunmaktadır. İklim değişikliğinin hem doğrudan hem de dolaylı etkilerinin çiftlik hayvanlarının verimliliği üzerinde çeşitli olumsuzluklara yol açması beklenmektedir. IPCC'nin 4. Değerlendirme (AR4) Raporu'na katkıda bulunan tanınmış bilim adamları ve 20. yüzyılın son elli yılında Akdeniz bölgesinde sıcaklık-nem indeksinin (THI) evrimine ilişkin analiz sonuçları küresel ısınma teorisinin takip edilmesi konusunda ikna edici bilgiler sunmaktadır (Rashamol ve ark., 2018).

Küresel ısınma dünyanın her yerini olumsuz etkilemeyecektir. Thornton ve ark. (2007), yerel ortalama sıcaklıktaki 1-3 °C'lik artış için orta ve yüksek enlemlerde ürün verimliliğinde hafif bir artış olacağını öngörmektedir. Ayrıca bu bölgelerde donlar, sıcak hava dalgaları veya yoğun yağışlar sıcaklık artışının avantajlarını ortadan kaldıracaktır. Bununla birlikte, 1-2 °C civarında daha düşük bir sıcaklık artışı, daha düşük enlemlerde bitkisel üretimi ve tahıl üretimini olumsuz etkileyebilir. En çok etkilenen alanlar, özellikle Kuzey Amerika, Kuzey Avrupa, Kuzey Asya ve daha düşük bir enlemde yer alan Akdeniz havzası ve Batı-Orta Asya olmak üzere kuzey yarımkürede olacaktır (Easterling ve ark.,2007).

¹Bursa Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Biyosistem Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi

KÜRESEL ISINMA HAYVANCILIK İLİŞKİSİ

Birleşmiş Milletler'e göre, dünya nüfusu son 12 yılda yaklaşık 1 milyar artarak 2017'de yaklaşık 7,6 milyara ulaştı. Bu büyüme 10 yıl öncesine göre daha yavaş olsa da yıllık ortalama 83 milyon kişi artışla, dünya nüfusu 2030'da yaklaşık 8,6 milyara ve 2050'de 9,8 milyara ulaşacaktır. Nüfus artışı, kentleşme ve gelişmekte olan ülkelerdeki gelir artışı, hayvancılık ürünlerine yönelik artan talebin ana itici gücüdür (BM, 2017).

Dünya çapında et üretimi için yaklaşık 65 milyar tavuk, 1,5 milyar domuz, 1 milyar keçi ve koyun ile 330 milyon sığır ve manda yetiştirilmektedir (FAOSTAT, 2016). Süt üretimi için kullanılan ineklerin yaklaşık 234 milyon olduğu ve yumurta üretim sektöründe ise 7,6 milyar yumurta tavuğu bulunduğu belirtilmektedir. Hayvancılık sektörü, küresel tarımsal gayri safi yurtiçi hasılanın %50'sine kadar katkıda bulunmakta (Herrero ve ark., 2016) ve gelişmekte olan ülkelerdeki yaklaşık 1,3 milyar insanın geçim kaynaklarını ve gıda güvenliğini desteklemektedir (FAO, 2017a).

Dünya çapındaki yaşam standardının iyileşmesi nedeniyle hayvansal ürünlere yönelik küresel talebin 2050 yılına kadar iki katına çıkması beklenmektedir. Bu arada, yem bitkileri ve kaba yem kalitesi, su arzı, hayvan ve süt üretimi, hayvan hastalıkları, hayvan üremesi ve biyolojik çeşitlilik üzerindeki etkileri nedeniyle iklim değişikliği hayvansal üretim için bir tehdit olarak karşımıza çıkmaktadır (Rojas-Downing M. M., 2017). İklim değişikliğine bağlı etkiler, öncelikle sıcaklık ve atmosferik karbondioksit (CO₂) konsantrasyonundaki artış, yağış rejimindeki değişim ve bu faktörlerin bir kombinasyonundan kaynaklanmaktadır (Aydinalp ve Cresser, 2008, Henry ve ark., 2012, IFAD, 2010, Nardone ve ark., 2010; Polley ve ark., 2013; Reynolds ve ark., 2010; Thornton ve ark., 2009).

Hayvancılık üzerindeki etkiler bölgeye, hayvan ve üretim türüne göre değişiklik gösterecek ve olumlu veya olumsuz etkide bulunabilecektir (Sejian ve ark., 2017). Örneğin, Kuzey Avrupa bitki ve mera gelişiminde olumlu eğilimler için beklentileri artıran daha sıcak ve yağışlı bir iklime sahip olma belirtilerinişimdiden göstermekte (Stagge ve ark., 2017), ve öngörülen iklim değişikliklerinin Orta Avrupa'da hektar başına yem verimini olumlu etkilemesi beklenmektedir (Gauly ve ark., 2013). Güney Avustralya (Howden ve ark., 2008) ve Güney Afrika'nın güneyi gibi kış yağışlarına dayalı üretimin egemen olduğu diğer bölgelerde üretimde düşüş beklenmektedir.

Bu bölgelerdeki bazı ülkelerde çok yüksek çiftlik hayvanı yoğunluğu vardır ve hayvansal üretim çoğunlukla domuz, kanatlı ve süt ineği yetiştiriciliğiyle uğraşan sanayileşmiş hayvancılık sistemlerinden gelmektedir. Küresel ısınmanın toprak verimsizliği, su kıtlığı, tahıl verimi ve kalitesinin bozulması ile patojenlerin yayılması gibi dolaylı etkileri bu sistemlerde hayvansal üretimi doğrudan etkilerden daha fazla bozabilecektir. Gerçekten de, bu sistemlerde hayvanlar, yemleme düzeni, soğutma teknikleri veya çiftlik yönetimi yardımıyla yüksek sıcaklığın, yani ısı stresinin doğrudan etkileriyle daha iyi başa çıkabilir. Öte yandan, ahırların hava sıcaklığının hayvanların konfor aralığına uyarlanması için kullanılan teknik önlemler daha yüksek enerji tüketimine neden olmakta ve dolayısıyla küresel ısınmayı kötüleştirmekte ve hayvansal üretimin genel maliyetlerini de arttırmaktadır. Ayrıca sanayileşmiş sistemlerin, yakındaki ekili alanlarda gübre olarak kullanılacak miktardan daha fazla gübre üretmesi toprakta fosfor, azot ve diğer kirleticilerin birikmesine neden olmaktadır (Thorne, 2007).

Otlatmaya dayalı hayvancılık sistemlerinin ve karma tarım sistemlerinin, küresel ısınmadan sanayileşmiş bir sisteme göre daha fazla etkilenmesi beklenmelidir. Bu, daha düşük yağış ve daha fazla kuraklığın bitkiler ile otlakların sağlığını üzerindeki olumsuz etkisinden ve yüksek sıcaklık ve güneş radyasyonunun hayvanlar üzerindeki doğrudan etkilerinden kaynaklanacaktır (Rashamol ve ark., 2018).

Hayvancılık Dünya atmosferindeki artan metan (CH₄) ve nitröz oksit (N₂O) konsantrasyonlarına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Genelde hayvancılıkla ilgili olarak birincisi hayvanların iklim değişikliğine katkısı ikincisi de hayvanların iklim değişikliğinden etkilenmesi olmak üzere iklim değişikliğiyle ilgili iki yönlü etkilenme söz konusudur. Bu nedenle, değişen iklim senaryosu altında hayvancılık üretiminin iyileştirilmesi, hem hayvancılıktan kaynaklanan sera gazı (GHG) emisyonunu azaltmayı hem de iklim değişikliğinin hayvancılık üretimi üzerindeki etkisini azaltmayı hedeflemelidir. İklim değişikliğine uyum sağlamak ve sera gazı emisyonlarını azaltmak, üretim teknolojilerinde ve tarım sistemlerinde verimliliği etkileyebilecek önemli değişiklikler gerektirebilir (Sejian ve ark., 2015).

Doğrudan hayvancılıktan kaynaklanan sera gazı emisyonları, CO₂'in yanında enterikfermantasyon ve gübre yönetiminden kaynaklanan metan (CH₄) ve gübre yönetimi ile azot birikiminden veya meralara ve ekili alanlara uygulamadan kaynaklanan nitröz oksit (N₂O). Metan, atmosferde CO₂'den (yüzyıllar ila bin yıl) çok daha kısa bir ömre (yaklaşık 12,4 yıl) sahiptir, ancak molekül başına ve kg başına çok daha yüksek bir ısınma etkinliğine sahiptir (Reisinger ve Clark, 2017).

Esas olarak enterikfermantasyon ve gübre depolama ile üretilen metan, küresel ısınmaya karbondioksitten 28 kat daha fazla etki eden bir gazdır. Gübre depolama ve organik/inorganik gübrelerin kullanımından kaynaklanan nitröz oksit, karbondioksitten 265 kat daha fazla küresel ısınma potansiyeline sahip bir moleküldür. Küresel ısınma potansiyelini daha net ortaya koyabilmek için standart bir birim olarak Karbondioksit eşdeğeri kullanılmaktadır (IPCC, 2013). Yetiştiricilik türleri içerisinde besi (%45) ve süt sığırları yetiştiriciliği (%26) en yüksek sera gazı oluşturma po-

tansiyeline sahiptir (Tablo 1). Tablo 1. 2010 yılı verilerine dayalı olarak hayvan türüne göre enterikfermantasyon ve gübre depolama kaynaklı sera gazları oluşum oranları(FAO, 2017b).

Hayvan Türü	Enterik Metan	(%) Gübre Deposu Metan	(%) Gübre Deposu Diazot oksit	(%) Toplam gigaton karbondioksit eşdeğeri
Besi Sığırı	91	3	6	1,8 (% 45)
Süt sığırı	85	8	7	1,0 (% 26)
Bizon	91	2	7	0,5 (% 12)
Koyun	93	3	4	0,2 (% 4,5)
Keçi	93	4	3	0,2 (% 4)
Tavuk	0	34	66	0,1 (% 1,5)

Tartışmasız iklim değişikliklerine karşı en savunmasız gıda ve lif üretim sistemlerinden biri olan ruminantyetiştiriciliğinde üretimin çoğu, girdilerin düşük olduğu ve yem üretimi ile su arzının mevsimsel iklime göre değiştiği geniş meralarda yapılmaktadır. Tüm canlı hayvanlar için küresel yem üretimi 2,5 milyar hektar arazi gerektirir, ancak hayvansal proteinin yaklaşık %90'ı, 1,3 milyar hektarı ekilebilir olmayan 2 milyar hektarlık otlaklarda üretilen yemden elde edilmektedir (Mottet ve ark., 2017).

ÜLKEMİZDEKİ DURUM

Dünya Meteoroloji Örgütü'ne (WMO) göre, 2010 yılı 2,0°C'lik sıcaklık artışı ile Türkiye'deki en sıcak yıl olmuş, ortalama sıcaklığın 15,4°C olarak gerçekleştiği 2018 yılı ise 1971 yılından bu yana görülen en sıcak 2. yıl olarak kayıtlara geçmiştir. Kaydedilen 15,4°C'lik bu sıcaklık 1981-2010 dönemini kapsayan iklim normalinden (13,5°C ortalama sıcaklık) 1,9°C daha yüksektir (Anonim, 2019).

Türkiye'nin 2017 yılı toplam sera gazı emisyonu 1990 yılına oranla %140 oranında artmış ve 62,5 milyon tonu, aynı dönemde %37 oranında artan tarım kaynaklı sera gazı emisyonları olmak üzere 526 milyon tona ulaşmıştır(Dellal ve ark., 2020).

Ülkelerin küresel iklim değişikliği karşısındaki durumunu değerlendirmek için 2002 yılında oluşturulan Çevresel Performans Endeksi (EPI)'ne göre Türkiye 2020 yılında 42,6 puanla 180 ülke arasında 99. sırada yer almaktadır (Wendling ve ark., 2020). Aynı raporda Türkiye Ekosistem Canlılık Puanı'na göre yapılan sıralamada 19 ülkenin yer aldığı Doğu Avrupa'da sonuncu sırada, genel sıralamada ise 36,9 puanla Sri Lanka ile birlikte 139. sırada yer almaktadır.

IPCC tarafından 2001 yılında hazırlanan iklim senaryoları, Türkiye'yi 2030 yılında sıcak ve kuru bir iklimin beklediğini, kış ve yaz mevsimlerinin her ikisinde de sıcaklıkların artmasının beklendiğini, kış sıcaklıklarındaki artışın 2°C, yaz mevsimi sıcaklıklarındaki artışın ise 2-3°C aralığında olacağını ortaya koymaktadır (Kadioğlu, 2007).

A2 iklim simülasyonuna göre, ülkemizde sıcaklıkların 2041-2070 arasını kapsayan dönemde 1,0°C–2,5°C arasında, 2071-2099 arasını kapsayan dönemde ise 2,5°C–5,0°C arasında bir artış göstereceği tahmin edilmektedir. Yıllık yağışın bölgesel dağılımında da önemli değişiklikler gözlenmesi beklenmekte, Türkiye'nin kuzeydoğusunda artacak olan yıllık yağış miktarının güneyde ise azalması tahmin edilmektedir (Şen, 2013).

Yaslioglu ve Ilhan (2018) 1974-2013 yılları arasını kapsayan 40 yıllık verileri kullanarak Marmara Bölgesi'ndeki broyler piliçleri için sıcaklık nem indeksini (THI) hesaplamış, aylık ortalama THI ile aylık ortalama maksimum THI değerlerinin incelenen dönem için önemli ölçüde artış gösterdiğini, hazırlanan GIS tabanlı THI haritalarının analiz edilmesiyle Bursa, Balıkesir, Sakarya, Karadeniz sahilleri ve güneydoğu Marmara dışında kalan tüm yerlerde broyler piliçleri için eşik değer olan 21°C'nin yaz mevsimi boyunca aşıldığını belirlemişlerdir.

Koç ve Uzmay (2019) Türkiye'de iklim değişikliğinin süt sığırı işletmelerinin üretim maliyetlerinde 2044 yılına kadar %48-71'i ısı stresi ve %24-52'si yem fiyatlarındaki artıştan kaynaklanan %10-50 oranında bir maliyet artışına yol açacağını belirlemişlerdir.

İYİLEŞTİRME ÖNLEMLERİ

Giderek artan çevre sorunları son yıllarda diğer tüm sektörlerde olduğu gibi tarım sektöründe de sürdürülebilirlik kavramının daha çok dikkate alınmasına neden olmuştur. Tarım/hayvancılık sistemleri için sürdürülebilirlik kavramı, üretim seviyelerinin onu destekleyen ekosistemin kapasitesini aşmayacak biçimde sürdürülmesi veya başka bir ifadeyle "bugünün gereksinimlerini, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılamak" anlamına gelmektedir (Duru ve Therond, 2015).

Kaufmann'a (2015) göre, hayvancılığın iklim değişikliği etkisiyle mücadele etmek için aşağıdaki azaltma stratejileri benimsenmelidir: a) üretim verimliliğinin, üremenin ve hayvan sağlığının iyileştirilmesi, b) gübre içindeki besinlerin ve içerdiği enerjinin geri dönüştürülmesi ve geri kazanılması için gübre yönetimi uygulamalarının kullanılması c) yem gibi girdilerin düşük emisyonlu olanlarının tedarik edilmesi, d) amino asitler, enzimler gibi yem katkı maddelerinin ve prebiyotiklere probiyotikler, organik asitler ve fitobiyotikler gibi bağırsak modüle edici ürünlerin kullanılması ve e) yeni teknolojilerin benimsenmesi (Tullo ve ark., 2019).

Aşırı hava olaylarında öngörülen artışlar ile yem arzı, bileşimi ve kalitesi ile hayvan yem rasyonundaki değişiklikler, hayvansal ürün arzı ile gıda arzını etkileyecektir. Bu etkilerin, nüfusun ve gıda talebinin en fazla olduğu gelişmekte olan ülkelerde olması muhtemeldir. İklim değişikliğinin ruminant hayvancılık üretimi için olumsuz sonuçlarından bazıları, uyarlanabilir yönetim ve yetiştirme yaklaşımları kullanılarak hafifletilebilir. Örnekler arasında hayvanlar için enerji verimli soğutma sistemlerinin kullanımı, uygun beslenme ve suya erişim, ısıya daha dayanıklı ırkların kullanımı ve ısı stresi koşullarında doğurganlığı ve hayatta kalmayı iyileştirmek için genetik seçim sayılabilir. Beslenme düzeni ve yönetsel önlemler yoluyla sağlanan iyileştirmeler, bazı hayvan yetiştiricilerinin uyarlanabilir yönetim uygulamaları sayesinde son iklim aşırılıklarına karşı dayanıklılığın sınırlı da olsa iyileştirilmesiyle belgelendiği gibi, görece hızlıdır (Henry ve ark., 2018).

İklim değişikliğinin sorun oluşturmadığı bölgelerde meraya dayalı yetiştiricilik potansiyel olumsuz etkileri gidermede bir çözüm olarak düşünülebilir. Örneğin, İngiltere'de meraya dayalı sığır ve koyun yetiştiriciliği sistemlerinin 2030 yılına kadar iklim açısından nötr olabileceği ve biyolojik çeşitliliğin ve toprak sağlığının geri kazanılmasına yardımcı olabileceği ileri sürülmektedir. Emisyonların kendisinden ziyade emisyonlardan kaynaklanan ısınmaya odaklanan, daha fazla çiftçiyi besleyici, uygun fiyatlı, kaliteli gıda üretmeleri için harekete geçirirken, karbonu hapseden, doğayı eski haline getiren ve kırsal ekonomik direncin oluşturulmasına yardımcı olan yeni bir fikir birliğine ihtiyaç vardır (Costain, 2019).

Reisinger ve Clark (2017), günümüzde ve gelecekte CO2 dışındaki doğrudan hayvancılık emisyonlarına ve mera dönüşümlerinden kaynaklanan CO2'ye atfedilebilecek gerçek ısınmanın bir kısmını çıkarmak için basit bir karbon döngüsü-iklim modeli, geçmiş tahminler (1970-2010) ve hayvancılık emisyonlarının gelecekteki projeksiyonlarını kullanarak yaptıkları çalışmada, 2010 yılında tüm antropojenik kaynaklardan gelen 0,81°C'lik modellenmiş toplam ısınmanın yaklaşık %19'una CO2 dışındaki doğrudan hayvancılık emisyonlarının neden olduğunu belirlemiştir. Mera dönüşümlerinden kaynaklanan CO2, en az 0,03°C daha katkıda bulunarak, doğrudan hayvanlara atfedilebilen ısınmayı 2010'daki toplam ısınmanın %23'üne getirmiştir. Doğrudan hayvancılık emisyonlarının gelecekteki ısınmadaki önemi, büyük ölçüde diğer sektörlerden kaynaklanan emisyonları azaltmaya yönelik küresel eylemlere bağlıdır. Diğer sektörlerden gelen emisyonlar azalmadan artarsa, CO2 dışındaki hayvancılık emisyonları 2100'deki ısınmanın yalnızca %5'ine katkıda bulunacaktır, ancak diğer sektörlerden gelen küresel CO2 emisyonlarının ısınmayı 2°C'nin çok altında tutma hedefiyle uyumlu bir biçimde 2100'e kadar sifıra yakın veya sifırın altına düşürülmesi durumunda 2100'deki ısınmanın %18'ini (0,27°C) oluşturabilecektir.

SONUÇ

Dünya üzerinde son yıllarda yaşanan aşırı hava olayları ve yapılan çalışmalar küresel ısınmaya bağlı küresel iklim değişikliğinin tarımsal üretim sistemleri üzerindeki etkilerinin daha dikkatli bir biçimde incelenip acil çözümler üretilmesini zorunlu kılmıştır.

Küresel ısınmayı önlemeye yönelik adımların öncelikle enerji ve sanayi alanında atılmasının yanında hayvancılıkla ilgili de yapılması gerekenler olduğu unutulmamalıdır. Artan nüfusun hayvansal gıda gereksinimini karşılamak için hayvansal üretimde verimliliği artırırken birim üretim başına sera gazı emisyonunu azaltacak üretim sistemlerinin yaygınlaştırılması gerekmektedir. İklim değişikliğinin etkilerini tahminlemeye yönelik doğru modellerin oluşturulup kullanılması, çiftçiler için en uygun seçeneklerin belirlenmesine yönelik duyarlık analizlerinin yapılması, hayvansal üretimdeki iklim değişikliğine çok yönlü çözümler sunabilmek için yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde disiplinlerarası işbirliğine dayalı çalışmaların yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Hayvansal üretimin bitkisel üretimle bir bütünlük oluşturduğu gerçeğinden hareketle iklim modellerinden elde edilen çıktılara göre, yem bitkileri ekim tarihleri yeni duruma göre uyarlanmalı, barınak iç ortam koşulları birtakım teknik ve yönetsel önlemlerle hayvan konforunu sağlayacak biçimde ayarlanmalı, yeni iklim koşullarına adaptasyonu yüksek ırkların geliştirilmesine yönelik çalışmalar artırılmalı, toprağın su tutma kapasitesini arttırıcı önlemlere ağırlık verilmeli ve tüm bu hedeflere ulaşılabilmesi için buna uygun destekleme ve politika araçları oluşturulmalıdır.

KAYNAKLAR

Anonim, 2019. Tarım ve Orman Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2018 Yılı İklim Değerlendirmesi, Ankara.

- Ankara. Aydinalp C., Cresser M.S., 2008. The effects of global climate change on agriculture. *American-Eurasian J. Agric. Environ. Sci.* Volume 3, Issue 5, Pages 672 – 676.
- BM. 2017. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division 2017. World population prospects: the 2017 revision, key findings and advance tables. Working Paper No. ESA/P/WP/248.
- https://esa.un.org/unpd/wpp/publications/files/wpp2017_key-findings.pdf
- Costain, F., 2019. Livestock are not the global warming enemy. *Vet Rec.* 2019 Oct 12;185(14):449. doi: 10.1136/vr.15963. PMID: 31604877.
- Dellal, İ., Ünüvar, İ., Bolat, M. ve Polat, K., 2020. İklim Değişikliği ve Tarım: Ekonomik Etkisi Uyum ve Azaltım Politikaları. Türkiye Ziraat Mühendisliği IX. Teknik Kongresi Bildiriler Kitabı-1, Ankara. S.37-46. Duru, M., Therond, O., 2015. Livestock systems sustainability and resilience in intensive production zones: which form of ecological modernization? *Reg. Environ. Chang.* 15, 1651–1665.
- Easterling, W.E., Aggarwal, P.K., Batima, P., Brander, K.M., Erda, L., Howden, S.M., Kirilenko, A., Morton, J., Soussana, J.-F., Schmidhuber, J., Tubiello, F.N., 2007. Food, fibre and forest products. *Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability*. In: Parry, M.L., Canziani, O.F., Palutikof, J.P., van der Linden, P.J., Hanson, C.E. (Eds.), *Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press, Cambridge, UK, pp. 273–313.
- FAOSTAT, 2016. FAOSTAT Emissions Database, Agriculture, Agriculture Total.
- FAO, 2017a. The state of food and agriculture. Leveraging Food Systems for Inclusive Rural Transition. Rome, Italy.
- FAO. 2017b. Global Livestock Environmental Assessment Model (GLEAM). Rome (Italy): Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). www.fao.org/gleam/en/
- Gauly M, Bollwein H, Breves G, Brügemann K, Dänicke S, Daş G, Demeler J, Hansen H, Isselstein J, König S and Lohölter M 2013. Future consequences and challenges for dairy cow production systems arising from climate change in Central Europe – a review. *Animal* 7, 843–859.
- Henry B., Charmley E., Eckard R., Gaughan J.B., Hegarty R., 2012. Livestock production in a changing climate: Adaptation and mitigation research in Australia. *Crop and Pasture Science*, Volume 63(3): 191 – 202.
- Henry, B. K., Eckard, R. J. ve Beauchemin, K. A., 2018. Review: Adaptation of ruminant livestock production systems to climate changes. *Animal* (2018), 12(S2):445–456. doi:10.1017/S1751731118001301
- Herrero, M., Henderson, B., Havlík, P., Thornton, P.K., Conant, R.T., Smith, P., 2016.
- Greenhouse gas mitigation potentials in the livestock sector. *Nat. Clim. Chang.* 6, 452.
- Howden SM, Crimp SJ and Stokes CJ 2008. Climate change and Australian livestock systems: impacts, research and policy issues. *Australian Journal of Experimental Agriculture* 48, 780–788.
- IFAD (International Fund for Agricultural Development), 2010. Livestock and climate change. <<http://www.ifad.org/lrkm/events/cops/papers/climate.pdf>>
- IPCC, 2013. Summary for policymakers. In: Stocker, T.F., Qin, D., Plattner, G.K., Tignor, M., Allen, S.K., Boschung, J., Nauels, A., Xia, Y., Bex, V., Midgley, P.M., editors. *Climate Change 2013: The physical science basis*. Contribution of Working Group I to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge (UK)/New York (NY): Cambridge University Press; p. 1535. https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/wg1/WGIAR5_SPM_brochure_en.pdf
- IPCC, 2014. *Climate Change 2014: impacts, adaptation, and vulnerability*. Part A: global and sectoral aspects. In: *Contribution of working group II to the fifth assessment report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (ed. CB Field, VR Barros, DJ Dokken, KJ Mach, MD Mastrandrea, TE Bilir, M Chatterjee, KL Ebi, YO Estrada, RC Genova, B Girma, ES Kissel, AN Levy, S MacCracken, PR Mastrandrea and LL White), pp. 1–1132. Cambridge University Press, Cambridge, UK.
- Kadioğlu, M., 2007. İklim Değişiklikleri ve Etkileri: Meteorolojik Afetler. TBMM Afet Sempozyumu Bildiri Kitabı, ss:47-55.
- Kaufmann, T., 2015. Sustainable livestock production: low emission farm – the innovative combination of nutrient, emission and waste management with special emphasis on Chinese pig production. *Anim. Nutr.* 1, 104–112.
- Koç G, Uzman A. 2019. The effect of climate change on the cost of dairy farms in Turkey; Case study of Thrace Region. *Mediterranean Journal of Economics, Agriculture and Environment*, Vol. 18:3, 31-45.
- Mottet A, de Haan C, Falucci A, Tempio G, Opio C and Gerber P 2017. Livestock: on our plates or eating at our table? A new analysis of the feed/food debate. *Global Food Security* 14: 1–8.
- Nardone A., Ronchi B., Lacetera N., Ranieri M.S., Bernabucci U., 2010. Effects of climate changes on animal production and sustainability of livestock systems, *Livestock Science*, Volume 130(1–3):57-69. <https://doi.org/10.1016/j.livsci.2010.02.011>.
- NOAA, 2016. National Centers for Environmental Information, State of the Climate: Global Climate Report for Annual 2016. <https://www.ncdc.noaa.gov/sotc/global/201613>.
- Öztürk M, Öztürk A., 2019. BMİDÇS'den Paris Anlaşması'na: Birleşmiş Milletler'in iklim değişikliğiyle mücadele çabaları. Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(4): 527-541.
- Polley W. H., Briske D.D., Morgan J.A., Wolter K., Bailey D.W., Brown J.R., 2013. Climate Change and North American Rangelands: Trends, Projections, and Implications. *Rangeland Ecology & Management*, Volume 66(5):493-511. <https://doi.org/10.2111/REM-D-12-00068.1>.
- Rashamol V. P., Sejian V., Bagath M., Krishnan G., Archana P. R., Bhatta R., 2018. Physiological adaptability of livestock to heat stress: an updated review. *J Anim Behav Biometeorol* (2018) 6:62-71.
- Reisinger, A., ve Clark, H., 2018. How much do direct livestock emissions actually contribute to global warming? *Glob Change Biol.* 2018;24:1749–1761. DOI: 10.1111/gcb.13975
- Rojas-Downing M. M., Nejadhashemi A. P., Harrigan T., Woznicki S. A., 2017. Climate change and livestock: Impacts, adaptation, and mitigation. *Climate Risk Management* 16 (2017): 145-163.
- Sejian V., Bhatta R., Soren N. M., Malik P. K., Ravindra J. P.,

Prasad C.S. ve Lal R. 2015. Introduction to Concepts of Climate Change Impact on Livestock and Its Adaptation and Mitigation (Chapter 1), *Climate Change Impact on Livestock: Adaptation and Mitigation*, Springer, India. p. 1-23.

Sejian V, Kumar D, Gaughan JB and Naqvi SM 2017. Effect of multiple environmental stressors on the adaptive capability of Malpura rams based on physiological responses in a semi-arid tropical environment. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research* 17, 6–13.

Stagge JH, Kingston DG, Tallaksen LM and Hannah DM 2017. Observed drought indices show increasing divergence across Europe. *Scientific Reports* 7, 14045.

Şen, Ö.L., 2013. A Holistic View of Climate Change and Its Impacts in Turkey, Istanbul Policy Center (IPM), Sabancı University.

Thorne, P.S., 2007. Environmental health impacts of concentrated animal feeding operations: anticipating hazards-searching for solutions. *Environ. Health Perspect.* 115, 296–297.

Thornton, P., Herrero, M., Freeman, A., Mwai, O., Rege, E., Jones, P., McDermott, J., 2007. Vulnerability, climate change and livestock-research opportunities and challenges for poverty alleviation. *SATE Journal*, *ejournal.icrisat.org* 4(1):1–23.

Thornton P.K., van de Steeg J., Notenbaert A., Herrero M., 2009. The impacts of climate change on livestock and livestock systems in developing countries: A review of what we know and what we need to know. *Agricultural Systems*, Volume 101(3):113-127. <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2009.05.002>

Tullo, E., Finzi, A., Guarino, M., 2019. Review: Environmental impact of livestock farming and Precision Livestock Farming as a mitigation strategy. *Science of The Total Environment* Volume 650(2) : 2751-2760.

Wendling, Z. A., Emerson, J. W., de Sherbinin, A., Esty, D. C., et al. (2020). 2020 Environmental Performance Index. New Haven, CT: Yale Center for Environmental Law & Policy. <https://epi.yale.edu/downloads/epi2020report20210112.pdf>

Yaslioglu, E. ve İlhan, H., 2018. Effect of Global Climate Changes on Broiler Production in Turkey: Case of the Marmara Region. *Fresenius Environmental Bulletin*, 27(1):196-203.

1-GİRİŞ

Türkiye 23.136.000 ha tarım alanı, 12.945.336 ha mera varlığı, buğday zeytin, üzüm baklagiller gibi birçok tarım ürününün anavatanı olan 13000den fazla bitki çeşidine sahip zengin çeşitliliği, polikültür tarım yapısı farklı ekolojileriyle önemli bir tarım ülkesidir. Türkiye de tarım politikalarını değerlendirirken 18 yıldır ülkeyi mutlak bir hâkimiyetle yöneten AKP'li yıllar üzerinden değerlendirmek, bunu yaparken de parti yöneticilerinin anlayış olarak devam olduklarını söyledikleri Özal dönemi yani 1980'ler ve sonrasıyla birlikte değerlendirmek doğru olacaktır. 24 Ocak 1980 kararları tüm ekonomik düzende olduğu gibi tarım sektöründe de değişime neden olmuştur. Bu değişim ithal ikameci politikalarla ithalata dayalı, neoliberal politikalara geçiş şeklinde olmuştur.

AKP tüm bu gelişmelere paralel bir şekilde 2001 yılından itibaren uyguladığı politikalarla yoğun mevzuat değişikliklerine giderek tarımı sermayenin oyun alanı haline getirmiştir. Küçük üretici yüksek girdi maliyetleri düşük ürün fiyatları kısılcacında üretimden hızla koparken, gıda fiyatları artış trendine girmiş, üreticinin kazanamadığı tüketicinin de sağlıklı güvenli gıdaya uygun fiyata ulaşamadığı bir tarım düzeni hakim kılınmış ve sürekli hale gelmiştir.

Uygulanan ithalat politikaları ile Türkiye üreticisinden sakınılan destekler ithalat yaptığımız ülke üreticilerine ve ithalat lobilerine sağlanmıştır. Çiftçi hızla borçlanarak bu borçlarını döndüremez boyutlara geldi. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu verilerine göre, tarım sektörünün kullandığı kredi miktarı Ağustos 2021 itibarıyla 149 milyar TL, takipteki kredi miktarı ise 4.9 milyar TL'ye ulaşmış durumdadır. Tarım Kredi Kooperatifleri, özel bankalar ve piyasa borçlarıyla birlikte çiftçilerimizin toplam borcu 205 milyar TL'nin üzerindedir.

PEKİ DURUM BU İKEN ÇİFTÇİ YETERİNCE DESTEKLENİYOR MU?

Ne yazık ki buna olumlu bir yanıt vermek zor. Destekler hem yetersiz hem de zamanında ödenmiyor. Destekler miktar olarak da yetersiz. Bu düzensiz yapı ne yazık ki olağan hale gelmiştir. Bazı yıllar destekler o kadar geç açıklanmıştır ki, çiftçi ürünü hasat ettikten sonra ancak ne kadar destek alabileceğini öğrenmiştir. Resmi Gazetenin 25 Nisan 2016 tarih ve 26149 sayılı nüshasında yayınlanarak yürürlüğe 5488 Sayılı Tarım Kanunu'nun 21. maddesi "Tarımsal destekleme programlarının finansmanı, bütçe kaynaklarından ve dış kaynaklardan sağlanır. Bütçeden ayrılacak kaynak, gayrisafi millî hasılanın yüzde birinden az olamaz" hükmünü içermektedir. Ancak mevcut AKP iktidarı kendi çıkardığı kanununa hiçbir zaman uymamış ve destekler %0,4 ile %0,6 arasında değişmiştir.

Resmi Gazete'nin 5 Kasım 2020 tarihli Mükerrer sayısında yayınlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile açıklanan 2020 üretim yılına ait tarım destekleri ile çiftçiye 22 milyar TL ödenecek. Oysaki 2020 Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'nın 5 trilyon 47 milyar 909 milyon TL olduğu göz önüne alındığında Tarım Kanunu'na göre ödenmesi gereken miktar 50 Milyar 479 milyon TL olmalıydı.

Bunun yanında 2002-2021 arasında çiftçilerin girdi maliyetlerinde yüzde 650'ler düzeyinde bir artış olurken ürün fiyatları ancak yüzde 350'ler düzeyinde artmış birçok üründe bunun çok gerisinde kalmıştır. Bu nedenle üretimden kopuş nedeniyle üretim yapılan tarım alanlarımız 2002 yılında toplam 26 milyon 579 bin hektar iken, Tarım ve Orman Bakanlığı verilerine göre 2020 sonu itibarıyla 23 milyon 136 bin hektara gerilemiştir. Mera varlığımız ise 1970 yılında 21. 698.400 ha iken 2020 itibarıyla 12.945.336 ha'a gerilemiştir.

Üretimden kopanlar kentlere göç ederek yeni kent yoksulları olarak yerini almış ve kentlerde emek ucuzlaması ve sömürüsünü derinleştirmiştir.

Tüm bu tablo içerisinde çiftçi üretici yüksek maliyet düşük ürün fiyatı kısılcacında üretim yapmaya çalışırken, gıda fiyatlarındaki artış nedeniyle tüketicinin sofrasındaki yangında büyümüştür. Dünyada 2008 krizi sonrası yükselen gıda fiyatları, sonrasında düşme eğilimine girmişken Türkiye'de hala yüksek seyretmektedir.

ÜRETİCİ VE TÜKETİCİ İÇİN BU TABLO SÜRDÜRÜLEMEZ.

Yukarıda çok kısa olarak çizmeye çalıştığımız bu tablo hem üretici hem de tüketici için sürdürülemez bir noktaya gelmiştir. O zaman bunun değiştirilmesi üreticiden, tüketiciden yana, doğayla dost, "Kamucu Tarım Politikaları"nı uygulama zorunluluğu önümüzde bir sorumluluk olarak durmaktadır. Bunu yaşama geçirecek olan da Ziraat Mühendisleri Odası başta olmak üzere, meslek odaları, sivil toplum örgütleri ve bilim insanlarının görüşlerini dikkate alan

¹ Ziraat Yüksek Mühendisi –TMMOB ZMO Onur Kurulu Üyesi

bir anlayışla, siyaset kurumudur. Bu siyasi bir sorumluluktur. Ve bu sorumluluk iktidarı ve muhalefetiyle siyaset kurumuna, ama özellikle muhalefete yüklenmiş bir sorumluluktur. Çünkü mevcut durumun sorumlusu zaten iktidardır.

2-YEREL YÖNETİMLER VE TARIM

Tarım sektörü merkezi planlamalarla birlikte ulusal bir politika olarak yürütülmesi gereklidir. Merkezi politika ve uygulamaların yerel politikalar ile desteklenmesi ve yerel yönetimlerin, özellikle belediyelerin rol alması gereklidir. Burada da yerel yönetimlerin rolü, merkezi politikalarla uyumun yanında, yerele özel uygulamalar ile ön plana çıkmaktadır. Bu konuda Yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir. İçinde bulunduğumuz pandemi süreci ve son dönemlerde yaşadığımız orman yangınları yerel yönetimlerin/belediyelerin önemini bir kez daha ortaya çıkarmıştır. 5216 Sayılı Büyükşehir Kanununda Değişiklik yapan ve kamuoyunda Bütünşehir Kanunu olarak bilinen 6/12/2012 tarih ve 28489 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak özellikle kırsalı ilgilendiren bölümleri 30 Mart 2014 tarihinde yapılan mahalli idareler genel seçimleri sonrasında 1 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe giren 6360 sayılı yasa da Belediyelere tarımla ilgili görev vermiştir. Bundan bağımsız olarak da yerel yönetimlere, belediyelere görevler düşmektedir. Bunu ayrıntılı olarak değerlendirmeden önce yerel yönetimler ve tarım ilişkisinin tarihsel arka planını mevzuat olarak da değerlendirmek doğru olacaktır.

2.1- Mevzuat Açısından Yerel Yönetimler ve Tarım İlişkisi

Mevzuat açısından baktığımızda yerel yönetim birimleri olarak, yerel yönetimlerin ilk basamağı, kırsalın, tarımsal üretimin merkezi köyler ve köy muhtarlıkları, il özel idareleri ve belediyeler (İl, İlçe ve Büyükşehir Belediyeleri) dir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde kurucu iradenin kalkınmanın kırsaldan başlaması ve tarımın öncü sektör olması gerektiğinden hareketle oluşturdukları politikaların temelinde merkezi politikaların tamamlayıcısı olarak 442 Sayılı Köy Kanunu gelmektedir. Devamında, 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve 6360 Sayılı "On dört ilde büyükşehir belediyesi ve yirmi yedi ilçe kurulması ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnemelerde değişiklik yapılmasına dair kanun" ile yerel yönetimlerin cümle yarım kalmış !!

2.1.1- 442 Sayılı Köy Kanunu

7 Nisan 1924 tarih ve 68 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 442 Sayılı Köy Kanunu'nun 13. maddesi ile köylünün mecburi işleri, 14. madde ile de yapılması köylünün isteğine bağlı olan şeyler sıralanmıştır. Bunlar sırasıyla, mecburi ve mecburi olmayan işlerdir. Bu işlerde tarımı ilgilendiren maddeler şu şekildedir.

Madde 13 – Köylünün mecburi işleri şunlardır:

.....

19 - Köy halkından askerde bulunanların ve bakacağı olmayan öksüzlerin tarlalarını, bağ ve bahçelerini (imece) yoluyla sürüp ekmek, harmanlarını kaldırmak;

21 - Köye ortaklama korucu, sığırtmaç, danacı ve çoban tutmak;

23 - Köy hayvanlarında salgın ve bulaşık bir hastalık görülürse o gün bir adam yollayarak Hükümete haber vermek; bu haber üzerine kazadan bir memur gelinceye kadar hasta olan hayvanı diğerlerinden ayırmak ve hasta hayvan ile beraber bulunmuş olan hayvanları köyün hasta olmayan hayvanları ile karıştırmamak;

24 - Köyde su basması olursa birleşerek selin yolunu değiştirmek;

25 - Ekine, mahsule, yemişli, yemişsiz ağaçlara, bağlara, bahçelere zarar veren kuşları, böcekleri, tırtılları öldürmek. (Bunun için hangi türlü kuşların ve böceklerin hangi zamanlarda ve nasıl öldürülmesi lazım geldiği Hükümetten sorulacak ve nasıl öğretilirse öyle yapılacaktır.);

26 - Köy halkının ekilmiş ve dikilmiş mahsullerini, ağaçlarını her türlü zarar ve ziyandan muhafaza etmek;

.....

33 - Köyde çürümüş ve kokmuş meyva vesair sıhate muzır şeyler köyden dışarıya götürülür ve gömülür;

34 - Bir hayvana götüremeyecek kadar yük yükletmemek;

35 - Yaylımlara başlı başına hayvan salmamak ve ortaklama çayırları biçmemek;

36 - Bir yeri kazarak başkalarının hayvan ve davarlarının düşüp ölmesine ve sakatlanmasına sebep olmasına meydan vermemek;

Madde 14: Yapılması köylünün isteğine bağlı olan şeyler şunlardır:

- 7 - Pazar ve çarşı yerleri yapmak;
- 8 - Köyün sınırı içinde münasip yerlerde ve tepelerde orman yetiştirmek;
- 9 - Köyü, kasaba ve komşu köylere bitişiren yolların iki kenarına ağaç dikmek ve köy sınırı içindeki yabancı ağaçları aşılacak;
- 10 - Köyde ekilip biçilen ve toplanan mahsulatın veya yapılan eşyanın değeriyle satılabilmesi için köy namına alıcı adam aramak;
- 11 - Köy tarla ve bahçelerini sulamak için bütün köye ortaklama ark yapmak;
- 12 - Köye ortaklama her türlü ziraat, pulluk, orak, harman makineleri almak;
- 13 - Köyde peynir ve yağ yapmak için makine almak;
- 14 - Köye ortaklama değirmen yapmak veya getirtmek;
- 15 - Köylülerin giydiği esvapları köyde dokutmağa çalışmak
- ...
- 19 - Ekinden çok gelir almak için yapma gübre getirtmek;
- ....
- 23 - Bütün köy için bankadan para kaldırmak ve tarla, bahçe, çift ve tohum almak isteyenlere vermek ve bu paranın her sene borçlarını toplayarak bankaya yatırmak.
- ...
- 26 - Her köyde köy sandığından bir ambar yaptırıp bunun bir bölmesine harman zamanında herkesten köy namına mahsullerine göre birer miktar zahire ödünç alınarak konulmak ve bu zahireyi muhtaç köylülere gene köy namına yemeklik veya tohumluk olarak ödünç vermek ve her sene ambarda artan zahireyi yeni mahsul ile değiştirmek;
- 27 - Her sene köy namına bir veya daha ziyade tarla ektirerek mahsulünü imece yoluyla biçip elde ettikten ve gelecek sene için tohumu ayırdıktan sonra artanını satarak parasını köy sandığına yatırmak;
- 28 - Köy namına iyi cinsten boğa, aygır, teke, koç satın almak;
- 442 Sayılı Köy Kanunu ile köylülere yukarıda saydığımız mecburi ve mecburi olmayan tarımla ilgili verilen görevlere baktığımızda köylünün tüm ihtiyaçlarını gözetken, kendine yetebilecek bir yapıyı oluşturmayı amaçladığını görüyoruz. Bunu yaparken de, yerel kaynakların değerlendirilmesi, finansman sağlanması, sadece üretim değil pazarlama, ıslah, makineleşme, gıda ve tekstil üretiminin hedeflendiğini, hayvan refahının öncelendiğini ve bunların da dayanışma içerisinde ve demokratik bir şekilde yapıldığını görüyoruz. Burada dikkat çeken bir konu da mecburi olmayan işlerin köyde oylanarak mecburi işler haline getirilebileceğidir.
- Kanununun 12. maddesinde bu konu "Köylü mecburi olan işleri görmezse ceza görür. İsteğine bağlı olan işlerde ceza yoktur. Ancak köylünün isteğine bağlı bu gibi işlerde köy derneğinin yarısından çoğu hükmederler ve vilayete bağlı olan yerlerde vali ve kazaya bağlı olan köylerde kaymakamın rızasını alırlarsa o iş bütün köylü için mecburi olur. Ve yapmayan ceza görür" şeklinde düzenlenmiştir.

2.1.2- 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu

İl özel idarelerinin kuruluş ve görevlerini düzenleyen İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanunu Muvakkati 1913 tarihli geçici bir kanun olmasına rağmen Cumhuriyet döneminde de yürürlüğünü korumuş ve Kanununun adı 1987 tarih ve 3360 sayılı Kanunla İl Özel İdaresi Kanunu olarak değiştirilmiştir. Bu Kanunu ek ve değişiklikleriyle birlikte yürürlükten kaldıran 22.02.2005 tarih ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu 04.03.2005 tarih ve 25745 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunda daha sonra 5340, 5391, 5393, 5538, 5594, 5675, 5728, 5766 ve 5917 sayılı Kanunlarla değişiklikler yapılmıştır. (Kaynak : <https://www.icisleri.gov.tr/illeridaresi/ozel-idare1>)

Madde 6- İl özel idaresi mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla;

a) Gençlik ve spor Sağlık, tarım, sanayi ve ticaret; Belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyeleri hariç ilin çevre düzeni plânı, bayındırlık ve iskân, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde, yapmakla yetkili ve görevlidir.

YSE, TOPRAK SU ve TOPRAK-İSKAN kuruluşlarının birleştirilmesi ile 1984 yılında kurulmuş olan Köy Hizmetleri

Genel Müdürlüğü'nün 2005 yılında kapatılmasıyla birlikte görevleri büyük ölçüde İl Özel idarelerine devredilmiştir. Tarımla ilgili görevlerde İl Özel İdaresi Teşkilatı içerisinde yer alan tarım birimi tarafından yürütülmüş ve büyükşehir belediyesi olmayan illerde görevine devam etmektedir. Büyükşehir statüsünde olan illerde ise Büyükşehir Belediye Başkanlıkları tarafından yürütülmektedir.

2.1.3- 5393 Sayılı Belediye Kanunu

Madde:15- Belediyenin yetkileri ve imtiyazları şunlardır:

- a) Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla her türlü faaliyet ve girişimde bulunmak.
- İ) Gayrisihhî müesseseler ile umuma açık istirahat ve eğlence yerlerini ruhsatlandırmak ve denetlemek.
- j) Toptancı ve perakendeci hâlleri, ...kurmak, kurdurmak, işletmek, işlettiirmek veya bu yerlerin gerçek ve tüzel kişilerce açılmasına izin vermek.

Belediye Kanunu'nda yukarıdaki ilgili maddelere baktığımızda doğrudan tarımla ilgili bir görev tanımı yapılmamış ancak ilişkili görevler üzerinden bir yetki tanımlaması yapılmıştır. Bu nedenle de Belediyeler tarımla ilgili görevleri kendilerine görev tanımı olarak almamışlar alamamışlardır. Pazar yerleri ve haller ile gıda işletmelerine verilen ruhsatlarla sınırlı kalmıştır.

2.1.4- 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu

- i) Sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak çevrenin, tarım alanlarının ve su havzalarının korunmasını sağlamak; ağaçlandırma yapmak;.....
- j) Gıda ile ilgili olanlar dâhil birinci sınıf gayrisihhî müesseseleri ruhsatlandırmak ve denetlemek, yiyecek ve içecek maddelerinin tahlillerini yapmak üzere laboratuvarlar kurmak ve işletmek.

(Ek fıkra: 12/11/2012-6360/7 md.) Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler.

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu 7. Maddesine 6360 Sayılı kanunla konulan Ek fıkra ile yapılan değişiklikle büyükşehir belediyeleri tarımla ilgili çalışmalarla görevlendirilmiştir. Konu ile ilgili değerlendirmeleri 6360 Sayılı yasa üzerinden yapmak daha yararlı olacaktır.

2.1.5- 6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

Kamuoyunda Bütünşehir Yasası olarak bilinen 6360 sayılı yasa 12 Kasım 2012 tarihinde kabul edilip 6/12/2012 tarih ve 28489 sayılı tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak bazı maddeleri ile hemen bazı maddeleri ise. İlk yerel seçimde 30 Mart 2014 sonrasında yürürlüğe girdi. (Yürürlük MADDE 36 – (1) Bu Kanunun;a) 1inci maddesi; 2 nci maddesi; 3 üncü maddesinin birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu fıkraları; 4 üncü maddesi; 5 inci maddesi; 6 ncı maddesi; 7 nci maddesiyle değiştirilen 5216 sayılı Kanunun 7 nci maddesinin birinci fıkrasının (g) bendi; 5216 sayılı Kanunun 18 inci maddesinin son fıkrasının yürürlükten kaldırılmasına ilişkin hükmü hariç 13 üncü maddesi; 22 nci maddesi; 25 inci maddesi; 5779 sayılı Kanunun 5 inci maddesinin değiştirilen ikinci fıkrası hariç 26 ncı maddesi; geçici 1 inci maddesinin altıncı, yedinci, sekizinci, dokuzuncu, onuncu, onüçüncü, onbeşinci, onaltıncı, onyedinci ve yirmidördüncü fıkraları; geçici 2 nci maddesinin ikinci, üçüncü, dördüncü, altıncı, sekizinci ve dokuzuncu fıkraları ilk mahalli idareler genel seçiminde,b) Diğer hükümleri yayımı tarihinde,yürürlüğe girer.)

6360 Sayılı yasa ile Büyükşehir Belediyesi statüsüne sahip 30 ildeki 16 bin 220 köy ve 1053 belde bir gecede mahalleye dönüştürüldü. İl özel idareleri kapatıldı. Bir gecede kırsal nüfusun oranı %22,7'den %8,7'ye düştü. Özellikle köylerin mahalleye dönüştürülmesi tarıma ve kırsal vurulan bir darbe demektir. Çünkü köyler bir yerel yönetim birimi ve köy muhtarlıkları da tüzel kişiliğe sahip ve bir bütçesi varken mahalle bir yerel yönetim birimi değildir ve tüzel kişiliği yoktur. Yerel yönetim birimleri (mahalli idareler) Anayasa'nın 127. Maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir. (Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, yine kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.)

Köylerin mahalleye dönüştürülmesi ile birlikte kadim bir kültür ortadan kalktı, yazının başında incelediğimiz Köy Kanunu'ndaki dayanışmacı, demokratik yerinden yönetim ortadan kaldırılmış oldu. Tarım alanları, meralar imar ve rant baskısı altına girdi. Köy ortak malları, tarlalar ellerinden alındı. Devredildikleri belediyeler tarafından satışa konu edildi. Bir kısmı satıldı. "Karamanın koyunu sonra çıkar oyunu" misali, yürürlüğe girişi Geçici 15. Maddeyle

5, 6 yıl, sonrasında yapılan değişiklerle 31/12.2022 tarihine kadar ertelense de köylünün bütçesine su ücretleri ve ek vergi yükleri bindi. O dönemde ve sonrasında Ziraat Mühendisleri Odası yaptığı basın açıklamaları, panel ve konferanslarla konuya dikkat çekerek gerekli uyarıları yapsa da bunlar AKP iktidarı tarafından ne yazık ki dikkate alınmadı. Aynı şekilde muhalefetin, özellikle ana muhalefet partisinin uyarıları da kabul görmemiştir. Ana Muhalefet Partisi CHP'nin Anayasa mahkemesine yaptığı iptal başvurusu ise, yasanın Geçici 1. maddesi 27. fıkrası hariç reddedilmiştir.

Ancak aradan geçen 9 yıl sonrasında iktidar, belki yapılan yanlışlığı fark ederek, belki de oy hesapları ile 5216 Sayılı yasa ile ilgili bazı değişikliklere gitti. 16 Ekim 2020 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Kamu Malı Yönetimi ve Kontrol Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 7254 Sayılı Kanun(Torba Yasa)'un 10.maddesi ile 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununa bir madde eklenerek kırsal mahalle ve kırsal yerleşik alan düzenlemesi yapıldı. Bu yasaya dayanılarak hazırlanan yönetmelikte 5 Nisan 2021 itibariyle yürürlüğe girdi. Bu değişiklikle mahalleye dönüştürülen köylere başvuru ile kırsal mahalleye dönme hakkı tanındı. Öncelikle köyden mahalleye dönüştürürken kendilerine sorulmayan köylüye başvuru şartı konması büyük haksızlıktı. Kırsal mahalleye dönüşle bazı vergi ve imar avantajları tanınsa da sorun temelinden çözülmüş olmuyordu. Çünkü yukarıda değindiğimiz gibi mahalle muhtarlıklarının tüzel kişiliği yoktu. Oysaki Köy muhtarlığı; Anayasa'nın 127. maddesine göre; kamu tüzel kişiliğine sahip bir yerel yönetim birimidir. Bu nedenle kiralama, satış, vergi toplama, mahkemede temsil gibi birçok yetkisi bulunmaktadır. Ayrıca idari yapılanmada Türkiye çapında, Köy, Kırsal mahalle ve mahalle gibi üçlü bir yapı ortaya çıkmış olmaktadır. Ve bu değişiklikler köylerdeki tarımsal yapı ve üretime bir katkı sağlamamakta, üretimden kopan köylüyü, çiftçiyi üretime döndürmemektedir.

6360 Sayılı yasa ile ilgili bu değerlendirmeler sonrasında, yasa ile 5216 sayılı Büyükşehir Kanunu 7. Maddesine eklenen Ek Fıkra (Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler) ile Yerel Yönetimlerin/ Belediyelerin aldığı rolleri, yapılanları ve yapılabilecekleri tartışmak yararlı olacaktır.

2.2- 6360 Sayılı Yasa Öncesi ve Sonrasıyla Belediyeler ve Tarım

2.2.1- 6360 Sayılı Yasa Öncesi Belediyeler ve Tarım

Yerel yönetimlerin tarımla ilişkisine baktığımızda yukarıda irdelediğimiz gibi tarihsel süreç içerisinde daha çok köy muhtarlıkları ve il özel idareleri aracılığıyla yürüyen bir yapıyı görüyoruz. Belediyelerin ise tarımla ilişkisi 6360 sayılı yasa öncesi neredeyse sadece, imar uygulamalarında tarım alanlarının imara açılıp açılmaması, buralarda yapılmak istenen yapı ve işletmelerin ruhsatlandırılmasıyla sınırlıdır. Buna Pazar yerleri ve toptancı ve perakendeci hallerinin açılması ve işletilmesini, gıda işletmelerine verilen Gayri Sıhhi Müessese ruhsatlarının verilmesini ve gıda güvenliğine ilişkin denetimler ekleyebiliriz. Yöresel/yerel ürünler için yapılan şenlik ve festivallerde dolaylı etkileriyle tarım için yapılan çalışmalar içerisinde sayılmalıdır. Ancak bunların hiç birisi birincil üretim olarak tanımlanan bitkisel, hayvansal üretim ve su ürünleri üretimine (avcılık, yetiştiricilik), çiftçilerin üreticilerin doğrudan desteklenmesine yönelik çalışmalar değildir.

Bunlardan ayrışan bir çalışma var ki 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nun İstisnaları düzenleyen 3. Maddesi a fıkrasından (Madde 3- (Değişik: 30/7/2003-4964/2 md.)a) Kanun kapsamına giren kuruluşlarca, kuruluş amacı veya mevzuatı gereği işlemek, değerlendirmek, iyileştirmek veya satmak üzere doğrudan üreticilerden veya ortaklarından yapılan tarım veya hayvancılıkla ilgili ürün alımları ile 6831 sayılı Orman Kanunu gereğince orman köyleri kaldırma kooperatiflerinden ve köylülerden yapılacak hizmet alımları,) yararlanarak park ve bahçelerde kullanılacak çiçek, fide, fidan, ağaç ve sosyal yardımlarda kullanılacak gıda maddelerinin kooperatifler ve üretici örgütlerinden alımı işidir. Bunun sözleşmeli üretim modeliyle kurumsal bir süreklilik haline getirilmesidir. Belediyeler bu yolla kooperatifleri ve dolaylı yoldan üretici ve kırsalı desteklemiştir. Bu konuda 6360 sayılı yasa ile 5216 sayılı yasada değişiklik yapılmadan önce İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 2006 yılında okul sütü projesiyle (2012 yılında Süt Kuzusu Projesine dönüşen), Park ve Bahçeler Daire Başkanlığı'na 2007 yılında tarımı ekleyip Tarım Park ve Bahçeler Daire Başkanlığı'nı kurmasıyla oynadığı öncü rol anılmayı hak etmektedir. Bu çalışmaların yanında bu dönemde yine İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından ova ve üretim yolları asfaltlama çalışmaları kırsala, üretime, çiftçiye yapılan destek olarak ön plana çıkmaktadır. Yine bu dönemde yerel tohumlarla ilgili olarak Belediyelerin yaptığı tohum takas şenlikleriyle, yerel tohumlara olan ilgi ve yaptıkları çalışmalar, içinde düzensizlikler ve bazı sıkıntılar barındırır da farkındalık açısından önemlidir. Burada da 2010 yılında Torbalı'da yapılan Tohum Takas Şenliği ve aynı yıl Seferihisar Belediyesi tarafından yapılan tohum takas şenliği yine öncü bir role sahiptir.

2.2.2-6360 Sayılı Yasa Sonrası Belediyeler ve Tarım

6360 Sayılı Yasa'nın 2014 yerel seçimleri sonrasında yürürlüğe girmesiyle birlikte, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu 7 maddesine, 6360 sayılı yasayla eklenen ek fıkrasının verdiği yetkiyle Büyükşehir Belediyelerinin tarım ve kırsal alana ilgileri ve destekleri artmıştır. Belediyelerde Tarımsal Hizmetler, Kırsal Hizmetler, Kırsal Kalkınma, Tarım ve Kırsal Kalkınma, Gıda İşleri ve Muhtarlıklar gibi farklı isimler altında daire başkanlıkları kurulmuştur. Daire başkanlıkları üzerinden çiftçi üretici desteklenmesi amaçlanmış ve bunun için farklı/benzer proje ve uygulamalar yapılmıştır. Bu da yazının giriş bölümünde belirttiğimiz gibi yüksek girdi maliyetler, düşük ürün fiyatları kıskacında küresel iklim değişikliğinin etkilerinden aldığı olumsuz payla, zorlu koşullarda üretim yapmaya çalışan çiftçiye köylüye bir nefes olmuştur.

Bu makalenin konusu tek tek belediyelerin yapmış olduğu çalışmaların tek tek ele alınıp değerlendirmesi olmadığı için belediye ve proje bazında değerlendirmeler yapılmayıp bütüncül bir yaklaşımla genel değerlendirmelerde bulunulacaktır. Bu çerçevede baktığımızda 6360 sayılı yasa sonrası dönemi 2014-2019 dönemi ve 2019 sonrası iki dönem şeklinde değerlendirmek doğru olacaktır. Çünkü iki dönem arasında, yasanın yeni yürürlüğe girmesi ve seçimler sonrasında oluşan belediye yönetim yapıları nedeniyle fark vardır. Bu da çalışmalara yansımıştır.

2014-2019 dönemi içerisinde yasanın yeni yürürlüğe girmiş olması nedeniyle yapılacak desteklerin uygulamaların nasıl olacağı konusundaki tereddütler nedeniyle uygulamalar el yordamıyla yürümüştür. Ancak belediyelere göre değişimle birlikte desteklemelere ayrılan bütçe göreceli olarak artmıştır. Bu dönemde belediyeler ağırlıklı olarak iktidar partisinden olduğu için uygulamaları iktidarın uygulamalarına paralel yürümüştür. Muhalefet belediyeleri ise kendileri açısından siyaseten kendilerini kanıtlamanın bir yolu olarak görülmesi nedeniyle bunu fırsat olarak görmüşler ancak kanunun yeni uygulamaya geçmiş olması bir kaç belediye hariç deneyimlerinin olmayışı nedeniyle yapılan hizmetler uygulanan projeler birçok belediyede sınırlı kalmıştır.

2019 31 Mart Yerel seçimleri sonrasında ise Ana Muhalefet Partisi CHP'nin Ankara İstanbul başta olmak üzere 11 büyükşehir belediyesinde yönetimi alması bu belediyelerde tarıma verilen destekleri hem çeşitlendirmiş hem de artırmıştır. Bu bir rekabet ortamı yaratarak iktidar partisi tarafından yönetilen belediyelerde de az da olsa ivmeyi yukarı çıkarmıştır. 2014 ve 2019 sonrası dönemde en büyük fark İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediyelerinde olmuştur. 2014 20-19 döneminde bu belediyelerin tarımla ilgili desteklemeleri, projeleri, uygulamaları kamuoyuna yansımamıştır. Bu değerlendirmeler kamuya açık kaynaklar (yazılı ve görsel basın haberleri, makale, web ve sosyal medya bilgilendirmeleri vb) dan kamuoyuna yansıyan bilgiler üzerinden yapılmaktadır.

2.3.Belediyeler Tarafından Yapılan Destekler

Bu dönemde belediyelerin yaptıkları destekleri şu şekilde sıralayabiliriz.

2.3.1-Doğrudan destekler

- 1-Girdi destekleri (tohum, fide, fidan, gübre, bitki koruma ürünü, yem vb)
- 2- Sözleşmeli üretimler ve kooperatiflerden ürün alımları (fide, fidan, gıda vb)
- 3-Alet ekipman desteği (Toprak işleme, hasat harman, ürün boylama ve işleme makinaları, süt tankları, zeytinyağı üretim prosesleri vb)
- 4- Küçükbaş (koyun, keçi) ve büyükbaş (manda) desteği
- 5-Basınçlı sulama sistemlerine ilişkin destekler
- 6-Doğal afetler sonucunda zarar gören çiftçilere yapılan destekler

2.3.2-Dolaylı destekler;

- 1- Üretici Pazarları
- 2- Yöresel ürün şenlik ve festivalleri
- 3-Tarımsal tahmin ve Erken uyarı sistemlerinin kurulması
- 4-Eğitim ve Yayım çalışmaları
- 5-Sulama yatırımları, hayvan içme suyu göletleri yapımı
- 6-Laboratuvar hizmetleri (Toprak, yaprak, su analiz laboratuvarları)
- 7-Üretim ve ova yollarının asfaltlanması
- 8-Tarım turizmini (Agro Turizm) destekleyici çalışmalar.

Yukarıda saydığımız destekleme çalışmaları belediyelerin birçoğunda uygulanmakta ancak uygulama yöntemleri açısından farklılıklar göstermektedir. Bu desteklenecek üreticinin seçiminden, yapılacak desteklerin nitelik ve miktarına göre değişmektedir. Bunu da belediyelerin bütçe farklılıkları, tarımsal potansiyelleri, ekolojisi gibi faktörler etkilemektedir. Bunun yanında yönetim birimlerinin kuruluş ve idari yapılanması da burada etkili olmaktadır.

2.4-Büyükşehir Belediyelerinde Tarımsal Hizmetlerle İlgili İdari Yapılanma

6360 Sayılı yasa sonrasında Büyükşehir Belediyelerinde tarımsal hizmetlerle ilgili daire başkanlıkları oluşturulmuştur. Bu daire başkanlıklarının yapısına baktığımızda Tarımsal, Hizmetler, Kırsal Kalkınma, arım ve Kırsal Kalkınma, Muhtarlıklar ve Gıda, tarım ve Gıda, Tarımsal Hizmetler ve Veterinerlik vb çok farklı isim altında oluşturulduklarını görüyoruz. Bazı belediyelerde ise münferit daire başkanlığı oluşturulmayarak Daire başkanlıkları içerisinde kurulan şube müdürlüklerinde ise iş daha karmaşık hale gelmekte ve neredeyse 30 büyükşehir belediyesinin tamamında farklı isim altında şube müdürlükleri oluşturulmuştur. Bunların bir kısmının yerele özgü uygulamalar olabileceğini kabul etmekle birlikte, daha sadeleştirilmesinin doğru olacağını söyleyebiliriz.

Bu idari yapılanmanın tarımın bütüncül şemsiyesi altında olması gerektiğinden hareketle bir idari yapılanmanın kurgulanması gereklidir. Aslında aynı yanlışı Tarım Bakanlığı'nın isimlerinin sürekli değişmesinde de görebiliyoruz. Yapılan temel yanlışlıkta Tarım ve Hayvancılık olarak ikiye ayırmaktır. Oysaki tarım; bitkisel üretim, hayvansal üretim, su ürünleri üretimi gibi birincil üretimler ile bunlardan gıda üretimini kapsayan süreçlerin bütünüdür. Yani bir şemsiyedir.

Bu nedenle buradan şöyle bir idari yapılanma önermek istiyorum. Bu yapılanma elbette illerin kendi öznel koşullarına göre (üretim yapısı, ekolojisi, sosyal ve kültürel iklimi gibi) değişiklik gösterecektir.

Daire Başkanlığı: Tarımsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı

Bağlı Şube Müdürlükleri:

Bitkisel Üretim Şube Müdürlüğü

Hayvansal Üretim Şube Müdürlüğü

Su Ürünleri Şube Müdürlüğü (Kıyı Belediyeleri ve İç Sularda Üretim Olan Belediyelerde)

Sulama Şube Müdürlüğü

Kooperatifçilik ve Kırsal kalkınma Şube Müdürlüğü

Sebze Halleri Şube Müdürlüğü

Su Ürünleri Hali Şube Müdürlüğü (Olan Yerlerde)

Tarımsal Lojistik ve Pazarlar Şube Müdürlüğü

Bu örgütlenme şeması içerisinde belediyeler çalışmalarını yaparken şunları dikkate almalı ve uygulamalıdır.

- Yerel değerleri ortaya çıkarmalı, yerel tohumlarımıza yerli hayvan ırklarımıza sahip çıkmalı ve geliştirilmelidir.
- İhtiyaçlarını Kooperatifler üzerinden karşılayarak Kooperatifçiliği desteklemelidir. (Üretim ve Tüketim Kooperatifleri)
- Üretici Pazarları oluşturmalı, hallerde kooperatiflere yer ayrılmalı
- Üreticinin pazarlama olanaklarını geliştirmeli (Soğuk hava depoları, tanıtım, lojistik) Tarımsal Lojistik ve Üretici Pazarları birimi oluşturmalı.
- Yerel Ürün şenlikleri, festivalleri ile yerel ürünlerin tanıtımına destek olmalı,
- Üreticinin girdi maliyetlerinin azaltılmasına destek olmalı
- Kent bahçeciliği (Hobi bahçeciliği değil) desteklenmeli
- Organik üretim, iyi tarım ve doğa dostu tarım yöntemleri desteklenerek tarımda kimyasal kullanımının azaltılmasına destek olunmalı.
- Hallerde gıda analiz laboratuvarları kurulmalı
- Toprak, yaprak ve su analiz laboratuvarları oluşturulmalı
- Pazar yerleri denetimleri sadece bir zabıta görevi olmaktan çıkarılmalı, Ziraat, Gıda ve Su Ürünleri Mühendisleri denetimlerde yer almalı,
- İmar ve ruhsatlandırmalarda tarım alanları ve meraların amaç dışı kullanımına izin verilmemeli.

- Gıda toplulukları desteklenmeli
- Tarımsal eğitim ve yayım çalışmaları yapmalı
- Küresel iklim değişikliğine bağlı su kıtlığı dikkate alınarak, basınçlı sulama sistemleri ve sulama ihtiyacı daha az olan, kuraklığa toleranslı bitkiler desteklenmeli
- Küçükbaş Hayvancılık desteklenmeli
- Hayvan İçme Suyu Göletleri Oluşturmalı
- Mera ıslahlarına destek olunmalı,
- Desteklemelerde küçük üreticiler öncelikli hedef kitle olmalı
- Desteklemeler Kooperatifler ve üretici örgütleri üzerinden yapılmalı
- Kamu kaynaklarının verimli kullanılması ve desteklemelerin amacına ulaşması adına takipleri yapılmalı

Elbette tüm bunları uygulayacak yönetecek, Tarım ve Kırsal Kalkınma Dairesi Başkanlıklarında tarım birimlerinde uzmanlığa ve liyakate dayalı istihdam uygulamalıdır.

3-SONUÇ YERİNE

Türkiye 23.136.000 ha tarım alanı, 12.945.336 ha mera varlığı, Buğday Zeytin, Üzüm Baklagiller gibi birçok tarım ürününün anavatanı olan 13000den fazla bitki çeşidine sahip zengin çeşitliliği, polikültür tarım yapısı farklı ekolojileriyle önemli bir tarım ülkesidir. Son iki yıldır yaşadığımız pandemi de bize gösterdi ki gıda vazgeçilmezdir. Ve bunun da temeli tarımsal üretimdir. Ancak çiftçimiz üreticimiz bir yalnızlık duygusu içerisinde ve yüksek maliyetler ve iklim değişikliğine bağlı kuraklık aşırı, yağış, zamansız yağış ve don gibi meteorolojik olaylarla mücadele ederek üretime devam etmeye çalışmaktadır. Bu nedenle tarımsal üretim yapan çiftçimizi üreticimizi desteklemek zorundayız. Bu desteklemeler elbette merkezi politikalarla ve Tarım Bakanlığı üzerinden yapılmalıdır. Ancak 6360 Sayılı yasa ile köylerin tüzel kişiliğini kaldırarak kırsala, tarıma büyük bir darbe vurulsa da, 5216 sayılı yasada yapılan değişiklikle de Büyükşehir belediyelerine Tarımsal desteklemeler konusunda yetkilendirmiş olması önemlidir. Ancak yeterli değildir. 6360 Sayılı Yasa ile bir gecede mahalleye dönüştürülen köylerin tüzel kişilikleri geri verilmelidir. Başvuruya dayalı kırsal mahalleye dönüşme hakkı çözüm değildir. Büyükşehir Belediyeleri de koşullarına uygun liyakate ve uzmanlığa dayalı bir örgütlenmeyle kurdukları/kuracakları Tarımsal Hizmetler Dairesi Başkanlıklarıyla, küçük üreticiyi önceleyen, örgütlenmeyi destekleyen, küresel iklim değişikliğini dikkate alan, yerel değerleri ve varlıklarımızı ortaya çıkaran ve koruyan, tarım toprakları ve meralarımızı koruyan bir anlayışla çalışmalarını yürütmelidir.

TÜRKİYE'DE TARIM SİGORTALARI, YAŞANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Şule YILDIRIM¹

Ülke ekonomisinde stratejik öneme sahip tarım sektörü, pek çok riskin etkisindedir. Özellikle meteorolojik riskler, küresel ısınmanın da etkisiyle kontrolü ve yönetimi gittikçe zorlaşan risklerdir. Üretimin devamlılığını ciddi şekilde etkileyen bu risklerin yönetiminde sigorta önemli bir araçtır. Kısaca risklerin transferi olarak tanımlanan sigorta, kontrol edilemeyen risklerin neden olduğu belirsizlikleri minimize eden ve üreticilerin gelirini koruyan, dolayısıyla üretimin sürdürülmesine önemli katkısı olan bir sistem olarak geliştirilmiştir.

Türkiye'de ilk olarak 1957 yılında başlayan tarım sigortaları uygulamaları, geçen sürede önemli gelişmeler yaşanmasına rağmen henüz tam olarak tüm riskleri kapsayan düzeyde değildir. 21 Haziran 2005 tarihinden önce Tarım Sigortaları Vakfı bünyesinde kurulmuş olan hasar organizasyonu ile sigorta şirketlerinin iş birliğinde yürüyen sistemde, sigorta şirketleri kendi sigorta ürünleri ile bitkisel (açık alan ve sera) ile hayvansal üretimde (büyükbaş ve küçükbaş) sınırlı sayıda risk için teminat sağlamakta ve üreticiler primin tamamını kendileri ödemekteydi. Hasar tespit işlemleri, Ziraat Mühendisleri Odası'nın da üyesi, ülkemize başta tarım sigortalarının gelişimi olmak üzere pek çok tarımsal alanda değerli hizmetleri olmuş Tanfer Dinler'in kurup, yönettiği Tarım Sigortaları Vakfı eksperleri tarafından yapılmaktaydı. 21 Haziran 2005 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 5363 Sayılı Tarım Sigortaları Kanunu ile devletin prim desteği verdiği havuz sistemine geçilmiştir. Tarım Sigortaları Havuzu (TARSİM) Sistemi ile Tarım Sigortaları Vakfı tarafından yürütülen hizmetler, data ve altyapı havuz sistemine aktarılmış ve geliştirilmesi için çalışmalar yürütülmüştür. Gelineen noktada sağlanan teminat ve destek miktarı artmış olmakla birlikte, hedeflenen ve istenen düzeye henüz gelinmemiştir.

TARIM SİGORTALARI HAVUZU (TARSİM) MEVCUT YAPISI VE SİSTEMİN ÖZELLİKLERİ

Sigorta sözleşmelerinde standardın sağlanması, riskin en iyi koşullarda transferinin sağlanması, bir sigorta şirketinin tek başına üstlenemeyeceği kuraklık ve don gibi katastrofik risklerin teminat kapsamına alınabilmesi, fiyatlarda haksız rekabetin önlenmesi, oluşacak hasarlarda tazminatın tek merkezden ödenmesi ve tarım sigortalarının geliştirilmesi amaçlarıyla kurulan sistemin tüm iş ve işlemleri, Havuz'a katılan sigorta şirketlerinin eşit hiselerle ortak oldukları Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi A.Ş. tarafından yürütülmektedir. Sigorta şirketleri, tarım sigortası sözleşmelerini Havuz adına ve Havuz tarafından belirlenen standart poliçeler üzerinden yapmakta ve müşterilerinden tahsil ettikleri sigorta primi ile riskin tamamını Havuz'a devredip, devredilen prim üzerinden önceden branşlar bazında belirlenmiş komisyon alırlar. Devlet prim desteğinin oranı, her yıl için ürün, risk, bölge ve işletme ölçekleri itibarıyla yeniden belirlenip, Cumhurbaşkanı kararıyla yürürlüğe girmektedir.

SİGORTA KAPSAMI VE SİGORTALANAN TEHLİKELER

2021 yılı itibarıyla tarım sigortaları alt branşları: bitkisel ürün sigortası, köy bazlı kuraklık verim sigortası, sera sigortası, büyükbaş ve küçükbaş hayvan hayat sigortası, kümes hayvanları hayat sigortası, su ürünleri hayat sigortası, arıcılık sigortasıdır. Alt branşlar bazında verilen teminatlar ve destek oranları aşağıdaki gibidir.

1-"Bitkisel Ürün Sigortası", tüm bitkisel ürünler için dolu,

¹ Ziraat Mühendisi, Tarım Sigortaları Uzmanı

fırtına, hortum, yangın, deprem, heyelan, sel ve su baskınının ürünlerde neden olduğu miktar kaybı; dolu yağışının yaş meyve, yaş sebze ve kesme çiçeklerde neden olduğu kalite kaybı; yaban domuzunun tarla ürünlerinde, sebzelerde, fidanlarda ve çilekte neden olduğu miktar kaybı; kuşların, ayçiçeği (yağlık), ayçiçeği (çerezlik) ürünleri ile ayçiçeği (sertifikalı tohumluk) ürününün olgunlaşma ve hasat döneminde tabla üzerindeki tohumları yemesi suretiyle ortaya çıkan miktar kaybı; yağmurun, pamuk ve pamuk (sertifikalı tohumluk) ürününde kozaların açılmasından itibaren hasada kadar olan dönemde, açılmış kozalarda neden olduğu miktar kaybı 2021 yılı itibarıyla teminat kapsamındadır.

İsteğe bağlı olarak, don riskinin yaş meyvelerde neden olduğu miktar kaybı; dolu, dolu ağırlığı, fırtına, hortum, yangın, deprem, heyelan, sel ve su baskını, taşıt çarpması risklerinin dolu ağı ve örtü sistemleri, destek (telli terbiye) sistemleri ile bu sistemlerin altında bulunan ürünlerde neden olduğu zararlar; yağmur riskinin, kiraz ve üzüm ürünlerinde olgunlaşma ve hasat dönemlerinde neden olduğu miktar kaybı ile taze tüketime yönelik olarak üretilen incirlerde olgunlaşma ve hasat dönemlerinde yol açtığı kalite kaybı, kurutmalık amaçlı üretilen incirlerde olgunlaşma ve buruklaşma dönemlerinden hasada kadar olan dönemde neden olduğu miktar ve kalite kaybı; dolu, fırtına, hortum, yangın, deprem, heyelan, sel ve su baskını risklerinin,

arpa, buğday, çavdar, tritikale ve yulaf ürünleri ile bu ürünlerin sertifikalı tohumluklarının sap kısmında neden olduğu miktar kaybı ve aynı risklerin salamuralık yaprak üretimi yapılan asmaların yapraklarında neden olduğu miktar kaybı; yağ gülünde don teminatı; sıcak havanın, altıtop, limon, mandalina, portakal ürünlerinde çiçeklenme, meyve tutumu ve küçük meyve dönemlerinde kuruma, dökülme; üzümde ise çiçeklenme ve tane bağlama dönemlerinde salkımlarda tane tutumunun gerçekleşmemesi ve tanede büyümenin durması, kuruması ve dökülmesi şeklinde neden olduğu miktar kaybı, ek primle teminat kapsamına alınabilmektedir. İsteğe bağlı verilen teminat ancak ana teminatlara ek olarak verilmekte olup, tek başına alınmaz.

Ekonomik olarak verime yatmış meyve ağaçları, çay ve asmaların kendileri ile fidanlarında, süs bitkisi fidanlarında; dolu, fırtına, hortum, yangın, deprem, heyelan, sel ve su baskını, taşıt çarpması ve kar ağırlığı risklerinin neden olduğu tam hasarlar üründen bağımsız olarak sigorta ettirilebilmektedir.

Bitkisel Ürün Sigortası'nda, poliçede yazılı primin %50'si devlet tarafından karşılanır. Meyve ürünlerinde, dolu paket teminatına ek olarak don teminatı alınmış ise, sadece don teminatında primin 2/3'ü devlet tarafından karşılanır.

2-"Köy Bazlı Kuraklık Verim Sigortası" 2021 yılında kapsamda olan diğer bir tarım sigortası ürünüdür. Bu sigorta ile kuru tarım alanlarında üretimi yapılan buğday, arpa, çavdar, yulaf, tritikale, nohut, kırmızı mercimek ve yeşil mercimek ürünleri ile bu ürünlerin sertifikalı tohumluk ürünlerinde köy genelinde gerçekleşen kuraklık, don, sıcak rüzgar ve sıcak hava dalgası, aşırı nem, aşırı yağış ile dolu paketi (dolu, fırtına, hortum, yangın, heyelan, sel ve su baskını, deprem) dışındaki risklerin neden olduğu verim kaybı mevzuat kapsamında teminat altına alınmaktadır. Tazminat tutarı, köyün gerçekleşen verim ortalaması ile köyün eşik verim değeri arasındaki farkın, poliçede belirtilen ekili alanın ve ürün birim fiyatının çarpılmasıyla bulunur. Genel şartlara göre "Köyün Ortalama Verimi" Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Tarım Sigortaları Havuzu verileri esas alınarak tespit edilen verimi ve "Köyün Eşik Verim Değeri" köyün ortalama veriminin %70'i alınarak belirlenmektedir. "Köyün Gerçekleşen Verim Ortalaması" ise ilgili yılın hasat döneminde, Tarım Sigortaları Havuz eksperleri tarafından köyün referans parsellerinde belirlenen verimlerin ortalamasıdır. Tazminat ödemesinde bu ortalama esas alınmaktadır.

Kuraklık Verim Sigortası yeni uygulandığı için aslında üreticiler tarafından tam da anlaşılabilir değildir. Genel şartlar kapsamında verilen teminatların tanımını da aşağıdaki gibidir:

- a) Aşırı Nem: Bitkilerin gelişme döneminde, uzun yıllar ortalamasının üstünde ortaya çıkan havadaki ve/veya topraktaki nem sonucu meydana gelen verim kaybını,
- b) Aşırı Yağış: Bitkilerin büyüme, gelişme ve olgunlaşma dönemlerinde, belli bir zaman periyodu içerisinde uzun yıllar ortalamasının üstünde gerçekleşen yağış sonucu meydana gelen verim kaybını,

c) Don Teminatı: Hava sıcaklığının 0°C'nin altındaki derecelere düşmesi nedeniyle doğrudan meydana gelen verim kaybını,

ç) Kuraklık Teminatı: Kuru tarım alanlarında yetiştiriciliği yapılan teminat kapsamındaki ürünlerin vejetasyon dönemlerinde bitki gelişimini etkileyecek düzeyde tarımsal kuraklığın neden olduğu verim kaybını,

d) Sıcak Hava Dalgası (Isı Dalgası): Yüksek hava basıncının, geniş bir alan üzerinde uzun bir süre (birkaç gün veya hafta) kalması sonucu ortaya çıkan çok sıcak hava nedeniyle yetiştirilen bitkide meydana gelen verim kaybını,

e) Sıcak Rüzgar: Sıcak rüzgarın döllemeyi ve dane tutumunu olumsuz etkilemesi sonucu meydana gelen verim kaybını ifade etmektedir.

Buğday, arpa, çavdar, yulaf, tritikale, ürünleri ile bu ürünlerin sertifikalı tohumluklarının sap kısmı isteğe bağlı olarak ek prim karşılığında sigortalanmaktadır. Köy Bazlı Kuraklık Verim Sigortasında, poliçede yazılı primin %60'ı devlet tarafından karşılanır.

Bitkisel ürün sigortaları ve kuraklık verim sigortası yaptırılması için, ÇKS (Çiftçi Kayıt Sistemi) kayıtlarını güncellemiş olması gereklidir. Bitkisel ürün sigortaları ve kuraklık verim sigortasında, sigortalı tarafından ödenecek olan primin % 15'i peşin alınır; kalan prim tutarı da en geç poliçe bitiş tarihinden itibaren 1 ay içinde tahsil edilir. Ağaç/Fidan Sigortaları poliçelerinde ise sigortalı tarafından ödenecek olan primin %15'i peşin alınır, kalan prim tutarı da en fazla 5 taksitle tahsil edilir.

3-"Sera Sigortası", sera yapı malzemeleri, içindeki teknik donanım ve serada yetiştirilen bitkisel ürünler için risk inceleme ve değerlendirme sonucuna göre dolu, deprem ve yanardağ püskürmesi, taşıt çarpması, fırtına, hortum, yangın, heyelan, sel ve su baskını, kar ve dolu ağırlığı riskleri ile poliçede teminat altına alınmış risklerden birinin gerçekleşmesi halinde seranın örtü malzemesi ve/veya konstrüksiyon kıymetlerinin doğrudan bir zarara uğraması sonucu enkazın sökülmesi, kaldırılması, temizlenmesi, taşınması masrafları, enkaz kaldırma masrafı teminatı Genel Şartları ile Tarife ve Talimatlar kapsamında sigortalanmaktadır. Sigorta işlemlerini gerçekleştirebilmesi için öncelikle Örtü Altı Kayıt Sistemi'ndeki o yıla ait sera ve içindeki ürün bilgilerini güncellemiş olması gerekmektedir.

Sera Sigortasında, poliçede yazılı primin %50'si devlet tarafından karşılanır. Sigortalı tarafından ödenecek olan primin %25'i peşin alınır; kalan %75'i de vadeli olarak (1 Ağustos - 31 Aralık tarihleri arası tanzim eden poliçelerde takip eden yılın MAYIS ayı sonu; 01 Ocak - 31 Temmuz tarihleri arası tanzim eden poliçelerde ise KASIM ayı sonu) tahsil edilir.

4-"Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Hayat Sigortası", Tarım ve Orman Bakanlığı kayıt sistemlerine kayıtlı olan süt ve erkek besi sığırları ile mandalar, yapılacak risk değerlendirmesi sonucunda sigortalanır. Sigortalanan riskler:

- Her türlü hayvan hastalıkları ve gebelik, doğum veya cerrahi müdahale,
- Büyükbaş hayvanlarda: 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'na göre ihbarı mecburi olan hastalıklardan; anthrax, mavi dil, rift vadisi humması, bulaşıcı sığır plöropnömonisi (contagiousbovinepleuropneumonia), enzootik sığır löykozu, geyiklerin epizootikhemorajik hastalığı (EHD), bulaşıcı stomatit (VezikülerStomatitis) hastalıkları; küçükbaş hayvanlarda 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'na göre ihbarı mecburi olan hastalıklardan; anthrax, mavi dil, koyun ve keçi vebası (PPR), koyun, keçi çiçeği, geyiklerin epizootikhemorajik hastalığı (EHD), rift vadisi humması hastalıkları,
- Her türlü kaza, vahşi hayvan saldırısı, yılan ve böcek sokması,
- Zehirli çayır otları ve yeme bağlı zehirlenmeler,
- Her türlü doğal afetler ve güneş çarpması,
- Yangın veya infilâk sebebiyle meydana gelen ölümler, zorunlu kesimler, yavru atma ve yavru ölümü, sonucu sigortalının doğrudan uğradığı maddi zararlar mevzuat kapsamında sigorta kapsamındadır.

İsteğe bağlı olarak ve ek prim alınması koşuluyla, hastalıklardan arilik belgesine sahip ve bio güvenlik önlemlerini almış işletmelerde, işletmede yer alan sigortalabilir nitelikteki tüm hayvanların sigortalanması koşuluyla; şap hastalığı nedeniyle meydana gelen ölümler, zorunlu kesimler, yavru atma ve yavru ölümü sonucu sigortalının doğrudan uğrayacağı maddi zararlar (dar kapsamlı tarifede ve aşılı ari bölge olan; Edirne, Tekirdağ, Kırklareli illeri ile İstanbul ve Çanakkale illerinin Avrupa yakasında kalan ilçelerinde şap hastalığı teminatı verilmez),

Poliçede belirlenen sigortalı yerde mevzuatta belirtilen şekillerde yapılan hırsızlık veya hırsızlığa teşebbüs nedeniyle sigortalı hayvanlarda doğrudan meydana gelen zararlar ile sigortalı hayvanların poliçede belirtilen adresteki tesis ile sigortalı tarafından bildirilen ve Tarım Sigortaları Havuzu tarafından kabul edilen mera veya meralar arasındaki

nakliyesi esnasında veya buralardayken yapılan hırsızlık veya hırsızlığa teşebbüs nedeniyle sigortalı hayvanlarda doğrudan meydana gelen zararlar (dar kapsamlı tarifede, işletmede yer alan sigortalanabilir nitelikteki tüm hayvanların sigortalınması koşulu ile hırsızlık veya hırsızlığa teşebbüs nedeniyle sigortalı hayvanlarda doğrudan meydana gelen zararlar) kapsama alınabilmektedir.

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nda belirtilen terör eylemleri ve bu eylemlerden doğan sabotaj ile bunları önlemek ve etkilerini azaltmak amacıyla, yetkili organlar tarafından yapılan müdahaleler sonucunda, meydana gelen ölümler, mecburi kesimler, yavru atma ve yavru ölümü sonucu sigortalının doğrudan uğrayacağı maddi zararlar ile grev, lokavt veya halk hareketleri sırasında meydana gelen olaylar ve bu olayları önlemek ve etkilerini azaltmak üzere yetkili organlar tarafından yapılan müdahaleler sonucu ölümler, mecburi kesimler, yavru atma ve yavru ölümü sonucu sigortalının doğrudan uğrayacağı maddi zararlar teminat kapsamına alınabilmektedir.

Büyükbaş ve küçükbaş hayvan hayat sigortalarında, Küçükbaş Hayvan Hayat Sigortasında, poliçede yazılı primin %50'si devlet tarafından karşılanır. Sigortalı tarafından ödenecek olan primin %25'i peşin alınır, kalan prim tutarı da en fazla 5 taksitle tahsil edilir.

5-“Kümes Hayvanları Hayat Sigortası”, Tarım ve Orman Bakanlığı kayıt sistemlerine kayıtlı, bio güvenlik ve hijyen tedbirleri alınmış, kapalı tesislerde yetiştirilen kümes hayvanları ile açık ve yarı açık sistemde yetiştirilen kümes hayvanları için, 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'na göre, ihbarı mecburi bulaşıcı hastalıklar hariç olmak üzere her türlü kanatlı hayvan hastalıkları (açık ve yarı açık sistemde yetiştirilen kümes hayvanları sadece Dar Kapsamlı Tarife kapsamında sigortalılabilmekte olup, Dar Kapsamlı Tarifede, tüm hastalıklar teminat dışıdır.); her türlü kaza ve zehirlenmeler; Jeneratör, fan ve benzeri ekipmanlarda meydana gelen arızalar; her türlü doğal afetler; yangın veya infilâk sebebiyle meydana gelen ölüm, itlaf ve mecburi kesimler sonucu sigortalının doğrudan uğradığı zararlar, Genel Şartlar ile Tarife ve Talimatlar çerçevesinde sigorta kapsamındadır.

İsteğe bağlı olarak ve ek prim alınması koşuluyla Salmonella test sonuçları menfi olan işletmelerde pullorum ve kanatlı tifosu (tavuk tifosu) hastalıkları nedeniyle meydana gelen ölümler ve mecburi kesimler sonucu sigortalının doğrudan uğrayacağı maddi zararlar teminat altına alınabilir. Açık ve yarı açık sistemde yetiştirilen kümes hayvanları sadece Dar Kapsamlı Tarife kapsamında sigortalılabilmekte olup, Dar Kapsamlı Tarifede, tüm hastalıklar teminat dışıdır.

Kümes Hayvanları Hayat Sigortasında, poliçede yazılı primin %50'si devlet tarafından karşılanır. Sigortalı tarafından ödenecek olan primin %25'i peşin alınır, kalan prim tutarı da en fazla 5 taksitle tahsil edilir. Sadece Geniş Kapsamlı 45 günlük Broiler sigortalarında primin tamamı peşin tahsil edilir.

6- “Su Ürünleri Hayat Sigortası” ile denizlerde ve iç sularda yetiştirilen su ürünlerine, Su Ürünleri Kayıt Sistemi'ne (SKS) kayıtlı mevcut bilgiler ve yapılacak risk incelemesi dikkate alınarak, deniz ve iç su tesislerinde yetiştirilen su ürünleri ile kafes ve ağları Genel Şartları ile Tarife ve Talimatlar kapsamında sigortalılabilmektedir. Bu alt branşta her türlü hastalık; yetiştiricinin kontrolü dışındaki kirlenme ve zehirlenmeler; fırtına, hortum, deprem, sel ve su baskını riskleri; kazalar, predatörler; alg patlaması; kafesler/ havuzlar arası balık aktarımları nedeniyle meydana gelen ölümler ve fiziksel kayıplar sonucu, sigortalının doğrudan uğradığı maddi zarar sigortalıdır. Genel şartlarda tanımlanan hırsızlık ile kafes ve ağlarda “fırtına, hortum, deprem, sel ve su baskını riskleri; kazalar; predatörler” nedeniyle meydana gelen maddi zararlar ek primle sigortalıdır.

Su Ürünleri Hayat Sigortasında, poliçede yazılı primin %50'si devlet tarafından karşılanır. Yetiştirme planında beyan edilen aylık ortalama stok değeri üzerinden hesaplanan depo-geçici- prim tutarının Sigortalı tarafından ödenecek kısmının %25'i peşin alınır, kalan prim tutarı da en fazla 5 taksitle tahsil edilir. Poliçe bitiminde; yetiştirme süresi boyunca gerçekleşmiş olan aylık ortalama stok değerleri esas alınarak yapılan prim hesabına göre gerekli prim ayarlaması yapılır.

7- “Arıcılık Sigortası” ile Arıcılık Kayıt Sistemi'ne (AKS) kayıtlı olan, plakalı, modern kovan niteliğindeki kovanlarda meydana gelen zararlar sigortalılabilmektedir. Bu branşta da, sigortalılabilmadan önce risk incelemesi yapılır ve inceleme sonucunda, Tarım Sigortaları Havuzu tarafından sigortalınması uygun görülmeyen risklere teminat verilmez.

Bu alt branşta kovanların “fırtına, hortum, yangın, heyelan, deprem, taşık çarpması, sel ve su baskını, vahşi hayvan saldırısı ile kovanların nakliyesi esnasında; çarpma, çarpışma, devrilme, yanma nedeniyle doğrudan uğradığı zararlar sigortalıdır.

Arıcılık Sigortasında, poliçede yazılı primin %50'si devlet tarafından karşılanacaktır. Sigortalı tarafından ödenecek olan primin %25'i peşin alınır, kalan prim tutarı da en fazla 5 taksitle tahsil edilir.

Uygulamada Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

21 Haziran 2005 Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 14.06.2005 tarihli 5363 Sayılı Tarım Sigortaları Kanunu ile geçilen havuz sistemi ve devlet destekli modelle birlikte, tarım sigortalılarıyla teminat altına alınan riskler

arttı ve sigortalılık oranında artış sağlandı. Ancak sigortalılık oranı hala istenen düzeyde değildir.

Sahada yaptığımız çalışmalar ve çiftçilerin değerlendirmeleri sonucu saptadığımız bazı aksaklıkları, sisteme faydası olması ve yaşanan sorunların çözümüne katkıda bulunmak amacıyla paylaşıyoruz.

1-Sigorta Primlerinin Yüksekliği: Özellikle orta ve küçük ölçekli üreticiler, yapılan desteklere rağmen, sigorta primlerin yüksek olduğunu belirtmektedir. Bu anlamda havuzun güçlenmesine, yapılan reasürans anlaşmaları ile risk transferi konusunda sağlanan avantajlarla, branşlar bazında verilen destek oranlarının artırılması ya da primlerin düşürülmesi sağlanacaktır.

2-Çiftçilerin Sigorta Konusunda Bilgi Eksikliği: Gerek sigortalama aşamasında sağlanan teminatlar, muafiyet ve müşterek sigorta oranları gibi teknik detaylar gerekse hasar sürecinde devam eden işlemler kapsamında malesef çiftçiler/üreticiler yeterince bilgi sahibi değildir. Bu sorunun yaşanmasında profesyonel çiftçi sayısının az ve eğitim düzeyinin düşük olması etkili olmakla birlikte yıldan yıla değişen uygulamalar kapsamında TARSİM tarafından yapılan bilgilendirmelerin yeterli düzeyde çiftçiye ulaşmıyor olması da etkilidir. Yetiştiriciliği ve sigortası yaygın olan bazı ürünlerde, kulaktan kulağa iletilen bilgiler ve acentelerin biraz daha konu hakkında bilgi sahibi olması ve sigortalıları bilgilendiriyor olmasıyla, örneğin

Malatya'da kayısı sigortasında bu durum biraz daha az görülüyor. Ancak 2021 yılında Ankara'da yaşanan kuraklık sonucu, kuraklık verim sigortası yaptıran çiftçilerin çoğu, ne zaman ne kadar hasar ödemesi yapılacağı konusunda ciddi bir bilgi eksikliği içindedir. TARSİM bölge müdürlüklerine yaptıkları başvurular sonucu kendilerine kesin bir oran ya da hasar ödeme tarihi verilmemiştir. 2021 yılı için Ağustos sonu itibariyle herhangi bir gelişme yaşanmamış, kuraklık hasarı olan Haymana, Bala ilçelerinde çiftçiler hasar ödeme tutar ve ne zaman ödeme alacakları konusunda net bir bilgi alamamışlardır. TARSİM Bölge Müdürlüklerinden bizzat bilgi talep eden sigortalılar, TARSİM ekranlarından ya da kendilerine verilen linkten takip edilmesi şeklinde yönlendirildiklerini ancak ilgili kontrollerde bir sonuca ulaşamadıklarını ifade etmektedir. Direkt sigortalıya ve sigorta aracısına, sigortalı ve poliçe bazlı, açık ve anlaşılır ifadelerle hasar oranı, ödeme tarihi ve benzeri merak edilen hususların belli aralıklarla SMS ile iletilmesi bu aksaklığın giderilmesine katkıda bulunacaktır.

3- Ekspertlerin hasar tespitindeki davranışları, sahada üreticiler tarafından en sık şikayet edilen konular arasındadır. Sigortalılar, hasar tespit sırasında eksperler tarafından yapılan tespit işlemleri sonucuna dair herhangi bir bilgilendirme alamadıklarını, kesin ekspertiz olsa dahi, kendilerine yazılı ya da sözlü yapılan açıklamaların yetersiz olduğunu ya da daha sonra ödenen hasarla uyumsuz bazı bilgiler verildiği yönünde değerlendirmeler yapmaktadır. Bilgi almak istediklerinde ise cevap alamadıklarını ya da iletişim sorunları yaşandığı yönünde bilgi vermektedirler.

Bu sorun sistem kurulduğundan beri devam eden bir sorundur. Örneğin 2015 yılı üretim döneminde doktora tezi için Tekirdağ ilinin Hayrabolu, Malkara ve Süleymanpaşa ilçelerinde bitkisel ürün sigortası yaptıran üreticilerle anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, daha önceki yıllarda tarım sigortası yaptıran 2015 üretim döneminde tarım sigortası yaptırmayan üreticilerin "tarım sigortası yaptırmama" nedenlerinin başında hasarlarının muafiyet oranı altında kalması ve eksperin yanlış değerlendirme yapması nedenleriyle zararlarının karşılanmaması oranı %40.5 olarak tespit edilmiştir. Her iki sorun da alınacak önlemlerle kısa sürede düzeltilebilir ve sigortalılık oranını önemli ölçüde artıracak sorundur.

Tarım sigortalıları diğer branşlardan farklı olarak, belli sürelerde hasar ekspertiz işlemlerinin yapılması ve sigortalının olası itirazları için yasal haklarını kullanmaları adına, özellikle bitkisel ürün sigortalılarında ürün hasat edilmeden önce hasarda mutabakat sağlanması gereken sigortalardır. Sigortalı belirlenen hasar oranına, diğer branşlarda olduğu gibi itiraz edebilir, gerekirse farklı eksperlerden tekrar ekspertiz yapılmasını isteyebilir. Ancak belirlenmiş kesin ekspertiz hasar oranları, sigortalılara "ekspertiz sonrası belirlenen verim xx" şeklindedir gibi bir SMS ile iletilmektedir. Sigortalıların bu SMS'i farketmemeleri ya da hasar oranını bu SMS'den tespit edemedikleri durumda, itiraza konu bir durum olup olmadığını anlamadan ürünü hasat ediyorlar. Ürün hasat/poliçe bitiş tarihinden sonra

ödenen hasar tutarına ise mutabık olmadıkları durumda tekrar ekspertiz yaptırma şansını kaybediyorlar. Olması gereken, hasar oranı ve ödenecek hasar tutarının açık şekilde sigortalıya ve ilgili sigorta aracısına (yetkili sigorta acente, broker, şube, kooperatif vb.) ürün hasadından önce iletilmesidir. Bu bilgilendirme, olması gerektiği gibi net yapılmadığı için sigortalıların TARSİM tarafından görevlendirilmiş eksperlerin yaptıkları tespite itiraz şansları olamıyor. Dava yoluna gitseler dahi aksi durumu ispat etmekte çok zorlanıyorlar. Kesin ekspertiz sırasında sigortalının itiraz edeceği bir durum varsa, üniversitelerden ya da Tarım İlçe Müdürlüklerinde görevli ziraat mühendisleri, uzmanlar aracılığıyla alternatif hasar tespit yaptırabilmesi ve yasal yollarla hakkını arayabilmesi gerekir. Olması gereken şeffaf şekilde, TARSİM tarafından görevlendirilmiş eksperlerce gerçekleştirilen kesin ekspertizde tespit edilen hasar oranının ve diğer bilgilerin, tespit sırasında eksperlerin yanında olan sigortalı/çiftçi/sorumluya yazılı şekilde sunulmasıdır.

4-Tarım sigortaları konusundaki davaların bilirkişi incelemelerinde, TARSİM tarafından görevlendirilen eksperlerin atanması yönünde talepler vardır. Türkiye Sigorta Eksperleri Derneğinin talebiyle "Devlet Destekli Tarım Sigortaları/Hasar Tespiti" alt uzmanlık alanında bilirkişiliğe başvuru için "Tarım Sigortaları Havuzu Ekspertiz Belgesi"ne sahip olmak şartı getirilmek istenmektedir. Bu yönde 2019 yılında Ankara Bilirkişilik Bölge Kurulu'na yapılan başvuru sonrası karar da aldırılmış ve TARSİM'de eksper olarak görev alamayan kişilerin sigorta konusunda bilirkişilik yapamayacağı yönünde karar, ilgili bilirkişilere tebliğ edilmiştir. Bu durum oldukça sakıncalıdır. TARSİM dava dosyalarında genellikle, TARSİM tarafından görevlendirilmiş eksperlerin raporlarında belirlenmiş hasar oranlarına itiraz edilmektedir. TARSİM eksper raporlarını hazırlayan eksperlerin, aynı zamanda TARSİM dava dosyaları için bilirkişi raporu hazırlaması, bilirkişilerin tarafsızlığı ilkesine kesinlikle aykırı olacaktır. Diğer eksperlerden farklı olarak, tarım sigortası eksperleri direkt TARSİM tarafından belirlenmekte, eksper görevlendirilmeleri TARSİM tarafından yapılmakta ve ücretleri TARSİM tarafından kişisel hesaplarına ödenmektedir. Diğer branş eksperleri bir ekspertiz firması aracılığıyla sigorta şirketlerine hizmet verirler, ücretlerini bağlı oldukları eksper şirkettenden alırlar. Sigorta şirketleriyle direkt bağlantıları yoktur.

Diğer alanlardaki eksperlerden farklı olarak, Ziraat Mühendisi ya da Veteriner Hekim olan tarım sigortası eksperleri SEGEM sınavı sonrası TARSİM tarafından organize edilen eğitim ve sonrasında Ekspertiz Değerlendirme Komitesi'nin eleme sınavı sonrası eksper olabilmektedir. Ekspertiz Değerlendirme Komitesi'nin 7 üyesinden 4'ü TARSİM temsilcisidir.

Ayrıca tarım sigortası eksperleri sadece TARSİM'e hizmet vermektedirler. Çünkü mevzuat gereği tarım sigortaları sadece TARSİM tarafından yapılmaktadır. Diğer eksperler ekspertiz şirketleri aracılığıyla sektördeki tüm sigorta şirketleri ile çalışırlar. Yine genel uygulamalar-

dan farklı olarak, tarım sigortası eksperleri hizmet verdikleri TARSİM tarafından bazı yan haklara da sahiptirler. Örneğin kendilerine, ekspertiz faaliyetleri sırasında olası kazalara karşı Ferdi Kaza poliçesi yapılır. Tarım Sigortaları Havuzu Yönetim Kurulunun 23 / 07/ 2010 tarih ve 2010/13 sayılı kararı ile yürürlüğe girmiş olan, Tarım Sigortaları Havuzu Yönetim Kurulu tarafından yürütülen "Tarım Sigortaları Havuzu Ekspertiz Disiplin Yönergesi" kapsamında, eksperlerin denetimi de TARSİM'e verilmiştir. Hal böyleyken TARSİM tarafından görevlendirilen eksperlerin TARSİM dava dosyalarında bilirkişi olması, bilirkişilerin tarafsızlığı ilkesine aykırıdır. İlgili mercilerce yeniden değerlendirilmesi gereken önemli bir konudur.

Türkiye'de tarım sigortasının yaygınlaştırılması amacıyla prim fiyatlarının düşürülmesi ve/veya destek oranının artırılması; prim miktarı, prim desteği ve muafiyet oranların devlet imkanları çerçevesinde, aktüeryal çalışmalar esas alınarak üreticilerin ekonomik imkanları ve beklentileri doğrultusunda revize edilmelidir.

TARSİM tarafından görevlendirilen hasar eksperlerinin doğru hasar tespitinde bulunamadığı yargısını kırmak için, ürün grupları bazında uzmanlaşmış eksper kadrolarının ivedilikle geliştirilmesi gerekir. Eksperlerin temel eğitimlerini tamamlaması sonrasında mutlaka çalışma bölgelerinde yetiştirilen bitkisel ürünler ile ilgili konusundaki uzmanlaşmış araştırma enstitüleri veya üniversiteler gibi kurumlar tarafından sürekli eğitim alıyor olmaları önemlidir. Aynı şekilde üreticilerin itiraz haklarını kullanabilecekleri şekilde, hasar bilgilendirme süreçlerinin geliştirilmesi, aksaklıkların giderilmesi gereklidir.

Tarım, diğer sektörler içerisinde doğal, ekonomik, sosyal ve politik risklerden en çok etkilenen sektördür ve sıralanan risklere karşı tarım sektörünü korumak için tarımda sigorta uygulaması mutlaka geliştirilmesi gereken uygulamaların en başında olmalıdır.

KAYNAKÇA

Anonim 2019. TARSİM Faaliyet Raporu. 01.09.2021 tarihinde <https://web.tarsim.gov.tr/havuz/faaliyetRaporu/2019/index.html> adresinden erişildi.

Anonim 2021. TARSİM Sigortalar. 01.09.2021 tarihinde <https://web.tarsim.gov.tr/> adresinden erişildi.

Çağlayan, T., T. Dinler, 2002. Tarım Sigortaları Konusunda 11-23 Kasım 2002 Tarihleri Arasında ABD, Meksika ve İspanya'da Yapılan İnceleme Gezisine İlişkin Türk Delegasyon Raporu, TSV, Ankara.

Yazgı, F.E., Olhan, E. 2018. Türkiye Tarım Sigortası Sisteminde Görülen Sorunlar ve Alternatif Model Arayışı. Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 15(1):39-45

Fotoğraflar: Barış Kurtaran

SUCUL EKOSİSTEMDE MÜSİLAJ TEHDİDİ OLASI NEDENLERİ VE SONUÇLARI

Doç. Dr. İlknur MERİÇ TURGUT^{1,2}

Prof. Dr. Akasya TOPÇU³

GİRİŞ

Yaşam kaynağı olan oksijen, aynı zamanda sucul ekosistem sağlığının da önemli bir belirteci olup, ekosistemde görülen oksijen değişimleri belirgin olarak insan ayak izinin bir yansımasıdır. Hızlı seyreden nüfus artışı, hızlı kentleşme ve sanayileşmeye bağlı olarak atık yönetim politikasının doğru veya istenilen düzeyde yürütülememesi ve fosil yakıt kullanımı ile suya pek çok noktadan deşarj edilen organik madde miktarı dramatik bir biçimde artmaktadır. Dünya genelinde artan sıcaklıklar ve antropojenik kaynaklı yüksek kirlilik seviyeleri, son yıllarda alg patlamalarının boyutunda ve sıklığında bir artışa neden olarak sucul sistemde müsilağ tehdidini ortaya çıkarmıştır. Su sıcaklığındaki kısmen ısınmayı işaret eden değerler ve insan faaliyetlerinden kaynaklanan su kirliliği, tüm sucul ekosistemde oksijen seviyelerinin düşmesine, karbon emisyonuna, biyolojik çeşitliliğin azalmasına ve yüksek oranda balık ölümüne yol açmaktadır.

MÜSİLAJ OLUŞUMU VE ETKİLERİ

Doğal bir yaşlanma süreci olarak ifade edilen ve besin elementi konsantrasyonundaki ani artışla karakterize edilen ötrofikasyon, hem tatlı su hem de kıyısız sistemlerde izlenebilmektedir. Bu tür sistemlere giriş yapan antropojenik kaynaklı kirlenmeler ile yüksek konsantrasyondaki azot/fosfor gibi besin elementleri, alg patlamalarına ve günlük oksijen dalgalanmalarına sebep olmaktadır. Böylece sucul ortamda artan partiküler organik madde düzeyi, sucul organizmalar tarafından serbest bırakılan koloidal özellikteki ekzopolimerik bileşiklerden oluşan ve deniz salyası olarak da ifade edilen müsilağın ortaya çıkışına zemin hazırlamaktadır.

Sucul ortamda müsilağ oluşumunun biyolojik ve fiziko-kimyasal faktörlerin sinerjik etkilerinin sonucu olduğuna dair ortak bir görüş olmasına rağmen, önerilen birkaç hipotez daha bulunmaktadır. Bunların arasında en akredite olan hipotezler: (i) inorganik besin elementi kaynağı ve N/P oranı, (ii) aşırı miktarda birincil üretim, (iii) viral enfeksiyon ve buna bağlı oluşan çözünmüş organik madde salınımı, (iv) çözünmüş organik karbon birikimi ve mikrobiyal döngü fonksiyon bozunumudur (Degobbi vd. 1999).

Müsilağ oluşumunda, enzimatik aktivite yolu ile organik partiküllerin parçalanması ve çözünmüş organik maddenin suya salınımı söz konusu iken, enzimatik aktivite müsilağ oluşumundan tek başına sorumlu değildir. Ölü organizmaların hücre duvarının ayrışması ve bazı diatomların polisakkarit üretimi denizel ortamda müsilağ oluşumunu tetikleyici unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Danovaro vd. 2009).

Sadece suyun yüzey tabakasının müsilağla kaplanması ve oluşturduğu kötü görüntü ile kokunun dışında, suyun orta kesimi ve bentik bölge yani suyun dip bölgesinin de ileri düzeyde müsilağdan etkilendiği bilinmektedir. Aynı zamanda, bu organik parçacıkların büyük bir kısmı kıyı bölgesini neredeyse tamamen örterek sediment üzerinde kalın bir katman meydana getirmekte böylece bentosta yaşamlarının bir kısmını ya da tamamını sürdüren tüm canlılar açısından da bir tehlike oluşturabilmektedir (Stachowitsch vd. 1990).

Müsilağ oluşumu yeni bir sorun olmamakla birlikte ilk olarak 18. yüzyılın başlarında Akdeniz havza alanında Adriatik Denizi'nde görülmüş, Ege ve Karadeniz'de de bir tehdit olarak gündeme gelmiştir (Degobbi vd. 1999, Najdek vd. 2005, Danovaro 2009). Dünya genelinde okyanuslar, denizel bölgeler ve kıyısız sularda (Tiren Denizi, Kuzey Ege, Ligurian Denizi, Kuzey Denizi, Pasifik Okyanusu Kıyıları ve Yeni Zelanda) bir dizi büyük ölçekli müsilağ tehdidini içeren bilimsel çalışmalar bulunmaktadır (Innamorati 1995, Gotsis-Skretas 1995, Riebesell 1992, Alldredge vd. 2002, MacKenzie vd. 2002, Misic vd. 2011). Benzer bir durum Marmara Denizi'nde yaşanmakta olup bölgedeki ilk bilimsel kayıt Aktan vd. (2008) tarafından yürütülen çalışmaya ait veriye dayanmaktadır. Söz konusu çalışmayı takiben İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nı da içeren bölgede müsilağ tehdidine yönelik çeşitli bilimsel çalışmalar yürütülmüştür (Zengin et al. 2010; Balkis et al. 2011; Altın et al. 2015; Taş vd. 2020; Toklu Alıçlı et al. 2020). Marmara

¹ TMMOB Ziraat Mühendisler Odası Yönetim Kurulu Üyesi (Yedek)

² Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Su Ürünleri Mühendisliği Bölümü, ANKARA

³ Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Su Ürünleri Mühendisliği Bölümü, ANKARA

ra Denizi'nde müsilaj oluşumuna odaklanan en güncel çalışma müsilajın Çanakkale Boğazı'nda mercan habitatları üzerine etkilerinin araştırıldığı çalışmadır (zalp H. B. 2021). Müsilaj olayının mercanlar üzerindeki etkisi, çanak-kale Boğazı'nın hem Anadolu hem de Avrupa yakasında olmak üzere iki istasyonda araştırılmıştır. Söz konusu araştırma ile suda askıda müsilaj oluşumunun tabanda bentos üzerine çökelmiş (yalancı bentos) kısmının, mercan habitatları üzerinde potansiyel ölüm riski oluşturduğu ortaya konmuştur. Ayrıca, son 20 yıl içerisindeki 2-2,50C'lik sıcaklık artışı dikkate alındığında bölgedeki sıcaklık anormalliklerinin düzenli olarak ölçülmesi, kayıt altına alınması ve izlenmesi de araştırmanın diğer bir sonucu olarak bildirilmiştir.

Aslında Marmara Denizi'nde ortaya çıkan müsilaj sorunu şaşırtıcı bir sonuç olmayıp, yıllardır yoğun kirlilik ile mücadele veren Marmara Denizi'nin artık bu yükü taşıyamayıp verdiği bir acil yardım sinyalidir. En genç ve Karadeniz ile bağlantısından dolayı en dinamik denizimiz olan Marmara Denizi, midye, yengeç, istiridye, mercan ve yaklaşık 120 adet balık türü ile Ege ve Karadeniz arasında zengin bir sucul ekosistem oluşurmaktadır. Ne yazık ki, küresel ısınma ve buna bağlı iklim değişikliği ile 2021 yılında son 40 yılın en yüksek ortalama değerlerine ulaşan su sıcaklığı, su kolonunda yüzey ve dip arasındaki akıntının azlığı ve kentsel atıkların doğrudan veya yetersiz arıtımı ile denize yoğun deşarjının etkileri olarak ekosistemin kendini yenileyememesi, dengesinin bozulması ve yukarıda da belirttiğimiz nedenlerle müsilaj oluşumu tetiklenmiştir. Marmara Denizi'nde suyun yüzey tabakasının dışında, orta ve dip bölgesinin de ileri düzeyde msilajdan etkilendiği görülmüştür, bentik bölgede bazı noktalarda yaklaşık 30 ile 50 cm aralığında müsilaj ile kaplı olan alanların bulunduğu ve sudaki görüş mesafesinin yarım metreye kadar düştüğü bildirilmiştir.

Özellikle durgun ve su hareket kabiliyeti zayıf ekosistemlerde ciddi bir evre felaketi olarak karşımıza çıkan müsilaj, mikrobiyal çeşitliliği de kontrol eden bir faktör olarak hareket etmekte ve E. coli gibi patojenik bakterilerin yayılımını ve yoğunluğunda artırmaktadır. Bu bağlamda, sucul ekosistemdeki tüm canlılara ve o su kaynağını çeşitli şekillerde kullanan toplum için ciddi bir mikrobiyal kontaminasyon kaynağı olup, müsilaj ile kaplı alanlarda yüzme aktivitesi önerilmemektedir. Sucul ekosistemdeki etkilerin yanında tekne ve balıkçı ağlarını bloke etmesi ve ürün çeşitliliğini sınırlaması ile balık avcılığı, başlı başına yarattığı kötü koku, görüntü ve sağlık tehdidi ile turizm sektörünü de doğrudan etkilemektedir. Görünen o ki insanoğlu her alanda bu doğa felaketinden kendine düşen payı ne yazık ki fazlası ile almaktadır.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Denizlerimizi ve tür zenginliğimizi korumak gelecek nesillere borcumuzdur, acil eylem planlarının oluşturularak biran önce harekete geçilmesi gerekmektedir. Bölgesel Deniz Sözleşmeleri olan Barselona ve Bükreş Sözleşmeleri çerçevesinde ülkemizin diğer taraf ülkelerle birlikte, kara kökenli kirleticilerden kaynaklı kirliliği izlemek, değerlendirmek ve nlenmesine yönelik olan ve 2018 yılında güncellenen Ulusal Eylem Planı bir an önce devreye sokulmalıdır. Ayrıca, uzun vadeli çözüm noktasında, müsilaj oluşumuna elverişli koşulların ortadan kaldırılması da en etkili yöntem olarak ne çıkmaktadır. Bu bağlamda, müsilaj oluşumunu önlemek için, iklim değişikliğine adaptasyon stratejisi olarak yüzeyden ve yer altından deşarj edilen evsel ve endüstriyel atıkların biyolojik ve kimyasal arıtımı dikkatle ya-

pıllmalı, alıcı ortama atık boşaltım işlemi ise arıtma işleminden sonra gerçekleştirilmelidir. Sonuç olarak bu tür mülşilaj tehdidi ile mücadelede, kirliliği kıyı bölgelerinden taranan atığın derin deniz deşarjına izin verilmemeli ayrıca biyoçeşitliliğin korunması adına gelişmiş atık arıtma tesislerinin ve denetimlerinin sayısının da artırılmasına odaklanılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Allredge A.L., Cowles T.J., MacIntyre S., Rines J.E.B., Donaghay P.L., Greenlaw C.F. (2002). Occurrence and mechanisms of formation of a dramatic thin layer of marine snow in a shallow Pacific fjord. *Marine Ecology Progress Series* 233: 1-12.
- Altın A., Özen Ö., Ayyıldız H. (2015). Temporal variations of the demersal fish community in the shallow waters of Çanakkale Strait, North Aegean Sea, during the course of a mucilage event. *Turkish Journal of Fisheries and Aquatic Sciences* 15: 353-359.
- Aktan Y., Dede A., Çiftçi Türetken P. (2008). Mucilage event associated with diatoms and dinoflagellates in Sea of Marmara, Turkey. *Harmful Algae News* 0020-7918. 36. 1-3.
- Balkıs N., Atabay H., Türetgen I., Albayrak S., Balkıs H., Tüfekçi V. (2011). Role of single-celled organisms in mucilage formation on the shores of Büyükada Island (the Marmara Sea). *Journal of the Marine Biological Association of the United Kingdom* 91: 771-781.
- Danovaro R.M., Armenia G.M., Lunaa C., Corinaldesia A., Dell'Anno C.R., Ferraric C., Fiordelmondo C., Gambia M., Gismondic E., Maninid M., Mecozzib F.M., Perronea A., Pusceddua M. (2005). Exo-enzymatic activities and dissolved organic pools in relation with mucilage development in the Northern Adriatic Sea. *Science of the Total Environment* 353(1-5):189-203.
- Danovaro D. R., Umani S.F., Pusceddua A. (2009). Climate change and the potential spreading of marine mucilage and microbial pathogens in the mediterranean sea. *PLoS ONE* 4(9): e7006.
- Degobbis D., Malej A., Fonda Umani S. (1999). The mucilage phenomenon in the northern Adriatic Sea: A critical review of the present scientific hypotheses. *Annali dell'Istituto Superiore di Sanità* 35: 373d381.
- Gotsis-Skretas O. (1995). Mucilage appearance in Greek waters during 1982–1994. *Science of the Total Environment* 165: 229-230.
- Innamorati M. (1995). Hyperproduction of mucilages by micro and macro algae in Tyrrhenian Sea. *Science of the Total Environment* 165: 65-81.
- MacKenzie I., Sims V., Beuzenber P. (2002). Mass accumulation of mucilage caused by dinoflagellate polysaccharide exudates in Tasman bay, New Zealand. *Harmful Algae*, 1: 69-83.
- Misic C., Schiaparelli S., Harriague A.C. (2011). Organic matter recycling during a mucilage event and its influence on the surrounding environment (Ligurian Sea, NW Mediterranean). *Continental Shelf Research* 31: 631-643.
- Najdek M., Degobbis D., Miokovic D., Ivančić I. (2005). Fatty acid and phytoplankton composition of different types of mucilaginous aggregates in the Northern Adriatic Sea. *Science of the Total Environment* 24: 429-441.
- Özalp H. B. (2021). First massive mucilage event observed in deep waters of Çanakkale Strait (Dardanelles), Turkey. *J. Black Sea/Mediterranean Environment* Vol. 27 (1): 49-66.
- Riebesell U. (1992). The formation of large marine snow and its sustained residence in surface waters. *Limnol Oceanogr*, 37:63-76.
- Stachowitsch M., Fanuko N., Richter M. (1990). Mucus aggregates in the Adriatic Sea: An overview of stages and occurrences. *Marine Ecology* 11: 327-335.
- Taş S., Duysen K., I. Yılmaz, N. (2020). Temporal variations in phytoplankton composition in the north-eastern Sea of Marmara: potentially toxic species and mucilage event. *Mediterranean Marine Science* 21/3 2020, 668-683.
- Toklu Alıçlı B., Polat S., Balkıs-Ozdelice N. (2020). Temporal variations in the abundance of picoplanktonic *Synechococcus* (Cyanobacteria) during a mucilage event in the Gulfs of Bandırma and Erdek. *Estuarine, Coastal and Shelf Sciences* 233.
- Zengin M., Güngör H., Demirkol C., Yüksek A. (2010). Effects of mucilage bloom on the fisheries of the Sea of Marmara through the 2007/2008 fishing period. *Proceedings of the workshop on Algal and Jellyfish Blooms in the Mediterranean and the Black Sea*, October, 6-8, 2010, Turkey.

“KIRSAL ALAN” “YOKSULLUĞU VE YOKSUNLUĞU” ÜZERİNE KIRSAL VE KENTSEL ANALİZLER İLE POLİTİKA ÖNERMELERİ RAPORU

Ergin KAHVECİ¹

YOKSULLUK, YOKSUNLUK; KIRSAL VE KENTSEL ANALİZLERİ VE POLİTİKA ÖNERMELERİ

Yoksulluk, daha çok ekonomik içeriğe sahip iken, **yoksunluk** çoklu bir içeriğe sahiptir.

Yoksulluk, birçok parametre ve kriterler üzerinden yorumlansa da özünde ekonomik yetersizliğe bağlı bir olgudur. Halkın, hanenin, ailenin, bireyin temel gereksinimlerini sağlayacak gelire sahip olmaması, yoksulluk olarak nitelenir. Yeme-içme, barınma, eğitim, sağlık ve yaşama güvencesi sağlayacak emniyetli ortama sahip olunması için toplumun, hanenin, ailenin, bireyin bu gereksinimlerini giderecek bir gelire sahip olması gerekir. Buna sahip olmayanlar yoksul ve yoksulluk sınırının altında olanlar tanımlanır.

Yoksunluk, yeni yeni dünya gündemine girmekle beraber, yeni varolan bir olgu değildir. Yeni tanımlanmış olması yoksunluğun yeni oluşan bir gerçeklik olduğu sonucuna çıkmamaktadır.

Yoksunluk, temel gereksinimlerin karşılanmasını aşan (ekonomik yetersizliği/yeterliliği), onların yanısıra ya da yoksulluktan bağımsız olarak bile varolan, sosyal, kültürel, psikolojik hatta teolojik bir sorundur. Temel gereksinimlere eriş/e/meme, kültürel ihtiyaçları isteyerek ya da istemeyerek karşıla/ya/mama yoksunluk olarak tanımlanır. Bununla beraber, yoksulluğa bağlı olmayan yoksunluğun, kısmen de olsa tercihe bağlı olması, yoksunluğun daha çok yoksullukla beraber ele alınmasına yol açmaktadır. **Kısacası yoksunluk = yoksulluk + sosyal-kültürel ihtiyaçlara erişememe olarak tanımlanabilir.**

Bir hanenin ya da bireyin yaşanabilir bir konutta oturması, yetişkin için günlük en az 2100-2200 kalori enerjiyi sağlayacak gıda tüketmesi, giyim, ısınma, aydınlanma, iletişim giderlerinin karşılanması, eğitime kolayca erişimini sağlayıp eğitimine devam etmesi, sağlıkla ilgili sigorta ve tedavi giderlerinin karşılanması, kısacası insanca yaşaması için gerekli olan asgari koşullarda bir gelir etmesi halinde yoksulluktan bahsedilmez. Ters durumlarda, zorunlu gereksinimlerin ve yaşam refahı ihtiyaçlarının herhangi birinden zorunlu feragat edilmesi halinde ise yoksulluk halinden bahsetmemiz gerekir.

Ülkeler bu gelir ve ihtiyaç miktarını uluslararası kuruluşların oluşturduğu kriterler üzerinden belirler ve ilan ederler.

İster yoksul olsun isterse de yoksulluk sınırının üzerinde bir gelire sahip olsun herhangi bir nedenle televizyon, internet, sosyal medya, sinema, tiyatro, sosyal etkinlikler, konferanslar, müzeler, kütüphaneler, kitap alma okuma vb. sosyal, kültürel ve kamusal alanlara erişemeyen birey ya da toplulukların bulunduğu durumu ise **yoksunluk** olarak tanımlamamız mümkündür.

Teolojik ve geleneksel nedenleri dışladığımızda, yoksunluğun ana kaynağının yoksulluk olacağı açıktır.

Yoksulluk ve yoksunluk arasındaki bu sebep sonuç ilişkisindeki yüksek bağlantıyı dikkate aldığımızda, yoksulluğu hem kendi içeriğinde, hem de sebep olduğu yoksunluk içeriğinde incelememiz gereklidir.

Yoksulluğun ana nedeni ekonomik olduğuna göre, yoksulluğu aramamız gereken yerler, ekonomik açıdan yetersiz gelire ve ortamlara sahip olan yerlerdir. Hemen hemen bütün dünyada geçerli olmakla beraber ülkemiz açısından yoksulluğu yoğun yaşayan yerler, **“köy ve kent kırsalını”** oluşturan **“kırsal alan”**dır.

“Kırsal alan”, sadece mekânsal bir alan değildir. Kırsal alan, hem sosyolojik hem de fiziksel bir alandır. Yani ne, tek başına köy-mezra-yayla- kışlak gibi fiziksel bir mekandır, ne de tek başına kentin geçeköndü bölgeleri, varoşları, çöküntü bölgeleri, informal yaşam bölgelerinden oluşan fiziksel bir alandır. **“Kırsal alan”**, tanımlanan fiziksel alanlarda yaşayan, canlı; insan-mekan-yaşam ilişkilerinin yaşadığı bir organizmadır.

“Kırsal alan”, içindeki bütün bu unsurlarla beraber, kapsayıcı, bir bütünü tanımlayan kavramdır. Sosyal ve fiziksel bütünü **“alan”** olarak algılayan kavramdır. İçinde, kentleşme ve kent kültürünün en az olduğu ve yeterince yaşanmadığı bir kültürü yansıtır. Bu nedenle özgün bir **“kültürel birikim”** alanıdır.

¹Ziraat Mühendisi-Sosyolog-Yazar, Tarım Politikaları Uzmanı

Kentleşme ile banliyöleşme sürecine dahil oldukça, **yöre-kent** kavramına muhatap olan yerler dahi **“kırsal alandır”**. Ve kent kültürü ile kırsal kültürün **“geçiş-geçişim-değişim”** alanıdır.

“Kırsal alanı” bu şekilde kavramsallaştırdığımızda “kent” kavramını da bu yaklaşım üzerinden yorumlamamız gerekir.

“Kent kavramı” üzerinde tarihsel süreçler açısından siyasi, ekonomik, sosyolojik birçok kavramsallaşma getirmek mümkün olmakla beraber; kenti doğuran tarihsel neden olan **“tarımsal artık ürünün”** getirdiği sonuçlar üzerinden bakarsak, bütün süreçleri de temsil ederiz diye düşünmekteyiz. Buna göre **“kent” bir “ticaret merkezidir”**. Ticaretin ve buna dair ekonomik, siyasi faaliyetlerin geliştiği; iş-işçilik, ücret-yevmiye-nakdi karşılık konseptlerinin oluştuğu; köy kırsalından ve tarımdan çözülme-ticaret ilişkileri-sanayileşme- işçileşme üzerinden sanayinin geliştiği; bu gelişmelerin ışığında köy dışı yerleşim- sanayi yerleşimi-banliyöleşme-şehir-plan-yapılaşma koşullarının süreci tamamladığı bir fiziksel ve kültürel alandır.

Bu organizmanın ekonomik alanı ise çoğunlukla iki içeriğe sahiptir.

Tarımsal faaliyet gelirleri ve ücret/yevmiye/günelik gelirleri.

Sosyolojik içeriği, büyük çoğunlukla tarımsal nüfus hareketliliği ve köy kırsalından gelen insan hareketleridir.

Bu hareketlerin kent kırsalında organizasyonu ya da organize olması da yine köy kırsalı içeriklidir. Gelenekselliğin korunması, köy kırsalından gelen kültürün korunarak yeni bir hemşerilik (sosyal) organizasyonu üzerinden fiziksel ve kültürel olarak gettolaşması genelde köy kırsalı kaynaklıdır.

Cemaatleşmeler ve cemiyetleşmeler genellikle hemşerilik üzerinden organize edilir. Hemşerilik üzerinden gerçekleş/e/meyen gruplaşmalar (sosyolojik anlamda cemaatleşme) bu sefer benzerlikler üzerinden gerçekleştirilmeye çalışılır (cemiyetleşme). Bu benzerlikler etnisiteden dini tercihlere kadar uzanan benzerlikler olabilir. Ve bu durumların hepsi, aslında, köy kırsalından kaçışa neden olan **yoksulluğun yeniden üretiminin** başka bir versiyonu olarak organize olur. Üstüne ise **yoksunluk** eklenir.

2011 sonrası yaşanan önce Suriye ve sonra Afganistan ağırlıklı, ancak dünyanın hemen her ülkesinden gelen, ad ve kavramını tam olarak belirleyemediğimiz yabancıların kent ve köy kırsalındaki durumunu özel olarak ele almak gerekir. **Sanki ulusüstü siyasi yapılarla yapılan, ulus rızasına dayanmayan, kaçkın ya da sığınmacı gibi görünen, kamu otoritesi tarafından bile isteye organize edilerek suç olmaktan çıkarılan, bilinmeyen çıkarlara dayalı, kitlesel bir göç organizasyonu ile karşı karşıyayız.** Ülkemizde var olan kent ve köy yoksulluğunun daha sert ve daha vahşi şekilde işlemesine doğrudan sebep olacak bu göç dalgasının sonuçlarının sadece ekonomik, demografik ya da sosyolojik olmasını beklemek, açık bir safdillik olarak değerlendirilmektedir. Geçici koruma altındaki sığınmacılar ya da düzensiz göçmenler olarak bildiğimiz gelen göçün (şeffaf olarak) hukuki uluslararası statüsünü bilmeden çözüm üretmek zor görünüyor. **Ancak neredeyse ülke nüfusunun %10'nunu, köy kırsalı nüfusunun %40'ını, köy ve kent kırsalı nüfusunun ise yaklaşık %15-18'ini oluşturan bu kitlesel yığılmanın bu çalışmada öngörülecek bütün politikaları alt üst edeceği aşikârdır.** Kaldı ki buna dair analizlerin saha çalışmaları ile desteklenmesi şarttır.

Hali hazır durumda ise hem tarımsal faaliyetlerdeki mevsimlik işçi, çobanlık, alt kâhyalık, işletme bekçiliği-ailesi gibi tarımsal iş konseptlerinin %15-20'sinin göç gelen yabancılar tarafından yürütüldüğünü gözlemlemekteyiz. Tamamına yakını kayıtdışı olan bu çalışma düzeninin, ilk bakışta ucuz işçilik olarak görülmesi mümkün olsa da aslında, verimlilik, hasat harman kayıpları, yurtiçi göçün aşırı tetiklenmesi ve ittirilmesi, tarımsal istihdamdan kopuş, yurtiçi tarımsal ve genel istihdamdan çıkış ve yurtiçi işsizlik gibi sonuçların en büyük nedenlerinden olduğu tartışmasıdır.

Demografik yapının geri dönüşümsüz bozulması dahil sosyolojik nedenleri birkaç paragraf içinde özetlemek oldukça zor görünüyor. Ancak değinmeden geçemeyeceğimiz bir durum var ki, o da göç gelenlerin yarattığı sosyopsikolojik durumdur. **Bu yolla, yoksulluğun ve yoksunluğun, bazı geleneksel ve inançsal gruplar ve çalışmalar üzerinden kader, doğal, olabilir bir şeymiş gibi kabul ettirilmesi/edilmesi ve normalleştirilmesi sağlanmıştır. Ayrıca göç gelenlerin ulus fikri yerine ümmet fikri üzerinden kabullenilmesi ve onlara yurt sathında her anlamda yer açılması doğal bir olgu olarak kabul ettirilmiştir.** Her iki durum aslında neden olunacak ekonomik sebeplerden daha derin ve daha keskin sonuçları olacak durumdur. Çünkü **buradaki kabullenme öznesi, uzun süreçli, dirençli, gelişmesi kolay, tersine döndürülmesi oldukça gelenekselci direnç mekanizmalarına sahip bir sosyal psikolojik sonuçtur.**

Gerek yurtiçi işsizlik, gerek yurtiçi istihdam, gerek yurt içi vasıflı-vasıfsız eleman, gerek demografik yapılar, gerek nüfus artışı, doğum-ölüm hızları vb. birçok etkeni birlikte ele aldığımızda, ülkemizin yabancı bir nüfusa ihtiyacı yoktur. Bu nedenle, entegre ya da enterne olması çok zor olan (karşıt kutupların birbirini itmesi gibi) **göç gelenlerin bir şekilde ülkelerine döndürülmesi zorunludur.** Bu zorunluluk, insani koşullar içinde ve belirli bir plan dahilinde yürütülmelidir. Çünkü unutulmamalıdır ki; **“herkes kendi evinde, kendi ülkesinde daha mutlu ve huzurludur”.**

Bu durumda köy ve kent kırsalının yoksulluk ve yoksunluğunu göç gelenlerden bağımsız olarak düşünüp analiz etmeye çalışacağız.

Yukarıda “kırsal alanı” ekonomik yönden ele aldığımızda iki genel faaliyet ve gelir grubundan bahsetmemiz gerektiğini belirtmiştik.

Tarımsal faaliyet gelirleri ve ücret/yevmiye/gündelik gelirleri.

Tarımsal faaliyet gelirleri açısından kısaca irdeleyelim:

Önce birkaç nüfus verisi belirtelim.

2012 yılında 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası öncesinde köy kırsal nüfusu 17,2 milyon kişi idi.

Yasa ile bir günde, 36.411 olan köy-belde sayısı 18.608'e, nüfusu ise 6.633.451 kişiye düştü. Yani bir gecede 17.803 köy ve belde ile 10.545.502 kişi buharlaşmış oldu.

2012 yılında toplam nüfus 75.627.384 kişi iken 2020 nüfusu 83.614.362 kişi olmuş, artış oranı ise % 10,6 olmuştur. Ancak bu artışın kırsal alanda ne kadar olduğunu bilmemekteyiz. Çünkü buna dair bir veri yoktur. Köy kırsalına ait veriler olmakla beraber, kırsal alanı oluşturan kent kırsalının eski köy olan şimdi mahalle olan alanlarına (17.803 adet eski köy olan yerler) ait ayrı bir nüfus verisi yoktur (TÜİK verilerinde). Ülkesel ölçekteki nüfus artışının köy kırsalında daha fazla olacağı, yıllık kente olan göçün ise giderek yavaşladığı (yıllık-60-80 bin bandına düştüğü) düşünüldüğünde, **halen köy kırsalı nüfusunun 20 milyon kişi civarında olduğu** varsayılmaktadır.

Araform nüfus ya da **kent kırsalı nüfusuna** (gecekondu bölgeleri, varoşlar, gettolar, çöküntü bölgeleri vb.) dair de herhangi bir veriye sahip değiliz. **TÜİK ve ADNKS, sadece köy-belde ve şehir nüfusu olarak verileri paylaşmaktadır.** Dolayısıyla **araform nüfusumuzu da kıyas, tahmin ya da gözlem usulü** ile bulmak zorundayız. Biz burada AB 27'nin 2020 verilerini ve buna dair kıstasları kullanacağız. Buna göre yaklaşık 447 milyon kişilik AB 27 nüfusunun yaklaşık 91 milyon kişisi köy kırsalı, 174 milyon kişisi ise araform nüfustur. Yani **"kırsal alan" nüfusu yaklaşık 265 milyon kişidir. Yani toplam nüfusun yaklaşık % 20,5'u köy kırsalı, yaklaşık %39'u araform (kent kırsalı) nüfusedir. Toplam "kırsal alan" nüfusu oranı toplam nüfusun %59'udur.**

Bu oran ve kıyaslamayı kullandığımızda yaklaşık 32,5 milyon kent kırsalı nüfusumuz olduğunu, köy kırsalı nüfusumuz olan yaklaşık 20 milyon kişi ile birlikte "kırsal alan" nüfusumuzun 52,5 milyon kişi olacağını varsaymamız mümkündür.

Bu sayıya son zamanlarda kullanılan ve **"kırsal mahalle"** olarak tanımlanan, 2012 öncesi köy olan alanlarda yaşayan insanlar da dahildir.

Kaldı ki **kırsal mahalle tanımlamasının** çok zorlama, idari bir tanımlama olduğu; 2012'de tanımlanamayan ve doğallıktan uzak yasal zemini tamamlamaya yönelik, aslında kast ile tanım arasındaki bağlantısı son derece yetersiz olan uydurma bir tanımlamadır.

Kırsal alan nüfusunu bu şekilde irdeledikten sonra tarımsal faaliyetleri yürüten çiftçiler ve onlara ait işletmeler olan çiftliklere ait verilere bakmamız gerekir.

Çiftçi; kavram olarak Osmanlı toprak düzeninden gelen bir kavramdır. Bir hanenin iki öküz ya da iki beygir ile 2 beygir gücüyle işlenebilecek toprak parçasını tımar sahibine aynı vergisini vermek şartıyla, (mülkiyeti sultan'a ait olan) o toprağı işleme faaliyeti, ya da **zanaatı** idi. Yani Osmanlı toprak sistemindeki **"çift hane ba"** karşılığı olarak, iki beygir, iki öküzü yani bir çifti olan ve bununla bir çift beygir gücü kadar arazi işleyen kişi, yani, çiftçi idi. Çiftçi, hem iki hayvana hem de 2 hayvanın işleyeceği araziye bakan işleyen-ihya eden **reaya sınıfının mensubu** idi. **Fonksiyonel olarak ise hem bitkisel hem de hayvansal üretim yapan kişidir. Bu nedenle tarım ana başlığı altındaki iki ana fonksiyon olan bitkisel üretim ve hayvancılık ister birlikte ister ayrı yapılsın yapılan faaliyet bu tanım kökü nedeniyle "çiftçiliktir".**

Ekonomik anlamda ise çiftçi; kısaca hem kendisi için hem de pazar için üretim yapan tarımsal üretim zanaatkarı olan kişidir. Çiftçinin işlediği, ürettiği, ya da faaliyetlerini yürüttüğü bütün unsurların birleşimi ise "çiftlik" yani "tarımsal işletme"dir. İşletmenin sahibi "çiftçi", işletmenin diğer çalışanları (kayıtlı olsun olmasın) "rençber'dir".

Köy kırsalında yaşayanların ve tarımsal faaliyet ile geçinenlerin işletmeleri çiftlikleridir. Temel ve (esasında, olması gereken) tek geçim kaynakları çiftlik gelirleridir. Ürettikleriyle kendi gıda ihtiyaçlarını ve temel asgari yaşam ihtiyaçlarını karşılamak durumundadırlar. Aksi durumlar yoksulluğu üreten durumlardır. Ancak ne yazık ki gerek Gelişme Yolundaki Ülkelerdeki ve özellikle Gelişmemiş/Geri Kalmış Ülkelerdeki çiftçiler ve onların bakmakla yükümlü oldukları kişiler ya yoksulluk sınırında ya da açlık sınırında yaşamaktadırlar. Gelişmiş Ülkelerin, entansif üretim yapan, ekonomik ölçek büyüklüğüne sahip olan çiftlikler haricindeki çiftlikler için de yoksulluk tehlikesi her zaman vardır. Bunun birçok nedeni olmakla beraber, **genel ekonomi açısından bakıldığında; tarımsal faaliyetlerin diğer ekonomik faaliyetler karşısında 3 önemli sorun üzerinden dezavantajlı bir faaliyet olduğu görülür.**

Doğaya karşı yürütülen bir faaliyet olması,

Faaliyet döneminin uzun ya da tek seferlik bir dönem olması,

Yatırım geri dönüşüm süresinin uzun olması.

*Bu nedenlerden dolayı diğer ticari işletmeler karşısında **kârlılık** açısından daha kötü ve daha riskli bir faaliyettir tarım. Ve yine bu nedenlerden ötürü diğer ekonomik sektörlerle rekabet etme şansı zayıftır. Diğer sektörlerden daha*

riskli olup, (genel sigorta sistemleri açısından) sigortalanamaz unsurları fazladır. Daha zahmetli, daha yorucu ve iş ve işlemleri açısından daha tehlikeli bir faaliyettir aynı zamanda. **Bütün bu genel nedenlerden dolayı tarım sektörü eğer entansif bir işletme modelinde değilse her zaman yoksulluk üretmeye adaydır.** Daha enteresan olanı ise yoksulların (extansif üretim-küçük işletme-aile işletmesi) yaptığı bir faaliyet biçimidir tarım.

Aslında kent ve köy kırsalı yoksulluğunun ülkemiz açısından “bam teli” de burasıdır. Yani **tarım hem kendisi için hem de kent kırsalı için yoksulluğu üretir, yoksulluğu yönetir, yoksulluğu kullanır, yoksulluğu bir yaşam tarzı ve savunma biçimi haline getirir.** Siyasetics alanının yönettiği yer tam da burasıdır. Yani yoksulluğun tarım üzerinden yönetimi.

İşte bu nedenle diyoruz ki; “kırsal alanı çözmeden/çözümlemeden siyasal alanı ve dolayısıyla ekonomik alanı yönetemeyiz”.

Bu bilgilerden sonra ülkemizdeki çiftçi, çiftlik, üretim değerleri ve gelirleri açısından durumu analiz etmeye çalışalım.

Türkiye Ziraat Odaları Birliği kayıtlarına göre 4,5-4,8 milyon çiftçimiz var.

Tarım Bakanlığının Çiftçi Kayıt Sistemine göre ise 2 milyon civarında çiftçimiz var. Yani aslında havuzda 4,5-4,8 milyon çiftçi varken, bunlardan 2 milyon kadarı her yıl kayıt yeniliyor ve tarımsal desteklerden istifade ediyor. Kalan kısmı ise kayıt yenilemiyor, desteklemelerden payına düşecek kısım ile kayıt iş-işlem ve giderleri arasındaki korelasyonu lehine görmediği için kayıt yaptırmıyor. Diğer bir neden ise kiralık, yarıcılık, ortakçılık şeklindeki üretimlerde sadece ana mülk sahibi kayıt yaptıırıp desteklemelerden yararlanıyor diğerlerini bundan faydalandırmıyor (ve/veya diğerlerine pay ediyor).

Yaklaşık 33 milyon parsel üzerinde tarımsal faaliyet yapılıyor. Ve bu parseller yine yaklaşık 40 milyon kişiye ait.

Ortalama bir işletme/çiftlik 11 parselden oluşuyor.

2016 yılı Tarımsal İşletme Ekonomik Büyüklük Dağılımı verilerine göre yıllık (€=3,33 TL):

<2.000 € gelire sahip (tarımsal işletme) oranı %21,7

2.000-8.000 € arası gelire sahip işletme oranı %36,3

8.000- 25.000 € arası gelire sahip işletme oranı %27,5

25.000-100.000 € gelire sahip işletme oranı %12,7

100.000-250.000 € arası gelire sahip işletme oranı %1,4

250.000 + € gelire sahip işletme oranımız ise %0,3

Bu veriler aslında net gelir, ücret karşılığı olmayıp brüt gelirler üzerinden yapılan sınıflandırma verileridir.

TÜRKİŞ'in 2016 yılı için belirlediği 4 kişilik bir ailenin aylık açlık sınırı 1.432 TL (~430 €), yoksulluk sınırı ise 4.665 TL (~ 1.401€)'dur.

Rakamları yıllık olarak dönüştürdüğümüzde;

Açlık sınırı 17.184 TL ve 5.160 €,

Yoksulluk sınırı 55.980 TL ve 16.811 €

Aynı durumu işletmelerimize korele edersek:

Tarımsal işletmelerimizin %21,7'si kesin, %36,3'ünün de en az 2/3'ü olmak üzere toplam olarak %45 civarındaki işletmemizin yıllık tarımsal geliri açlık sınırının altındadır.

Yoksulluk sınırı açısından bakıldığında ise açlık sınırı+ %27,5 lük dilimin en az 2/3'ü olan %18 oranı ile birlikte tarımsal işletmelerimizin en az % 76'sının ya da 3/4'ünün açlık ve yoksulluk sınırı altında bir gelire sahip olduğunu görürüz.

Rakamları güncel € kuru ve TÜRKİŞ'in 2021 yılı Temmuz ayı verileri üzerinden korele ettiğimizde ise durum daha da vahimdir.

Buna göre:

Açlık sınırı, (2.903 TLx12 ay) 34.836 TL ve 3.318 € (€=10,5 TL);

Yoksulluk sınırı ise (9.457 TLx 12 ay) 113.484 TL ve 10.808 € olarak bulunur.

Bu değerleri 2016 TÜİK Tarımsal İşletme Ekonomik Büyüklük Dağılımına dair yukarıdaki verilere uyarladığımızda:

İşletmelerimizin ~%60 civarındakilerin açlık sınırı altında; ~%90 civarındakilerin ise yoksulluk sınırı altında bir gelire sahip olduğu hesaplanabilir.

Duruma bir de çiftçilerin yıllık tarımsal brüt hâsıla değeri üzerinden bakalım. Brüt hâsıla ya da gelir değeri, çiftçilerin bir yıl boyunca eline geçen bitkisel üretim+hayvansal üretim (canlı hayvanlar + hayvansal ürünler) değeridir. **2020 yılında bu değer TÜİK'e göre 549 milyar TL'dir.** Ancak pazarlanan değer bu değer olmayıp, toplamda, bu değer (366 milyar TL) %66,6'si kadardır. Burada **dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise değer brüt değer olmasıdır.** Çiftçinin bu değer üzerinden kazancı (kârı) **%20 kadardır/olmalıdır.** Bu durumda çiftçinin eline geçen hâsıladan üretim maliyetleri çıktığında cebinde kalan para **yaklaşık 110 milyar TL civarındadır.**

Köy kırsalına ait nüfusu 20 milyon kişi olarak aldığımızda kişi başı net hâsıla 5.500 TL/yıl olmaktadır. 4 Kişi için değer 22.000 TL olur.

2012 yılı TÜİK değeri olan yaklaşık 17,2 milyon kişi üzerinden hesapladığımızda ise kişi başı 6.395 TL ve 4 kişi için 25.580 TL olur.

TÜRKİŞ'in Aralık 2020 Açlık sınırı değeri 4 kişilik bir aile için yıllık 31.080 TL, yoksulluk sınırı değeri ise 101.232 TL'dir.

Bu durumda sadece tarımsal gelire bağlı yaşam süren ve bütün maliyet giderlerini kayıtlı sistem üzerinden karşılayan çiftçilerimizin tamamı açlık sınırının altında yaşamaktadır demek durumundayız. Zaten Tarımsal İşletme Ekonomik Büyüklük Dağılımındaki rakamlar da brüt rakamlar idi ve gerçek durum tarımsal hâsıla gelirlerinden çiftçinin elinde kalan net kazanç üzerinden yaptığımız bu analizdir.

Durumu biraz daha zorlayalım ve brüt hâsıla karını %25 olarak alalım. Ve toplam net geliri 137,25 milyar TL olarak alalım. Ve aynı 17,2 milyonluk nüfus işlemine tabi turalım. **Bu durumda bile tarımsal brüt gelirlerimizin köy kırsalı nüfusumuzun neredeyse tamamına yakınının açlık sınırı değerinin altında yaşadığını bize göstermektedir.**

Sadece bununla kalmıyor. **Çiftçilerimizin bankalara, finansman kurum ve kuruluşlarına, piyasadaki akaryakıt, gübre, ilaç, tohum bayilerine vb. toplam 205 milyar TL borcu var. Bu borcun yaklaşık 100 milyar TL'si kısa vadeli borç, takibe uğrayan borç ve hasatta ödenecek olan piyasa borçlarıdır. Yani yıllık ürün bedelinden ödenmesi gereken borçlardır.**

Peki, bu insanlar yaşamlarını nasıl sürdürmektedirler?

Nasıl, tarımsal üretim faaliyetlerine devam etmektedirler?

İşte bu iki sorunun yanıtları kırsal alanda yoksulluğun nasıl yeniden üretildiğini, yoksulluğun nasıl sürgit bir durumda olduğunu ve bunun sosyal-siyasal olarak nasıl yönetildiğini bize gösterecek yanıtlar olacaktır.

Köy kırsalında durum bu şekilde iken kent kırsalındaki durum nasıl acaba?

Burada da durum hiç farklı değil.

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre sıralı yüzde 20'lik gruplar itibarıyla yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin dağılımı, 2020 TÜİK verisine göre:

Türkiye verileri;

İlk %20'lik dilim %5,9

İkinci %20'lik dilim %10,6

Üçüncü %20'lik dilim %14,9

Dördüncü %20'lik dilim % 21,1

Beşinci %20'lik dilim ise %47,5 pay almaktadır.

İstanbul için; 2,3,4. dilimler Türkiye ortalamasının altında kalırken 1. ve 5. dilimler ortalamanın üstünde yer almıştır.

Ülke nüfusunun %20'sini oluşturan İstanbul nüfusunun alt ve orta gelir dağılımı açısından ülke ortalamasının altında olduğu ve daha az bir gelire sahip olduğu görülüyor. Üst gelir açısından ise ortalamadan önemli bir miktarda yukarı doğru ayrıldığını anlamaktayız (%52,4)

Son yapılan araştırma sonuçlarına göre, Türkiye'de yıllık ortalama eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri 2020 yılında 33.428 TL iken, İBBS 1. Düzey bölgeleri itibarıyla en yüksek olduğu bölge, 49.239 TL ile TR1 (İstanbul) bölgesi oldu. Bu bölgeyi, 38.022 TL ile TR5 (Batı Anadolu) bölgesi ve 35.785 TL ile TR3 (Ege) bölgesi izledi.

Yıllık ortalama eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin en yüksek olduğu İBBS 2. Düzey bölgesi, 49.239 TL ile TR10 (İstanbul) bölgesi oldu. En düşük ise 15.198 TL ile TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) bölgesinde gerçekleşti.

Yıllık ortalama eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri (TL), İBBS 1. Düzey, 2011-2020

Anket yılı	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gelir referans yılı	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
TR Türkiye	10 774	11 859	13 250	14 553	16 515	19 139	21 577	24 199	28 522	33 428
TR1 İstanbul	14 873	16 126	18 248	19 062	22 067	26 041	30 895	34 912	40 749	49 239
TR2 Batı Marmara	10 723	12 050	13 400	15 130	16 245	20 102	22 872	25 786	29 505	33 141
TR3 Ege	12 924	13 947	15 243	15 582	17 532	20 246	22 421	25 229	30 337	35 785
TR4 Doğu Marmara	10 772	12 758	14 098	15 723	18 243	20 268	23 662	25 541	29 249	33 579
TR5 Batı Anadolu	12 455	14 160	16 294	18 460	20 510	23 786	24 159	27 313	32 384	38 022
TR6 Akdeniz	10 276	10 798	11 849	12 933	14 871	17 193	19 390	22 056	24 969	29 520
TR7 Orta Anadolu	9 406	10 786	11 174	13 169	14 398	16 234	17 957	20 008	25 159	27 564
TR8 Batı Karadeniz	9 264	10 511	11 515	12 771	14 464	16 760	19 422	21 277	25 295	28 369
TR9 Doğu Karadeniz	9 374	10 407	12 366	13 974	15 172	17 814	18 760	20 900	26 851	31 064
TRA Kuzeydoğu Anadolu	7 109	7 338	8 521	9 964	11 602	13 604	14 840	16 306	19 055	20 925
TRB Ortadoğu Anadolu	6 492	6 999	7 740	9 086	10 412	12 614	13 314	14 322	17 420	19 185
TRC Güneydoğu Anadolu	5 418	5 870	6 920	8 087	9 089	9 833	11 231	12 921	15 706	18 927

Yıllık ortalama eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri (TL), İBBS 1. Düzey, 2011-2020 tablosuna baktığımızda ise en yüksek yıllık fert gelirinin İstanbul'da en düşük ise Güneydoğu Anadolu Bölgesinde olduğunu görmekteyiz.

Her bölge için eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin yüzde 50'si temelinde hesaplanan yoksulluk sınırına göre, gelire dayalı görelî yoksulluk oranının en yüksek olduğu İBBS 1. Düzey bölgeleri; %13,8 ile TRA (Kuzeydoğu Anadolu), %13,6 ile TR2 (Batı Marmara) ve %13,3 ile TRB (Ortadoğu Anadolu) oldu.

Görelî yoksulluk oranının en düşük olduğu İBBS 1. Düzey bölgeleri ise %8,8 ile TR4 (Doğu Marmara), %9,6 ile TRC (Güneydoğu Anadolu) ve %10,4 ile TR7 (Orta Anadolu) şeklinde sıralandı.

Medyan gelirin yüzde 50'si temelinde görelî yoksulluk oranı (%), İBBS 1. Düzey, 2011-2020

Anket yılı	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gelir referans yılı	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
TR Türkiye	16,1	16,3	15,0	15,0	14,7	14,3	13,5	13,9	14,4	15,0
TR1 İstanbul	11,7	9,6	8,6	10,5	11,1	10,2	10,0	12,7	11,0	11,4
TR2 Batı Marmara	11,6	13,0	10,6	10,8	12,8	11,9	13,1	12,6	12,9	13,6
TR3 Ege	11,9	11,6	11,1	10,6	10,9	9,9	8,2	10,5	10,5	12,0
TR4 Doğu Marmara	9,0	10,8	9,1	7,9	9,9	9,2	7,4	9,5	8,4	8,8
TR5 Batı Anadolu	13,7	12,9	11,1	11,6	11,5	11,1	10,8	11,4	10,8	11,4
TR6 Akdeniz	12,3	13,7	11,2	14,5	13,4	15,1	13,0	11,8	13,3	12,5
TR7 Orta Anadolu	13,3	12,4	10,6	10,0	10,1	10,3	8,9	10,8	9,9	10,4
TR8 Batı Karadeniz	13,8	12,0	11,1	10,5	11,6	9,6	10,6	10,6	11,3	12,6
TR9 Doğu Karadeniz	10,7	11,1	9,0	10,5	9,1	7,8	7,5	8,9	11,4	11,6
TRA Kuzeydoğu Anadolu	14,7	13,2	11,8	13,0	14,5	12,7	10,2	11,1	11,9	13,8
TRB Ortadoğu Anadolu	13,2	13,4	12,5	11,6	8,3	12,1	9,5	13,6	10,8	13,3
TRC Güneydoğu Anadolu	15,1	12,8	11,9	10,0	14,5	11,5	10,1	10,9	11,1	9,6

Her İBBS 2. Düzey bölgesi için eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin yüzde 50'si temelinde hesaplanan yoksulluk sınırına göre, gelire dayalı görelî yoksulluk oranının en yüksek olduğu bölgeler; %16,1 ile TR22 (Balıkesir, Çanakkale), %14,9 ile TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) ve TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop) oldu.

Görelî yoksulluk oranı en düşük olan İBBS 2. Düzey bölgeleri ise %7,2 ile TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli), %8,0 ile TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) ve %8,1 ile TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın) olarak hesaplandı.

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre Gini katsayısı ve P80/P20 oranı, 2019, 2020 baktığımızda ise yine en büyük gelir adaletsizliğinin İstanbul'da olduğunu ve bunun yıldan yıla arttığını görüyoruz. Tabloyu detaylı incelediğimizde hem Gini katsayısı açısından hem de P80/20 oranı açısından hemen hemen bütün bölgelerimizdeki gelir adaletsizliğini görebilmekteyiz.

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre Gini katsayısı ve P80/P20 oranı, 2019, 2020

Gini coefficient and S80/S20 ratio by equivalised household disposable income, 2019, 2020

[TR Türkiye, İBBS 1. Düzey - TR Turkey, SR Level 1]

	Gini katsayısı Gini coefficient		P80/P20 oranı S80/S20 ratio	
	2019	2020	2019	2020
TR Türkiye - Turkey	0,395	0,410	7,4	8,0
TR1 İstanbul - İstanbul	0,428	0,451	7,8	8,6
TR2 Batı Marmara - West Marmara	0,371	0,367	6,6	6,7
TR3 Ege - Aegean	0,349	0,368	5,7	6,4
TR4 Doğu Marmara - East Marmara	0,305	0,302	4,6	4,6
TR5 Batı Anadolu - West Anatolia	0,362	0,385	6,0	6,8
TR6 Akdeniz - Mediterranean	0,375	0,391	6,7	7,2
TR7 Orta Anadolu - Central Anatolia	0,348	0,345	5,6	5,8
TR8 Batı Karadeniz - West Black Sea	0,334	0,343	5,5	6,0
TR9 Doğu Karadeniz - East Black Sea	0,348	0,346	5,9	5,8
TRA Kuzeydoğu Anadolu - North East Anatolia	0,346	0,366	5,8	6,7
TRB Ortadoğu Anadolu - Central East Anatolia	0,345	0,362	5,6	6,4
TRC Güneydoğu Anadolu - South East Anatolia	0,379	0,383	6,5	6,5

Bir de Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre bölgesel yoksul sayıları ve yoksulluk oranları, 2019, 2020 verilerine bakalım.

Hemen her bölgede 2019'dan 2020'ye yoksul sayısının arttığını görmekteyiz.

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre bölgesel yoksul sayıları ve yoksulluk oranları, 2019, 2020

Number of the regional poor and regional poverty rate by equivalised household disposable income, 2019, 2020

[TR Türkiye, İBBS 1. Düzey - TR Turkey, SR Level 1]

Yoksulluk riski Risk of poverty	Yoksulluk sınırı (TL) Poverty threshold (TL)		Yoksul sayısı (Bin kişi) Number of the poor (Thousand person)		Yoksulluk oranı (%) Poverty rate (%)	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020
Medyan gelirin %50'sine göre - 50% of the median income						
TR Türkiye - Turkey	10 793	12 394	11 641	12 267	14,4	15,0
TR1 İstanbul - İstanbul	14 020	16 269	1 660	1 749	11,0	11,4
TR2 Batı Marmara - West Marmara	11 822	13 513	447	480	12,9	13,6
TR3 Ege - Aegean	11 961	13 850	1 080	1 256	10,5	12,0
TR4 Doğu Marmara - East Marmara	12 475	14 331	666	710	8,4	8,8
TR5 Batı Anadolu - West Anatolia	12 673	14 258	853	909	10,8	11,4
TR6 Akdeniz - Mediterranean	9 635	11 106	1 379	1 319	13,3	12,5
TR7 Orta Anadolu - Central Anatolia	10 002	11 064	388	412	9,9	10,4
TR8 Batı Karadeniz - West Black Sea	10 521	11 631	507	570	11,3	12,6
TR9 Doğu Karadeniz - East Black Sea	10 812	12 610	296	303	11,4	11,6
TRA Kuzeydoğu Anadolu - North East Anatolia	7 774	8 209	250	292	11,9	13,8
TRB Ortadoğu Anadolu - Central East Anatolia	7 006	7 623	411	512	10,8	13,3
TRC Güneydoğu Anadolu - South East Anatolia	5 987	7 002	971	854	11,1	9,6
Medyan gelirin %60'ına göre - 60% of the median income						
TR Türkiye - Turkey	12 952	14 873	17 207	17 921	21,3	21,9
TR1 İstanbul - İstanbul	16 824	19 523	2 673	2 941	17,7	19,2
TR2 Batı Marmara - West Marmara	14 187	16 215	668	695	19,2	19,7
TR3 Ege - Aegean	14 353	16 620	1 767	1 953	17,1	18,7
TR4 Doğu Marmara - East Marmara	14 970	17 198	1 242	1 181	15,7	14,7
TR5 Batı Anadolu - West Anatolia	15 208	17 110	1 426	1 391	18,1	17,4
TR6 Akdeniz - Mediterranean	11 562	13 327	2 125	2 179	20,5	20,7
TR7 Orta Anadolu - Central Anatolia	12 002	13 277	683	715	17,4	18,0
TR8 Batı Karadeniz - West Black Sea	12 625	13 958	806	870	17,9	19,2
TR9 Doğu Karadeniz - East Black Sea	12 974	15 132	452	478	17,4	18,3
TRA Kuzeydoğu Anadolu - North East Anatolia	9 329	9 851	418	435	20,0	20,5
TRB Ortadoğu Anadolu - Central East Anatolia	8 408	9 148	671	819	17,7	21,3
TRC Güneydoğu Anadolu - South East Anatolia	7 184	8 403	1 653	1 512	18,9	16,9

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre bölgesel yoksul sayıları ve yoksulluk oranları 2020 verilerini, fert başına gelirlerin medyan değerinin %50'sine göre ve %60'ına göre değerlendirildiğinde yoksulluğun arttığını görüyoruz.

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre bölgesel yoksul sayıları ve yoksulluk oranları, 2006-2020

Number of the regional poor and regional poverty rate by equivalised household disposable income, 2006-2020

[TR Türkiye, İBBS 1. Düzey - TR Turkey, SR Level 1]

	Medyan gelirin %50'sine göre 50% of the median income			Medyan gelirin %60'ına göre 60% of the median income		
	Yoksulluk sınırı (TL) Poverty threshold (TL)	Yoksul sayısı (Bin kişi) Number of the poor (Thousand person)	Yoksulluk oranı (%) Poverty rate (%)	Yoksulluk sınırı (TL) Poverty threshold (TL)	Yoksul sayısı (Bin kişi) Number of the poor (Thousand person)	Yoksulluk oranı (%) Poverty rate (%)
2006						
TR Türkiye -Turkey	2 351	12 548	18,6	2 821	17 165	25,4
TR1 İstanbul - İstanbul	3 479	1 622	13,3	4 174	2 563	21,0
TR2 Batı Marmara - West Marmara	2 676	426	14,9	3 211	602	21,1
TR3 Ege - Aegean	2 632	1 299	14,5	3 158	2 067	23,1
TR4 Doğu Marmara - East Marmara	2 884	751	12,5	3 461	1 148	19,1
TR5 Batı Anadolu - West Anatolia	2 837	949	15,0	3 404	1 449	22,9
TR6 Akdeniz - Mediterranean	1 919	1 438	17,0	2 303	2 019	23,8
TR7 Orta Anadolu - Central Anatolia	2 306	442	12,0	2 768	690	18,7
TR8 Batı Karadeniz - West Black Sea	2 057	675	15,3	2 469	1 025	23,2
TR9 Doğu Karadeniz - East Black Sea	2 574	324	13,2	3 089	516	21,1
TRA Kuzeydoğu Anadolu - North East Anatolia	1 541	353	16,3	1 849	515	23,8
TRB Ortadoğu Anadolu - Central East Anatolia	1 393	548	16,3	1 672	769	22,9
TRC Güneydoğu Anadolu - South East Anatolia	1 010	888	13,3	1 212	1 496	22,3

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Income-and-Living-Conditions-Survey-2020-37404>

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-Bolgesel-SonucLari-2020-37405>

TÜİK'in 37404 ve 37405 sayılı Haber Bültenlerinde de paylaştığı verilerde görüldüğü üzere aslında bölgesel düzeyde, kentlerde, kent kırsalında, durum, köy kırsalından farklı değil. Kent kırsalı da kentsel yoksulluk kavramı üzerinden en az köy kırsalı kadar hatta yer yer daha fazla bir şekilde yoksulluğu ve yoksunluğu yeniden üretiyor. Ve her döngüde biraz daha yoksul ve biraz daha yoksun oluyor.

Bu durumda yukarıda sorduğumuz sorulara geri dönmemiz gerekiyor.

Peki, bu insanlar yaşamlarını nasıl sürdürmektedirler?

Nasıl, tarımsal üretim faaliyetlerine devam etmektedirler?

1960 yılından itibaren iç göç olgusuyla çözülen ve kentlere doğru yönelen kırsal göçün ilişki ve bağlantılarını burada önemle vurgulamamız gerekiyor. Aslında bu tarihten önceki tarımsal faaliyetler ve gelirleri açısından da yoksulluğun pençesinde olan bir köy kırsalımız vardı. Artan nüfus, yetersiz ve parçalı arazi, mekanizasyon ve teknoloji yetersizliği, üretim tekniklerinin ve materyallerinin yeterli olmaması, yetersiz verim, su ve sulama imkânlarının olmayışı, pazara erişim-ulaşım/ulaştırma gibi faktörler nedeniyle köy kırsalı zaten kadimden beri yoksulluğun pençesinde idi. **Yoksulluk onlar için bir kader hatta yaşam biçimi, yaşama adaptasyon biçimi idi. Yoksulluk ve yoksunluk normal, zenginlik ise anormal hatta sürpriz bir olgu idi.** Özellikle ulaşım ve ulaştırmanın olmayışı, köy kırsalında yaşayanlar açısından kent bilgisine erişme olanağı da vermiyordu. **Kent onlar için hayal, uzakta, hatta, birçok absürd tahayyüllerin rahatlıkla kurulduğu gerçek ötesi bir yer idi.** Erkeklerin askerlik ya da zorunlu resmi işler için gördüğü, kadınların ise sadece hayal ettiği yerler idi kentler. Hele görsellik ötesine geçip **kent kültürü açısından bakıldığında ise burun kıvrılan, yadsınan, kabullenilemeyen, yakıştıramayan bir yerd kent.** Bu nedenle geleneksellikler ve muhafazakârlıklar üzerinden büyük direnç noktaları oluşturulmuştu. **Sosyolojik olarak durum bu iken psikolojik olarak hiç de hazırlıklı olunmayan bir şeydi kent yaşamı. Kentlilik, ya da kentte yaşam hakkı sadece kentsoylulara ve köylere (sömüren) ağalara, beylere, tüccar, tefeci, eşraf zevatlara aitti.** Baskı, ezilme, söz hakkına sahip olmama, hak iddia edememe üzerinden kurulan psikolojik kişilik algısı, biraz abartılı olsa da **"eziklik"** psikolojisinden başka bir şey değildi.

Ancak ulaşım ve ulaştırmanın kolaylaşması, köy yollarının yapılması, tarıma traktörün girmesi, kamusal düzenin ve resmi işlerin çoğalması gibi birçok etken köy kırsalındaki çözülmeyi tetiklemekteydi. Kaldı ki, köyde yaşam oldukça zordu, gelirler oldukça yetersizdi ve kentin kıpırdayan sanayileşmesine işgücü ihtiyacı vardı.

Genel olarak bu etkenler üzerinden çözülen köy kırsalı ve iç göç olgusunu bekleyen şey ise aslında hiç de iç açıcı değildi.

Köy ve köy nüfusu çözülmüş, ilk aşamalarda kentte köy yaşamını bulmak mümkün olmamıştı. İnsanlar boş buldukları yerlerde, hemşehricilik, asker arkadaşlığı gibi duygudaşlıklar üzerinden birleşerek barakalar yapmaya başlamıştı. Barakalarda kalan genç erkekler ne bulursa o işi yapıyorlardı. Koşullar oldukça kötüydü. Barakalar yavaş yavaş gecekondulara dönüştü. Ancak bu defa da karşılına **"gecekondular mafyası"** çıkmıştı. **Köylerde tefeci ağa ve**

bey'den kurtulamadan kentte gecekonduların mafyasına yakalanmışlardı. Ve 1970 yıllara gelindiğinde İstanbul'un Zeytinburnu ve Gaziosmanpaşası, Ankara'nın Altındağ'ı gibi pek çok yer Gecekondular, Baraka, Varoş kırsal kentleri olmuştu. Aslında fiziksel olarak kent'te idiler. Ama kente dair hiç bir şeyleri yoktu. Kazandıklarını köye aktarıyorlar, köyden getirdikleri kumanyalar ile yaşamlarını idame ettirmeye çalışıyorlardı. Tarımsal faaliyet zamanı köye gidiyorlar, diğer zamanlarda ise kent'te iş bulup çalışmaya gayret ediyorlardı. Bir kısmı ise fabrikalarda iş buluyor, kazandıklarını köye katkı, sermaye ve toprak edinme parası olarak gönderiyorlardı. Aslında farkında olmadıkları yeni bir sosyoekonomik yaşam biçiminin temellerini atıyorlardı.

60'lı 70'li yıllar böyle geçildi. "Kent'te tutunmanın yolu köydeki gelirlerin paylaşımından, köyde kalmanın yolu da kent'te kazanılanların köye aktarılmasından geçiyordu." İşte bu karşılıklı etkileşim hem tarımsal faaliyetlerin sürdürülmesini ekonomik olarak destekliyor hem de kentte aslında kendine bir pazar yaratmış oluyordu. Böylece esasında her iki taraf içinde bir sermaye birikimden söz edilemeye de yoksulluğun ve yoksunluğun yeniden-yeniden üretilmesi sözkonusu oluyordu. Fakat küçük bir nüans farkı vardı. Kadimden beri yoksulluğu ve yoksunluğu içselleştirmiş olan kırsal nüfus için uzaktan bakıldığında bile olsa, kentin lüksü, şasesi, kültürü, farklı ve özenilmemesi olanaksız yaşam tarzı, eğitim-sağlık-kültürel olanakları açısından tünelin ucundan bir ışık huzmesi görünüyordu.

80'li yıllardan sonra ise kent kırsalını yaratan nüfusu bekleyen başka bir olgu vardı.

70'li yıllar siyasal sonuçlar açısından "kentsel solculuk" diye bir politik alan yaratmıştı. Ve 1973-77 seçimlerinde sol siyaset yükselmiş özellikle büyükşehirlerde bütün belediyeleri kazanmıştı.

80 darbesi ile kurulan yeni düzende bunun kırılması, kent kırsallarının sermaye ile tanıştırılması, informal alandan formal alana geçirilmeye çalışılan, ancak yoksulluktan sıyrılmayacak bir ücret politikası üzerinden yeni bir siyaset tarzı izlenmeye başlandı. İlk olarak gecekondular ve barakalara yasallık kazandırılarak tapu tahsis belgeleri verildi. Köyden göçün birinci aşamasında (60-70'lerde) pek görülmemiş aile ve hane oluşumları hızlandı. 70-80'lerde erkeklerinin yanına gelen/yerleşen ve göçü tamamlayan unsur olan kadınlar da kırsal kent yaşamında aktif rol almaya başladı. Zamanla çalışma yaşamına katılmaya başladılar. Ancak gecekonduların fiziksel ortamları, çocukların bakımı, onların istihdama katılmalarına ciddi engel oluyordu. Tapu tahsisleri olunca, su, elektrik, otobüs, yol, okul, sağlık ocağı gibi olanaklar geldikçe, hem kadınlar istihdama katılıyor hem de yoksulluğun üstesinden gelinmeye çalışıyorlardı. Ancak yeni ekonomipolitikinin mottosu neoliberal politikalar onları doğrudan ilgilendiren iki politika biçimini karşılarına dikiyordu.

TÜKETİM EKONOMİSİ VE TARIMDAKİ POLİTİKA DEĞİŞİKLİĞİ

Evet, bir evleri, eşleri, aileleri, çocukları olmuştu. Hatta elektrik, su, otobüs, okul, ebe-hemşire, sağlık ocakları olmuştu. Ancak şimdi tahta sedirlerde, dışarıdaki bazen ortak WC'lerde, soba ateşinde yemek pişirmek olmazdı. Yani gereksinimler artmıştı. Üstüne üstlük tarımsal ürünlerdeki devlet alımlarından ve taban fiyat uygulamasından da vazgeçiliyordu. Tarım aslında ekonominin yükü idi. Sanayi geliyordu. Neoliberal ekonomi sermaye pompalıyordu. Şimdi sorun daha büyüktü. Önceleri kıt imkânlarla dahi olsa sürdürülen, dayanılan, direnilen yaşam koşulları yadsınıyordu; o koşullara karşı direniliyordu. Bir de köy kırsalında finanse edilmek zorunda olunan tarım sektörü vardı.

Ancak 90'lı yıllar başka bir imkân çıkarmıştı onlar için.

"Apartmanlaşma".

Gecekondular yavaş yavaş 4-5 katlı apartmana dönüşüyordu. Kat karşılığı ya da bedel karşılığı. Genellikle kat karşılığı yürüyordu işler. Fakat bu defa bir sorun daha peydahlanmıştı.

"Müteahhit mafyası".

Bu süreç aynı zamanda köyden gelenler açısından ikinci kuşağın geliştiği süreçti. İkinci kuşak artık birinci kuşak gibi geriye bakmıyordu. Köy bağlantıları yavaş yavaş kopmaya başlıyordu. Yeni kuşak daha çok okullu, eğitilmiş, informal alanlardan çekilmeye meyilli idi. Geride kalanların değil kendi gelecekleri adına rol almaya çalışıyorlardı. Zaten hem darbe politikası hem de postmodern toplumun tüketim toplumu politikası, onların, sosyal ve siyasal olayların dışında kalmasını istiyordu. Yine de arabesk bir kültürün hegemonyasında idiler. Hatta arabesk müziğin. Ne köylü ne kentli idiler. Aslında birinci kuşağa göre daha iyi konumdadılar, daha iyi gelirleri vardı. Artık apartmanlarda oturuyorlar, fabrikalarda ve kamusal alanlarda çalışıyorlar, kent kırsalını kent kültürüne ve kentleşmeye yaklaştırmaya çalışıyorlardı. Fakat bir türlü gereksinimlerinden sıyrılıp ne kendileri için ne de köy kırsalındaki tarımsal faaliyetler için sermaye birikimi yapamıyorlardı. Başka bir sorunları daha vardı. Gelenekselliklerinin, muhafazakârlıklarının ve bunlar üzerinden aydınlanmalarının önünü kesmek isteyen, onları hep oldukları gibi yoksulluk ve yoksunluk kışkırtıcı tutmak isteyen dinci, fundementalist akımlar. Darbe sonrası siyasal ve sosyal yapı da aslında buna çanak tutmuştu zaten. 90'lı yıllarda hızlanan, 2000'li yıllarda final yapan bu akımlar hem kentleşmeye, hem aydınlanmaya, hem de ekonomik gelişmelerine fırsat vermemek için kurgulanmışlardı sanki?

Tarımdaki politikalar ise tamamen /güya/ ekonomik odaklı hale gelmişti. 60-70'li yıllarda oluşan iç göç özellikle 90-2010'lu dönemin şaşası ve tarımın itibarsızlaştırılması politikaları, IMF ve Dünya Bankası dizaynları üzerinden yıllık 100-200 binlik gruplar halinde devam ediyordu. Çünkü kent cazipti. Tüketim cazipti. Medya ve görsel iletişimler sürekli postmodern toplumu pompalıyordu. Aslında kamu politikası da bunu var gücüyle destekliyordu. **Devlet köylerden çekilmeyi bir politika olarak uyguluyordu. Köy okulları, sağlık ocakları, Köy Grup Ziraat Teknisyenlikleri, Kütüphaneler, Sağlık Ocakları, Ebeler, Köy Hizmetleri, Toprak Su Hizmetleri, kamu şantiyeleri** daha birçok kamu hizmeti (bile isteye) köylerden çekiliyordu. **Sanki devlet köyleri terk etmişti. Boşaltmış, sahayı başkalarına bırakmıştı.** Tarımsal faaliyetlere verilen destekler bile seçmece olmaya başlamıştı. **Köye başka kanaat önderleri, başka sosyopolitik güçler hâkim olmaya başlamıştı. Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri, Dernekler, Vakıflar, Birlikler, partiler dahil STK'lar, köy de devletin yerini almış, büyük ikna gücü kazanmıştı. Bütün bu mekanizmalar kent kırsalının birinci kuşağı üzerinden yürütülüyordu.**

Köy kırsalının geçim kaynakları gittikçe alternatifleşmekteydi. Birinci kuşak köy kırsalına geri döndüğü gibi, kentlerin fiziksel olarak köy kırsalına yaklaşması ile hem SGK (memur, işçi, esnaf ve tarım BAĞKUR'u) üzerinden köyde gelirler çeşitlenmeye başlamış, tarım dışı gelirler tarımsal gelirlere eklenmeye (ve/veya eklenmemeye) başlamıştı. Ayrıca kentte ve kent kırsalında biraz daha yüksek bir ekonomik statüye geçmiş olan ikinci kuşağın köy kırsalına desteği de devam etmekteydi.

Bu dönemde köy kırsalında bir şey daha oldu.

Birbirinin aynısı gibi algılanan ve hep böyle kabul edilen çiftçi ve köylü kavramları artık ayrışmaya başlamıştı.

Artık “çiftçi” başka bir kavram, “köylü” başka bir kavram idi.

Bir nedenle kente göç edenler köye geri dönüyordu. Ancak üretimden ziyade yaşam alanı olarak kullanmak, köklerine, terk ettikleri evleri ve arazilerine sahip çıkmak, daha önemlisi kentin kargaşasından uzak ilk tanıştıkları yaşam tarzının sakinliğine geri dönüyorlardı.

Ancak zaman içinde köy kırsalında sosyal ve ekonomik dengesizliklerin belirginleşmesine, statülerin farklılaşmasına yol açıyorlardı.

2010-2020 arasında ise kent kırsalı için artık 3. kuşak dönemi başlamıştı. Bu kuşağın artık köy kırsalı ile nostaljik ve duygusal bir bağı yoktu. Ancak büyük bir grubu kent kırsalını kuşatan dinci düşüncelerin etkisindeydi ve sürekli geriye doğru bakmaya, geriye kontrol altında tutmaya zorlanıyordu. Aslında **birinci kuşağın doğrudan, ikinci kuşağın bir şekilde ekonomik, kültürel alışveriş içinde olduğu ilişki ağında üçüncü kuşağın rolü farklılaşmaya başlamış ancak etkisi azalmaksızın devam etmekteydi.** Yukarıda bahsedildiği gibi tarımsal faaliyetleri ve köy kırsalını karşılıklı alışveriş olarak düzenleyen ilişkiler ağı, bu defa sosyal ve siyasi düzenleme ilişkilerinin öne çıktığı bir yere doğru evriliyordu. Çünkü üçüncü kuşak ikinci kuşağın kalmadığı kadar siyasal ve teolojik baskı altında yetişmek zorunda kalmıştı. **Çünkü devlet aslında, kent kırsalındaki kamusal alanda gözükür olsa da sosyal ve siyasal anlamda alanı toplumsal cemaatlere bırakmıştı.** Ve **2010 sonrası hem önce kent kırsalı arkasından ise (kent kırsalı üzerinden) köy kırsalı sosyoekonomik yaklaşımlardan kopuşa sürüklenmiş, daha ziyade sosyolojik, sosyopsikolojik ve özellikle teolojik yapılar üzerinden siyasallaştırılmıştı.** Ve bunun arka penceresinde **“yoksulluk ve yoksunluğun”** kabul ettirilmesi vardı.

Bu duygu 2012 sonrası sayıları tam olarak bilinmeyen ancak 7-8 milyon civarında olan ve kentlerin kırsalında yerleşen, birçok yerinde gettolaşan yabancılar üzerinden de 10 yıldır körüklenmektedir. Bu konuya özel bir başlık açmak gerekecektir.

1960-2020 arasındaki 60 yıllık dönemi “tarımsal nüfus hareketliliği ve ekonomik geçişkenlikleri” açısından aşajdaki şekilde aşamalandırmamız mümkündür.

1960-70; Köy kırsalının genç erkekler üzerinden çözülmesi, tarıma mekanizasyon ve üretim artışının girmesi, köy kırsalının göç edenleri finanse etmeye devam etmesi,

1970-80; Köy kırsalının kadınlar ve aileler olarak da çözülmesi, ekonomik geçişkenliğin çift taraflı çalışmaya başlaması,

1980-2000; Kent kırsalının tüketim topluma evrilmeye başlaması, belirli gelirlere sahip olduktan sonra köy kırsalını finanse etmeye devam etmesi,

2000-2010; Birinci kuşağın emeklilik üzerinden geri dönmesi, köy kırsalında alternatif geçim kaynaklarının ortaya çıkması, ikinci kuşakla nostaljik bağlantıların devam etmesi, geçici tarımsal işçilik, geçici konaklama ve aile içi üretimler üzerinden kent ve kent kırsalının aynı tarımsal ürünler üzerinden (gübre, tohum, ilaç vb) desteklenmesi,

2010-2020; Üçüncü kuşağın köy kırsalından kopuşunun başlaması, bir ve ikinci kuşak ilişkilerinin devam etmesi, birinci kuşağın köy kırsalını desteklemeye devam etmesi, ikinci kuşağın ise birinci kuşağı destekleyerek tarımsal faaliyetlere dolaylı katılımının sağlanması, ikinci ve üçüncü kuşağın köy kırsalını inanç ve siyasal düzlemler üzerinden doğrudan dizaynına aracılık etmesi, ekonomik geçişkenlikleri kamusal-sosyal ve tarımsal yardımlar üzerinden organize ederek siyasal ve inançsal konsolidasyon yapması.

Buradan bakıldığında; 3 kuşaktır süren ve hem köy kırsalını hem de kent kırsalını düzenleyen ilişkiler ağının sosyolojik okumasını, **“tarımsal nüfus hareketliliği”** üzerinden yapmak mümkündür. Ekonomik okumasını ise karşılıklı yoksulluğun ve yoksunluğun yeniden üretilmesine yol açan yarı formel yarı enformel **“ekonomik geçişkenlikler”** olarak okumak mümkündür. **Her iki geçişkenliğin yani sosyoekonomik ilişki ağının okumasını ise kendi sürdürülebilirliğini yaratan, ancak bu gücünü başka toplumsal yapı ve cemaatlere devreden ilişkiler ağı olarak okumak mümkündür. Bu ağın yönetilmesi yani “algı-propaganda-ikna” yolunun sosyopsikolojik, kontrol yolunun ise teolojik olduğunu söylemek mümkündür.**

Köy kırsalı ile kent kırsalı arasındaki tarihsel süreç ve bu sürecin bize söylediği sosyolojik, sosyoekonomik, sosyopsikolojik ve teolojik bu gerçeklikleri doğru okumadan her iki alan için politika çözümleri üretmek mümkün olmadığı gibi, olumlu yönde siyasal sonuçlar almak da mümkün değildir.

İşte bu yüzden kent ve köy kırsalını bütünleyen “kırsal alana” dair çözümleyici sonuçları almadan kırsal alanın sorunlarını ve bunların ürettiği “yoksulluk ve yoksunluk” sorunlarını çözmek olası değildir.

Bu nedenledir ki her iki alanı birlikte ele alıyoruz. Bütünü kavramaya ve bütüne dair politikalara odaklanmaya çalışıyoruz. Kırsal kalkınmanın bu bütün içinden ancak üretilebileceğini düşünüyor ve kabul ediyoruz. Ve **“kırsal alanı çözmeden/çözülmeden”** alanın sorunlarının çözülmesinin, siyasal anlayışının değişmesinin/değiştirilmesinin zor olacağını düşünüyoruz. **Bu değişimin ise ancak bütüncül bir yaklaşımla olabileceğini görüyoruz. Tarım öznesi üzerinden; eğitim, sağlık, ulaşım-ulaştırma, medya, kırsal hizmetler, tarımsal altyapı vb. birçok unsurun birlikte ele alınıp birlikte planlanıp, birlikte yönetilmesinin (en azından 20 yıl) elzem ve gelecek sorunu olduğunu söylüyor ve kabulleniyoruz.**

Buradan bakıldığında karşımıza iki resim çıkıyor:

Sosyal boyut,

Ekonomik boyut.

Sosyal boyutu, sosyolojik, sosyopsikolojik ve teolojik boyutlar üzerinden analiz ettiğimizde aslında siyasal boyutları ve iletişim düzenlerini de (algı-propaganda-ikna) açığa çıkarmış oluyoruz. Ekonomik olarak böylesine belirginleşen bir tablonun kendi mecrasında bir dengede kalması sosyolojik olarak olası görülmemektedir. Bu olumsuzlukların kendiliğinden toplumsal bir dengeye oturması, toplumsal devinimler ve toplum bilimi açısından çok zor görülmektedir. Bu dengenin toplumsal yapı içinde korunması için “toplumsal düzenleme” yapılarının olması şarttır. Yani bir toplum mühendisliği ihtiyacı vardır. Eğer bu düzenleme kamu ya da daha geniş çerçevede devlet tarafından yapılmıyorsa, ya da yapılmayacaksa ortada net bir şekilde, alanda, “devletsizlik” hali söz konusudur. Yukarıdan beri açıklanagelen tablo da bize bunu açık ediyor:

Devlet, köy kırsalından çekilmiştir.

Kent kırsalı, devletten çekilmiştir.

İşte işin sosyal boyutu budur.

Ekonomik boyutu ise biraz daha irdeleyelim.

Neden ve niçinlerinin bir kısmı sosyal boyut analizimizin içinde olmakla beraber, çiftçilerimizin ve hatta genel anlamda “kırsal” nüfusumuzun **“finansal okuryazarlığı”** oldukça zayıftır.

Bir araştırma şirketinin yaptığı ve 81 İl, 464 İlçe, 3.000 üretici ile yapılan 2020 yılı **“Çiftçinin Nabzı”** araştırmasının sonuçlarına bakalım.

Çiftçilerin %64’ü gelirini nasıl artıracığını bilmiyor.

Çiftçilerin %10’nu kısmen olmak üzere %66’sı maliyet hesabı tutmuyor.

Çiftçilerin %62’si ürününü tüccara satıyor.

Küçük çiftçilerin % 30’u ürettiğini tüketiyor, satmıyor. Bu duruma ülke çapında çiftçiler açısından bakıldığında çiftçilerin %22’si ürettiğini tüketiyor.

Çiftçilerin sadece %26’sı devlet politikalarından memnun **durumda.**

%74’ü memnun değil.

Çiftçilerin %84’ü para biriktiremiyor, %70’i hasatta ürününü tek seferde satıp parasını tek seferde alıyor (Tarım Kredi Koop. Araştırması)

Çiftçilerin % 48’i kullandığı kredinin faiz oranını (Tarım Kredi Koop. Araştırması) %41’i vade farkını bilmiyor.

Bu veriler bize çiftçilerin üretim koşulunu ticari/kazanç/kâr koşuluna bağlamadığını, büyük çiftçiler hariç, büyük bölümünün finansal okuryazarlığının olmadığını, bu nedenle finansman yönetimine bağlı ticari bir iş yapmaktan uzak olduğunu gösteriyor. Yani çiftçiler, geleneksel olarak toprağa bağlılık, sabır, kanaatkârlık,

üretim gururu, alternatifsizlik ve kendi geçimlik ihtiyaçlarını karşılama gibi nedenler üzerinden **üretime devam ediyor.**

Şimdi bir de köy ve kent kırsalındaki genel gelirlere bakalım:

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının “Türkiye’de Kentsel ve Kırsal Yerleşim Sistemleri Araştırması 2020” raporundan veriler alalım.

37.036 Köy-Belde-Kırsal Mahalle yani bizim tanımımızla “**kırsal alanın**” neredeyse tamamında yapılan geniş kapsamlı bir saha çalışması.

37.036 yerleşim birimindeki kış nüfusu 19.052.429 kişi.

Yaz dönemi nüfusu 30.644.216.

Artış oranı %61.

En yüksek artış %111 ile Karadeniz bölgesinde.

Bu veriler aslında bizim girişte analiz ettiğimiz 20 milyon civarında olduğunu varsaydığımız köy kırsal nüfusu verilerini pekiştirmektedir. Ayrıca yine kent kırsalındaki yaklaşık 32,5 milyon kişi olarak varsaydığımız nüfusun ise en az 11 milyonun yani 1/3’ünün köy kırsal ile doğrudan ilişki içinde olduğunu bize gösteriyor. Bu ilişkinin doğrudanlığını, mevsimlik tarımsal faaliyetler, mevsimlik işçilik ve tarımsal gelirlerin paylaşımındaki akışkanlığı da bize gösteriyor. Yani yukarıda belirttiğimiz analizlerimizi destekliyor.

Araştırmaya konu 37.036 adet köy kırsalındaki geçim kaynakları:

%22,05 Hayvansal Üretim,

%22,01 Bitkisel Üretim,

%20,43 Emekli maaşları ve sosyal yardımlar,

%7,91 İcar Faaliyetleri,

%6,92 İnşaat İşçiliği,

%6,51 Tarım İşçiliği,

%3,63 Fabrika İşçiliği,

%3,14 Nakliyecilik,

%2,27 Ormancılık,

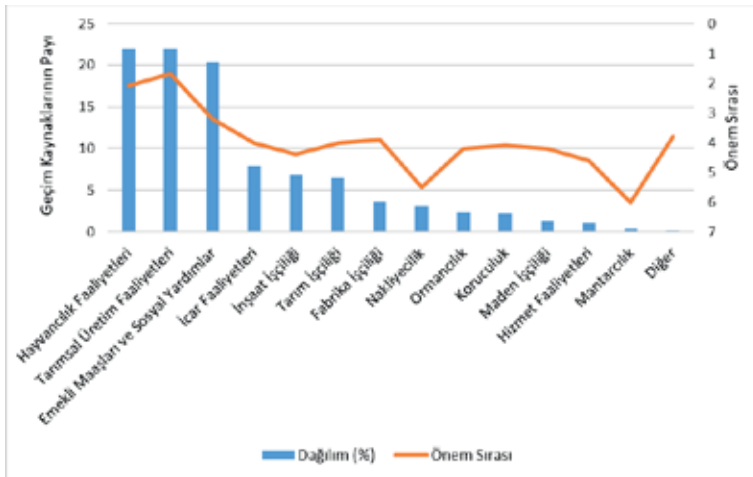
%2,15 Koruculuk,

%1,29 Maden İşçiliği,

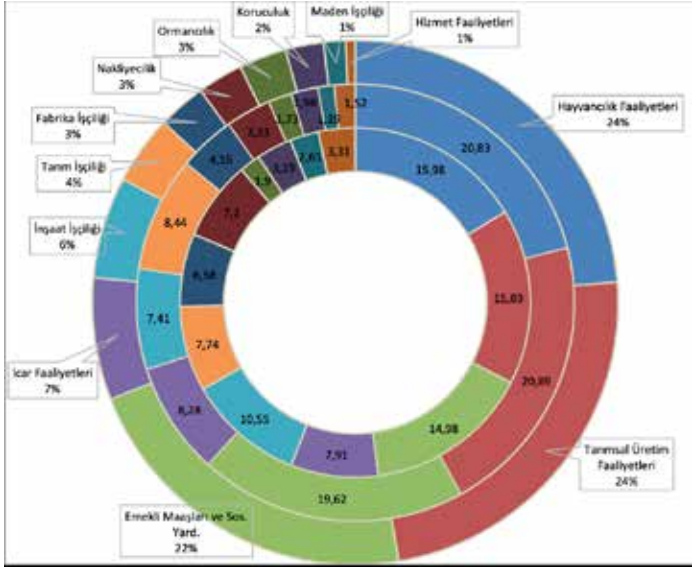
%1,11 Hizmet Faaliyetleri,

%0,42 Mantarcılık,

%0,18 Diğer faaliyetler.

Not: Çalışmada hayvancılık ve tarımsal üretim kavramları kullanıldığı için buraya da bu kavramlar üzerinden aktarılmıştır. Ancak tarım, hem hayvancılık hem de bitkisel üretim olarak iki ana başlıktan oluşan faaliyetlerin üst-ana-şemsiye başlığıdır. Burada "tarımsal üretimden" kasıt bitkisel üretim olarak anlaşılmalıdır.

*Beldelerde diğer iki yerleşim türüne göre sektörel çeşitlilik nispi olarak daha fazladır.

*Köy ve kırsal mahallelerde ise geçim kaynaklarının dağılımı görece benzer nitelik taşımaktadır.

* En içteki halka Belde'leri ortadaki halka Kırsal Mahalleleri!, en dış halka ise Kırsal Köyleri! ifade ediyor.

Yukarıdaki verilerden tarımsal faaliyet gelirlerini topladığımızda; yaklaşık %64 olduğunu, tarım dışı gelirlerin ise %36 olduğunu görüyoruz. Yani sadece köy kırsalındaki (belde+köy+kırsal mahalle) yaşamın %64'ünün çeşitli tarımsal faaliyet gelirlerine, % 36'sının ise tarım dışı alternatif gelirlerine bağlı olduğunu görüyoruz. Bu durumu paçal yaptığımızda aslında köy kırsalı nüfusumuzun geçim kaynaklarının yaklaşık 2/3'ünün tarımsal faaliyetlere bağlı olduğunu, geri kalanının ise tarım dışı alternatif gelir kalemlerinden finanse edildiğini görüyoruz.

Bu durumu analizlediğimizde: Yaklaşık 20 milyon kişilik köy kırsalı nüfusunun yine **yaklaşık 7,2 milyon kişisi tarım dışı gelirlerle geçmektedir.** Yani aslında tarımsal varlıkları olan ama tarımdan geçinmeyen, **çiftçi olarak tanımlanamayacak olan köylülerdir.**

Bu durumda: **110 milyar TL'lik tarımsal kazanç gelirleri 20 milyon için değil 13,8 milyonun geçimi için kullanılmaktadır.**

Buna göre yukarıda yaptığımız ve köy kırsalı nüfusunun açlık ve yoksulluk hesaplamalarını yeniden yapmamız gerekir. Ancak veri yetersizliği nedeniyle bunu da yapmamız olanaksız görünüyor. Çünkü köy kırsalındaki ücret gelirlerinin birçoğu yaşlılık aylığı, tarım BAĞKUR emeklisi, ya da küçük esnaf BAĞKUR emeklisi aylıklarıdır. Yine önemli bir kısmı ise sosyal yardım gelirleridir. Memur ve normal emekli maaşlarının birçoğu da statüleri gereği yoksulluk sınırının altındaki gelirlerdir.

Ancak yine de gözlem ve deneyime dayalı bir değerlendirme yapalım. Yaklaşık 7,2 milyon kişinin 4 kişilik bir aile üzerinden 1,8 milyon adet SGK ve sosyal yardım gelirinden yaralandığını kabul ettiğimizde ve ortalama gelirin **en iyi olasılıkla;**

2.500 TL/ay olduğunu düşünürsek: 2.500x12x1.800.000= 54 milyar TL bir ek gelirden bahsedebiliriz.

Bu rakam bize tarımsal net kazançlar üzerindeki etkisinin neredeyse yarı yarıya olduğunu gösteriyor.

Bu durumda, **köy kırsalı net/kazanç gelirlerinin 110+54=164 milyar olduğu sonucunu çıkarabiliriz.**

Bu durumda bir ara değerlendirme daha yapalım:

TÜRKİŞ'in Aralık 2020 Açlık sınırı değeri 4 kişilik bir aile için yıllık 31.080 TL, yoksulluk sınırı değeri ise 101.232 TL'dir.

Ve yine (en olumluya göre) 2012 yılı nüfus verilerini kullanalım.

(164 milyar/(17,2 milyon: 4 kişilik aile))x12 ay= 38.140 TL.

Görüldüğü üzerine pek fazla değişen bir şey yok. Ve köy kırsalının çok büyük bir bölümü açlık sınırına yakın bir yerde duruyor.

Kısacası köy kırsalı gelirlerinde SGK ve sosyal yardım gelirlerinin olması belki köy kırsalı gelirlerine bir katkı olsa da yukarıda hesaplanan açlık ve yoksulluk sınırları açısından sürdürülebilir bir durumla karşı karşıya değiliz. Hala açlık ve yoksulluk sınırı altında kalan bir köy kırsal nüfusu ile karşı karşıyayız. Ayrıca bu gelirlerin tarımsal üretim, verimlilik, sermaye birikimi üzerinden yoksulluk ve yoksunluğun ortadan kaldırılmasına yönelik kayda değer pozitif bir katkısı olmadığını söyleyebiliriz. Bununla beraber yoksulluk ve yoksunluğa rağmen, köy kırsalındaki küçük, çok küçük, aile işletmelerinin ya da küçük meta üretimi yapan kırsal nüfusun tarımsal sürdürülebilirliğe olan desteğini yadsıyamayız.

Burada çıkarsamamız gereken başka bir sonuç, bu şekilde geçimini kazanan **%36'lık kesimin kıt imkânlar ile geçim sağlama ve köyün az olan harcama kalemlerini kullanarak yoksulluğu ve yoksunluğu yeniden üretmek, diğerlerine kötü örnek olma sonucudur.** Yinede hal böyle olsa da **köy kırsalında tutunmanın daha çok ekonomik değil sosyal-kültürel olduğunu** bize göstermesi açısından önemli bir sonuçtur.

(Sosyal sebepleri dışladığımızda) O halde ne?

Ne ile tarımsal üretim, tarımsal yaşam idame ettiriliyor sorusunu tekrar sormak zorundayız?

Bunun için bu defa, tarımsal brüt hâsıla içindeki maliyet unsurlarını yani girdileri inceleyelim. Yani aslında çiftçi %20 kazanıyor mu? Yoksa ortada görünmeyen bir durum mu var?

Önce şunu söylemek lazım: Tarımsal üretim (bitkisel ve hayvansal üretim) 3 sacayağı üzerinden fermuar usulü yürüyen bir faaliyettir.

Girdiler, Çıktılar ve Pazarlama/Pazar

Girdiler pazarlama dahil bütün giderleri, çıktılar ürünün kendisini, pazar ise piyasayı (alım-satım) ifade eder.

Bu durumda bizim bakmamız gereken şey nedir?

Piyasayı ve ürünün değerini biliyoruz.

Yaklaşık brüt 550 milyar TL.

O halde 550 milyarlık brüt tarımsal hâsılayı elde etmek için harcanan girdiler ve tutarları ne kadardır?

Buna bakmamız lazım.

Bunun için sektör verilerini, üretim verilerini, akademik verileri, basın ve kamusal verileri kullanarak bizzat yaptığımız hesaplamalarda;

Mazot 25 milyar TL,

Gübre 25 milyar TL,

İlaç + Aşı + Tedavi Hizmetleri 20 milyar TL,

Elektrik 15 milyar TL,

Sulama 15 milyar TL,

Tohum+Tohumlama 25 milyar TL,

Karma Yem 50 milyar TL,

Kaba Yem 25 milyar TL,

Tarla ve tarımsal yapılar kirası 50 milyar TL,

İşçilik 175 milyar TL,

Toplam 425 milyar TL.

Makine Ekipman Gideri + Amortisman Gideri + Pazarlama Gideri + Faiz Gideri + Beklenmeyen ve Genel Giderler vd., en az % 20-25 ilave giderdir.

Yani, **toplam tarımsal girdiler gideri, kabaca ve yaklaşık olarak, 525 milyar TL civarındadır.**

Bu hesap aslında bizim %20'lik kâr hesabından daha bir kötü sonucu karşımıza çıkarmaktadır.

Fakat bu hesap tamamen tarımsal maliyet ekonomisinin teknik bir hesabıdır. Yani aslında çiftçinin hissettiği maliyet bu değildir.

Çünkü çiftçi yukarıda belirtildiği gibi, "finansal okuma ve ticari bir finansal yönetim" yaklaşımına / çoğunlukla/ sahip değildir.

Çiftçi, bu maliyetin kira, işçilik, makine ekipman gideri + amortisman gideri + pazarlama gideri + faiz gideri + beklenmeyen ve genel giderler vd. kısmını hesap etmemekte, bu kısmı hissetmemektedir. Aslında, ailenin gizli işsizliğini kullanmakta, arazi ve bina-ekipmanların ise ilk maliyet dışındaki giderlerini gider olarak kabul etmemektedir. Daha özet

haliyle, "**cebinden çıkan ile cebine girene**" bakmaktadır. **Bu durumda ise hissettiği maliyet toplam olarak 200 milyar civarında olmaktadır. Yani ona göre giderlerinden gelir elde etmiş olmaktadır. Böylece bizim 110 milyar olarak öngördüğümüz kazancını çiftçi 300-350 milyar TL olarak hissetmektedir. Yaklaşık 54 milyar TL de tarım dışı geliri olunca toplam gelirlerini 350-400 milyar TL olarak kabul etmektedir.**

Dolayısıyla, ekonomik maliyet hesaplamasında maliyete tabi olan unsurları o an cebinden çıkan bir unsur olarak görmeyip, onu kazanç hanesine yazan çiftçinin, giderlere yazmadığı işçilik bedelini ailesinden kayıtsız bir sistem üzerinden kendine gelir olarak yazmaktadır. Tarla ve bina kirasını arazisinin satış bedelinin sermaye faizi üzerinden hesaba katmamaktadır. Makine ekipman, amortisman, beklenmeyen giderler, genel giderler, işletme dönemi faiz giderlerini kayıp ettiği gibi, ihtiyaç duyduğu işletme sermayesine ödediği kredi faizi ve aynı karşılık mal alım faizini de maliyet olarak görmemektedir. İşte bu yüzden çiftçimiz, hiçbir zaman tarımsal sermaye birikimi yapma şansı elde edememiştir. Bütün birikimlerini makine-ekipman ve diğer gündelik ihtiyaçlarını karşılamak üzerine harcamış, olmadık durumlarda ise genellikle kredi karşılığı olarak sağlamak zorunda kalmıştır. Bu nedenledir ki kredi borçları toplam brüt gelirlerinin %40'ı seviyelerine gelmiştir.

Aslında yıllardır sürgit giden durum budur. Çiftçi hasattan cebine kalan para ile önce gider, aynı ve nakdi dönemsel/kısa vadeli işletme sermayesi borcunu öder. Yani 100 milyar TL civarında olan. Sonra bu borcun bankacılık kısmını "köy kredisi" olarak takla atılarak (faizi hariç) geri alır, ihtiyacı olan girdileri de tekrar aynı karşılık borcu olarak bir sonraki hasada kadar borç alır ve üretime devam eder. Bu şekilde hem ailesine hem de kendisine bir iş bulmuş olur. Cebinden çıkmayan maliyet gelirlerini kazanç hanesine yazar, onunla bir yıllık yaşamını idame ettirmeye çalışır. Yetmediği yerde alternatif gelir kaynaklarını kullanır. Yani SGK, Sosyal yardımlar, işçilik gibi. Bu imkân da yoksa bu defa, kent kırsalındaki bağlantılara yönelir. Oradaki birinci derece, ikinci derece... sırasıyla, akrabalarla bağlantı kurar. Ya da zaten kurulmuştur. Hasadın paylaşımı üzerinden kent kırsalındaki akrabalara ürünlerden gönderilmiştir. Bunun karşılıkları bir şekilde ciro edilir. Olmazsa borç alınır. Ticari olsun olmasın kent kırsalı ile karşılıklı ürün-para takası her zaman vardır. Yani aslında ekonomik ilişki gibi duran bu takas ilişkisi esasında sosyokültürel bir ilişkidir. Bu sosyokültürel ilişki ekonomik ilişkiyi doğurmaktadır. Sosyokültürel ilişki ağı kopmuş ise ekonomik ilişkiler genellikle zaten kopmuş demektir. İşte bu şekilde köy kırsalının yoksulluğu ve yoksunluğu her yıl yeniden yeniden üretilir ve devam eder. Arada bozulan, dağılan, kopan ilişki ağları üzerinden de tarımsal üretim sürdürülemez hale gelir. Bu durumda ise kopuş, üretimden olur. Ve bir süre sonra üretimle beraber köy kırsalı da terk edilir. Terk eden, kent kırsalına yerleşir. Bu defa döngü yeniden başlar. Kent kırsalına yeni bir aktör katılmış olur, köy kırsalının ise yeni bir aktör ile daha bağlantı kurma şansı olur. Ve döngüsellik en az 40 yıldır bu şekilde devam eder. Ve sistem, sosyal ve kültürel yapılar üzerinden sorgulanmaz. Ekonomik gerekçeler geleneksellik, muhafazakârlık, kadercilik, rıza ve ikna, biat üzerinden perdelenir, kapatılır. Bu durumda sorun ekonomik olmaktan çıkar. Sorun sosyal-kültürel bir olgu haline gelir. Bu olguyu ise Sosyolojik yapı ve kurumlar destekler. Sosyopsikolojik ortamlar yaratılır. Bunun için ise sosyolojik cemaatler üzerinden, teolojik öğretiler (doğru-yanlış) üzerinden birlikte veya ayrı ayrı konsolidasyonlar yapılır. Siyasal yapılar ise tam da bu arada devreye girer ve bu ortamı kamusal olarak rahatlatır, fırsat verir, imkânlar yaratır. Sonrası kolaydır artık. Köy ve kent kırsalını sosyokültürel olarak yönettiğiniz müddetçe güç ve iktidarı da yoksulluk ve yoksunluk üzerinden yeniden yeniden yaratmış olursunuz. Bütün dünya da bu döngü bu şekildedir. Bizdekinin de farklı olması mümkün değildir. Çünkü bu döngüsellik sosyolojik bir toplum mühendisliği çalışmasıdır. Bilerek veya bilmeyerek.

Buraya kadar işlediğimiz konuları yoksulluk ve yoksunluk üzerinden özetleyecek olursak:

- Kent kırsalı yoksulluk ve yoksunluğunu, hem ekonomik hem de sosyokültürel olarak köy kırsalı üretiyor.
- Köy kırsalı yoksulluk ve yoksunluğunu, tarımsal faaliyetler üzerinden, ekonomik koşullar üretiyor.
- Köy kırsalının yoksulluk ve yoksunluğunun sürdürülmesini ise hem ekonomik hem de sosyokültürel unsurlar sağlarken, kent kırsalı bu olguyu çok güçlü bir şekilde destekliyor. Siyasallaştırıyor, kökleştiriyor.
- Bu bağlantıların öznesini ise "tarımsal nüfus hareketliliği" ve "tarımsal ekonomik geçişler/geçişkenlikler" sağlıyor.
- Toplumsal cemaatler çok kolay cemiyetleşme ortamı buluyor, çünkü kamu köy kırsalından çekilmiş, kent kırsalı ise kamuyu/kamusal dengeyi terk etmiştir.
- Yani basit anlatımla "**devlet köyden, kent kırsalı ise devletten çekilmiştir**".
- Her iki alan için yoksulluk ve yoksunluğun görüntüsü ekonomik olsa da yeniden yeniden üretilmesinin arkasındaki **gerçek güç sosyokültürel güçtür**.
- **Yani sorun ekonomik olmaktan önce sosyokültürelidir.**
- Ekonomik gelişim sosyokültürel gelişim ile desteklenmedikçe, yoksulluk ve yoksunluk yeniden yeniden üretilmeye devam edecektir.

• Bu nedenle her iki bölgenin yoksulluğu ve yoksunluğu ekonomik yaklaşımdan ziyade mutlak sosyokültürel yaklaşımdan okunmalı ve değerlendirilmelidir.

ÖNERİLEN ÇÖZÜMLER VE POLİTİKALAR:

• Bu durumda ekonomik ve sosyokültürel gelişim birlikte yönetilmeli ve birlikte politika unsuru olarak görülmelidir.

• Bu nedendir ki; köy ve kent kırsal yani kırsal alan bütündür. Bütün olarak ele alınmalıdır, bütünsel olarak politikalar üretilmelidir.

• Kaynak köy kırsal, ekonomik üretim biçimi tarımsal faaliyetler ise oluşturulacak ilk ekonomik politika tarımsal gelişime dair politikalar olacaktır.

• Kent kırsal için oluşturulacak ekonomik ilk politika ise alanın formel alana dönmesi ve istihdam/iş/tarımsal-yatırım politikalarıdır.

• Her iki alanın kente doğru ve köy kırsalına doğru geçişkenlikleri mutlaka sosyokültürel gelişimler üzerinden olmalıdır.

• Yukarıdan beri açıklandığı üzere yoksulluk ve yoksunluğun ortadan kaldırılmasının hem köy kırsalına, hem de, kent'e doğru giderilmesi için kırsal alanın, hem sosyokültürel bir gelişme, hem de, ekonomik kalkınma programlarına tabi tutulmasının elzem olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Burada karşımıza çıkan kavram ise "**kırsal kalkınma**" kavramıdır. Ve bu kavramın, sadece köy kırsalının kalkındırılması ile ilgili olmadığına ortaya çıkmış olmasıdır.

• Kırsal kalkınma üzerinden bir politika üretilen bu topyekün bir politika olmalıdır. Kırsal alanı bütüncül olarak ele alan, alanın ekonomik- sosyal (eğitim, sağlık, tarımsal ve kırsal alt yapı, ulaşım-ulaştırma, kültür, sanat, medya, iletişim-iletişim, aile, demografi, istihdam, işgücü, tarımsal ve genel sanayi vb.) bütünlüklü bir politika üzerinden bütünsel bir kamu yönetimine ihtiyacı vardır. Yine de gözden kaçırmamak gereken husus "kırsal alanın" tek başına tarım-köy ilişkileri bağlamına sahip olmadığıdır. Çünkü izah edildiği üzere "kırsal alan"; ekonomik-sosyal bir çok sektör ve seksiyon ile de doğrudan ya da dolaylı bağlantılıdır/ilgilidir. Bu noktadan baktığımızda ülkesel makro planlama açısından bu alanın toparlayıcı ve bütünlüklü bir bakış açısına ihtiyaç duyduğunu söyleyebiliriz.

• Yani alanın tamamının sorumluluğunu tarımla ilgili kamu otoritesinin üzerine yıkmak ya da onunla bağlantısı konusunda tek yönlü radikal durmak yanlış olur. Bu durumda "kırsal alan" konusunu tek başına Tarım Bakanlığı uhdesiyle planlamak da yanlış olacaktır. Fakat bunun tersi yani tarımsal kamu yönetimini dışlayan bir çözüm ve politikanın ise daha büyük yanlış olduğu açıktır. Bu durumda bir girdap ile karşı karşıyayız. Karma ya da /Kırsal/Kalkınma başlığında yeni bir kamusal yönetim bütünlüğünü sağlamak ise kısa vadede oldukça zor görünüyor. Çünkü böyle bir kurumsallık için tarım başlığının tamamını

diğer başlıkların ise belli bölümlerini içermek gerekmektedir. Oysa böyle bir deneyim, kamu yönetimi geçmişinde yoktur. Tarım Bakanlığında ise geçmişte bu deneyim vardı, halihazırda devam eden deneyimler de mevcuttur. Ayrıca gerek gelişmiş ülkeler ve gerekse de AB, Tarım ve Kırsal Kalkınma ve Kırsal alanın ekonomik gelişimini tarım ve geleneksel faaliyetler üzerinden yönetmeye ve desteklemeye çalışıyor.

•Ziraat Meslek Liseleri, Köy Enstitüleri, orjindeki Halkevleri, Tarımsal ve Orman Kalkınma Kooperatifleri ve yatırımları, Köy İşleri, Köy Hizmetleri, Ev Ekonomisi, Köy Kanunu, Köy Sandıkları birçok faaliyetin Tarım Bakanlığı uhdesinde ve/veya tarımsal faaliyet konuları üzerinden yürütülmüş olması belli süreli de olsa "kırsalın kalkınmasının" Tarım Bakanlığı üzerinden yürütülmesinin daha doğru olacağını göstermektedir. **Köy kırsalının kalkınmasının zorunlu koşul, kent kırsalının kalkınmasının ise bu koşula bağlı/bağımlı gerekli koşul olduğunu düşündüğümüzde, bütün zorluk ve çekincelerine karşın, kamusal yönetimin adresinin, en az 20-30 yıl süre ile Tarımsal kamu yönetimi olması gerektiğini düşünmekteyiz.**

•**Köy kırsalından göçün önlenmesi sosyolojik olarak mümkün değildir.** Ancak soğutulabilir, azaltılabilir ve hatta entansiyon yatırımlarından tersine çevrilebilir. Bahsi geçen 1.ci,2.ci kuşağın ya da yine bahsi geçen kent'in zenginlerinin (orta ve üst ekonomik sınıf) köy kırsalında geçici ya da daimi yerleşimlerinin tersine göç olduğunu söylemek ise şarta bağlıdır. Eğer bu göç tarımsal üretim ve çiftçi sınıfına tabi bir göç ise kabul edilebilir. Ancak sadece köy kırsalını fiziksel bir refah mekânı olarak kullanıyor; banliyöleşme (yörekentleşme), tatil yapma, kentin boğucu ortamından kaçış, üretime katkı yapmadan köy kırsalını işgal etme, ya da kırsal turizm dışı turizm mekânları kullanma sözkonusu ise burada da tersine göçten bahsetmek olanaklı değildir. **Bu durumda köy kırsalının bu şekilde işgalini durdurmak zorunludur. Çünkü mülk satışı, toprakların yerleşimler uzun vadede tarımsal gelirler, tarımsal faaliyetler ve kırsal alanın gelişmesine hizmet eden işler olmayacaktır. Kırsal alanın kaybı ve kırsalın biçim değiştirmesi sözkonusu olacaktır ki; burada gelişen ve kalkınan çiftçi ya da kırsal nüfus olmayacaktır. İlk görüntü ve algı bu şekilde olsa da uzun vade de sonuç olumlu olmayacaktır. Deneyimlenen bizim budur.**

•**Göçün asıl aktörü kadınlardır.** Kadınları göçe ikna eden birçok neden olmakla beraber asıl nedeni ise çocuklardır. Köy kırsalından göçün belirleyeni kadınlar iken, kent kırsalındaki yaşamın dengesini oluşturan da kadınlardır. Konumuz olan **yoksulluğun ve yoksunluğun her iki alanda da yeniden üretilmesinin ana etkeni de yine kadınlardır.** Oysa ilk göç eden büyük çoğunlukla erkeklerdir. Kadın göç etmediği müddetçe erkeklerin göçü geçicidir. Bu durumda her şeyden önce öncelikle gereken güç, kadındır. Kadına yönelik politikalar bütün politikaların öznesi olmalıdır. Kadınları ikna edecek

unsur ise çocukların gelecek kaygısıdır. Bu iki özneyi bir arada oluşturacak bütün politikalar kırsal alanın refahına ve çağdaşlaşmasına sebep olacaktır.

•O halde önce kadını köy kırsalında tutacak politikalara ihtiyacımız vardır. Mevcuttaki kentsel yoksulluğunun giderilmesi için ise köy kırsalındaki koşullardan daha iyi koşulları yaratacak politikalara ihtiyaç vardır. **Her iki kadın profili için de geçerli öge kenttir. Kentin farklılığı ve sağladığı avantajlar.** İster bu avantajlar yaşamın cazibesine dair olsun (yani genç kadının kendine dönük), isterse eş ve çocukların kentin yaşam cazibesi ve başta gelirleri olmak diğer avantajlara erişimi olsun /kadının/hedef hep kent olacaktır. **Kentin ekonomik refahı, kentin sosyal koşulları, kentin kültürel koşullarından oluşan üçlüdür aslında hedef olan.** Diğer avantajlar zaten bu koşulların iyi olmasından doğan avantajlardır.

•**Bu tespit bizi tam olarak sorunun köküne götürüyor. Kırsal alan'da kenti temsil etmek, kenti temsil edecek politikalar üretmek.** Gelişmenin, çağdaş yaşamın ve dolayısıyla kalkınmanın anahtarı burada görünüyor. Bu tespitimizi doğrulayan bir gelişme var ki, son dönemde siyasal tercihleri konsolide eden gelişme de budur. Ancak içerik açısından oldukça tartışmalıdır. Kent çeperlerindeki AVM'ler, yollar, parklar, kiraathaneler, toplantı yerleri, sonu "ev-evi" ile biten mekanlar. Ve gerek kent kırsalının ve gerekse de köy kırsalının çok fazla ilgi duyup, erişerek mutlu oldukları alanlar. Yani bir bölümü cazibe merkezi, bir bölümü ise medyanın da dahilyle olmak üzere, yoksulluğu ve yoksulluğun hissedilmesinin sağlandığı mekanlardır. Yani karşımızda duran olgu; kent- kent kırsalı ve köy kırsalı arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel örgütlenmiş oluşumlar, mekânlar ve yapılarıdır. O halde başta söylediğimiz "kırsal alanın" hem ekonomik, hem sosyal ve hem de kültürel olarak çözülmesi/çözülmesi dediğimiz nokta burasıdır. Ve bu noktada resim bize aslında ne yapacağımızı da söylemektedir.

•Öyle bir şey yapmalıyız ki: Tarımsal çözümü önlemeliyiz. Bunun için tarımsal gelirleri artırmalıyız. Bunun üzerinden tarımsal göç olgusunu azaltmalıyız. Tarımsal nüfus hareketliliğini her iki yönde sömüren, şekillendiren ekonomik ve kültürel geçişkenlikleri azaltmalı; kent'in köy kırsalını işgal etmesinin önüne geçmeliyiz. Kadın ve çocuğu yerinde tutmalıyız. Kent kırsalını geriye doğru değil, kente doğru işleyen bir sosyokültürel yapıya kavuşturmalıyız. Köy kırsalını ise yerinde tutacak ya da doğrudan kente doğru işleyen bir sosyokültürel yapıya kavuşturmalıyız.

•Bunun için kadına ekonomik bir rahatlık kazandırmalıyız. Köy kırsalında tarımsal ve kırsal faaliyetler üzerinden, kent kırsalında ise kırsal ve kentsel faaliyetler (üretim-hizmet) ekonomik bir gelir sağlamalıyız. Ve bu gelir sigortalı, kayıtlı bir gelir olmalı. Yanına mutlaka eğitim ve kültürel çağdaşlaşma imkânları eklemeliyiz.

•Çocuklara eğitim ve sosyokültürel olanaklar sağlamalıyız.

•Genç erkeklere ve erkek işgücüne gerek köy kırsa-

lında gerekse de kent kırsalında formel iş olanakları sağlamalıyız.

•**Yani kenti köye, kent kırsalına getirmeliyiz.**

•Bunun için devletin bıraktığı boşluklara geri dönmesinin şart olduğu görülüyor.

•Yani, "**devlet köy kırsalına geri dönmelidir**"; "**kent kırsalı devlete geri dönmelidir**". **İşin özeti budur.**

•**Devlet;** okulu, öğretmeni, tarımcısı, sağlık personeli, halkevi, kütüphanesi, tiyatrosu, piyesi, sineması, pazar yeri, panayırı, hal ve gıda stoklama üniteleri, küçük tarımsal işleme üniteleri, belki kooperatifi, kısacası sosyal devlet olmanın bütün gerekleri ile köye geri dönmelidir.

•**Devlet;** kent kırsalındaki yabancı yapıları, gettoları, enformel yapıları, toplumsal organizasyonları, toplumsal gelişim ve düşünce anlayışlarını yoksulluğu ve yoksunluğu kabul ettiren kaderci cemaat ve cemiyetlerden, suça teşvik yapılarından, şiddete teşvik unsurlarından geri almalıdır. Buralarda yaşayanların ekonomik üretim ve bağımsızlıklarını, kendi sosyal ve kamusal organizasyonları ile yatırımları üzerinden geri vermelidir.

•Kısacası, **kırsal alanın üretime ve sosyokültürel gelişmeye dayalı** yukarıdan beri saydığımız **bütün unsurları kapsayıcı bir projeye ihtiyacı olduğu açıktır.**

•O projenin adı ise "**Kültür ve Sosyo-Ekonomi Kuşağı Projesi(E.K)**"dir.

•Gerek tarım arazilerinin korunması amacıyla, gerekse de kent ve kırsal alan arasındaki ekonomik, kültürel, sosyolojik geçişlerin sağlanması, düzenlenmesi amacıyla; kırsalın fiziksel alanlarının kentsel yerleşim alanı dışında tutulması, tarımsal üretim, tarımsal sanayi, kırsal zanaatlar ve geleneksel zanaatlar, kırsal turizm ve kırsal yaşam için özel mekânlar yaratılması için "**Kültür ve Sosyo-Ekonomi Kuşağı Projesi**" tarafımızdan uygulamaya konulacaktır. Uygulama, büyükşehir statüsündeki illerden başlatılacaktır.

•**Buna göre kentle köy arasında ve kentten köye doğru "Kent, Merkez ve Kır Kuşak"** olmak üzere üç adet kuşak oluşturulacaktır.

•**Kent kuşağında** sadece üretim dışı marjinal arazilerin (+-4. sınıf, 5.,6.,7. sınıf) kullanımına; Merkez kuşakta sadece 4. Sınıf ve üzeri arazi sınıflarının kullanılmasına koşullu olarak izin verilecektir. Sınıfı ne olursa olsun ekonomik üretim yapılan 4. sınıf ve altı araziler ile ekonomik üretim yapılan dikili tarımsal alanların tarım dışı kullanımına izin verilmeyecektir. Kır kuşağında ise sadece kırsal yerleşim ve tarımsal üretim yapılarına izin verilecektir.

•Yukarıdaki koşula bağlı olmakla beraber **merkez kuşağında**, -özellikle kent kuşağı çeperlerinde- gelişmiş ülkelerdeki banliyöler benzeri, iki katlı ve en fazla 6,5 metre yüksekliğinde ve oturma alanının en az 5-15 katı yeşil/üretim alanına sahip binaların yapılmasına izin verilecektir (tarımsal sanayi için gerekli inşaat şekli hariç).

•**Merkez kuşak kent ve köy arasında geçiş kuşağı**

olup, kültürel ve sosyo ekonomik amaçlı bir kuşak olacaktır. Bu kuşakta sadece kültür, sanat, ticaret, sportif amaçlı mekânlar yer alacak, sanayileşme (koşullu tarımsal sanayileşme, yenilenebilir enerji, tarımsal küçük sanayi, kırsal ve geleneksel kırsal atölye ve üniteler ile bağılı kentsel-kırsal yerleşim birimleri vb. hariç) yapılaşmaya izin verilmeyecektir. Bu kuşak hem köy kırsalı için hem de kent kırsalı için istihdam, tarımsal yatırım, geleneksel üretimler, kadınlara yönelik her türlü geleneksel ve kırsal atölyeler, kooperatifler, demonstrasyon sahaları, köy pazarları-panayır-ler-sergiler-fuarlar-kongre ve eğitim merkezleri, her türlü kültürel ve sportif faaliyet merkezleri, kırsal alan dinlence ve eğlence yerleri, tarım ve kırsala yönelik her seviyedeki okullar, yurtlar, üretim deneme sahaları, tarım ve sanayi-kültür-sanat-eğitim konularına ait kamusal hizmet alanları ve yerleşimleri, merkezdeki bu geçiş ve geçişim kuşağında oluşturulacaktır. **Kısacası, bu kuşak yukarıdan beri anlattığımız kırsal alanın tam temsil kuşağı olacaktır. Kırsal alanda yaşayanların başta kadınlar ve çocuklar olmak üzere, iş-eğitim-istihdam-sosyal ve kültürel faaliyetler ile üretim yapabilecekleri bir alan olacaktır. Bu alan tarımsal sanayi üzerinden kenti, kırsal ve geleneksel üretim ve faaliyetler üzerinden kırsalı, kültür-sanat ve sosyal aktiviteler olarak kenti, yaşam koşullarının özgünlüğü açısından ise kırsal temsil edecektir.**

• **Kır kuşakta** ise entegre tarımsal sanayi işletmeleri dahil sadece tarımsal faaliyetlere ait işletme ve tarımsal ön işleme-değerlendirme yapılarına ve tarımsal faaliyetlerle bağlantılı köy yerleşim yapılarına /koşullu olarak/ izin verilecektir.

• Bu şekilde tanımladığımız kuşak ya da kent halkaları projesinin ayrıntıları yani bölgesel alt projeleri, **Ulusal Master Planı doğrultusunda** şekillenecek olmakla beraber; hizmet ve yatırımlar **Organize Tarım Merkezleri Projemiz üzerinden bu alanlara yönelecek şekilde organize edilecektir. Buralara yapılacak yatırımlar ve sosyal faaliyetler devlet destekli projeler olacak; sosyal hizmetlerin bir kısmı ise belediyelere ödevlendirilecektir.**

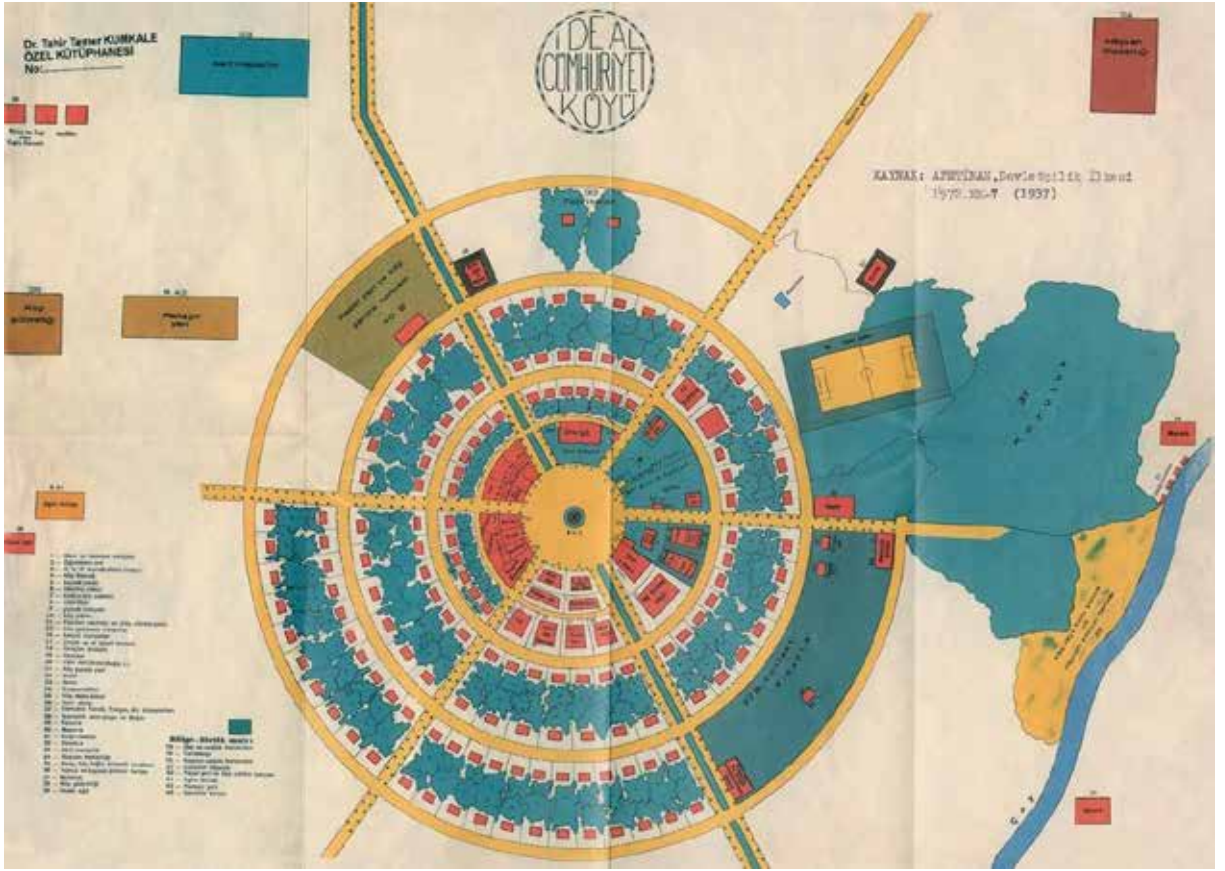
• Böylelikle aslında, bir taraftan tarımsal açıdan ihtiyaç duyulan ve tedarik zincirlerindeki çiftçiler aleyhine olacak şekilde, bulunmayan/olmayan tarımsal ön yapıların (depo-antrepo-soğuk hava deposu-silo-harman-sera vb) (bu alanlara) yapılması sağlanacaktır.

• **“Kültür ve Sosyo-Ekonomi Kuşağı Projesi”** veya **“ Tarımsal Alan ve Kent Halkaları/Kuşağı”** projesi aslında ülkesel ölçekte, Cumhuriyetin ilk yıllarında büyük önder **Mustafa Kemal ATATÜRK** tarafından tarım ve köylüler üzerinden başlatılan aydınlatma, gelişme, sanayileşme hedefini de tamamlamaya doğrudan hizmet edecektir. Çünkü büyük önder de özellikle, Ankara ve İstanbul Mimarisi üzerinde yapılan çalışmalar esnasında **köyler için** de bir planlama düşünmüştü ve muhtemelen kent Plancısı ve Kent Sosyologu ünü **Prof. Dr. Ernest Watson Burgess'in “Kent Halkaları” modelinden etkilenmiştir.** Atatürk'ün köy yerleşim planı modeli de hem üretim, hem sosyal faaliyetler, hem kültürel faaliyetler, hem tarımsal yapılar ve ön işleme- ön sanayi işlevleri üzerinden köyü bir gelişim-kalkınma ve aydınlatma merkezi olarak tasavvur etmekteydi.

• Burada gözden kaçırmamız gereken bir husus ise **3.kuşak kent kırsalı nüfusunun eğilimleridir.** 15-30 yaş grubunda yığıldığı düşünülen bu grubun yönü daha çok kent'e doğrudur. Ancak bu **süreçte ciddi bir seçim söz konusudur.** Seçilimi kaybedenlerin umutsuzluğu ise toplumsal umutsuzluğu körüklemektedir. Bu durumda ise gençlerin kent kırsalındaki cemaat ve cemiyetlerin eline geçmesi kuvvetle muhtemeldir. Kent Halkaları Projesi hem bu seçilimi kaybeden 3. Kuşak gençlerine önemli bir alternatif alan yaratacak ve hem de aileden gelen tarımsal kültürü sürdürmeleri kolay olacaktır. Seçilimi kazananların ise kentte desteklenmesi lazımdır. Bunun için özel saha çalışmaları üzerinden burs, istihdam, konaklama olanakları, sosyal yardımlar üzerinden sağlanmalı, kamu dışı grupların desteğine muhtaç bırakılmamalıdır.

• Kent kırsalının 2. ve seçim dışı kalan 3. kuşağı için Merkez Halkası birçok alternatif gelişim ve istihdam olanaklarını kendilerine sunacaktır. Böylece bu halka aslında kırsal alanın hem köy kırsalı, hem de kent kırsalı için yoksulluk ve yoksunluğun fark edildiği bir alan olacak ve 10-5 yıllık bir süreç içerisinde kırsal alanın bu handikap'ının aşılmasına vesile olacaktır.

•Ekonominin makro yapılarının, iş, istihdam ve ücret düzenlemeleri ile sosyal yardımların ihtiyaçları sürdüren değil, ihtiyaçları giderecek modeller üzerinden yürütülmesi, kırsal alanın yoksulluk ve yoksunlukları üzerinde ciddi dönüşümler yapacaktır.

Özetle toparlarsak:

- o **Kent Halkaları Projesi;** kent (yeşil halka-kentin doğrudan merkezi kuvvet halkası), merkez (sarı halka-kent ve köy kırsalı geçişim halkası), kır (kırmızı halka-köy kırsalı halkası) planlaması **hem ekonomik hem de sosyo-kültürel bir projedir. Kent-kent kırsalı-köy kırsalı geçiş ve geçişimlerinin düzenlendiği bir projedir.**
- o **Kent Halkaları Projesi;** Kent ve köy kırsalının yoksulluk ve yoksunluğunu hem algıda, hem de ekonomide gidermeyi hedefleyen bir projedir.
- o **Kent Halkaları Projesi;** Mustafa Kemal ATATÜRK'ün Modern Köy Projesindeki hedeflerinin, dolayısıyla, Cumhuriyetin yarım kalan bir mirasının devamını sağlayacak **aydınlanma-çağdaşlaşma projesidir.**
- o **Kent Halkaları Projesi;** tarım ve kırsal kalkınmanın bütünselliğini sağlayacak ve bütünü kavrayan bir projedir.
- o **Makro ekonomik düzenlemelerin eşlik etmesi halinde ülke çapında hem yapılaşma, hem kent planlaması, hem üretim açısından reform niteliğinde, amacı gerçekleştirecek bir projedir.**

ÇİFTÇİLERE YAPILAN TARIMSAL DESTEKLEMELERDEN TEVKİFAT YOLUYLA KESİLEN GELİR VERGİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Av. Buse ÇAĞLIYAN

Bilindiği üzere 5488 sayılı Tarım Kanunu'nun 16 ve devamı maddelerine¹ istinaden her yıl Cumhurbaşkanı Kararı ile tarımsal desteklemelere ilişkin usul ve esaslar belirlenerek Tarım ve Orman Bakanlığınca her yıl yayınlanan tebliğler uyarınca başvurular alınmakta ve desteklerden çiftçilerimiz faydalandırılmaktadır.

Ülkemizde tarımsal faaliyetlerle uğraşan çiftçilere; bitkisel üretimi artırmak, verim ve kaliteyi yükseltmek, üretim maliyetlerinin karşılanmasına katkıda bulunmak, sürdürülebilirliği sağlamak, kayıtlılığı arttırmak ve çevreye duyarlı alternatif tarım tekniklerinin geliştirilmesine katkı sağlamak, hayvancılığının geliştirilmesi ve sürdürülebilirliğin sağlanması, hayvancılık politikalarının yürütülmesinde etkinliğin artırılması, yerli hayvan genetik kaynaklarının yerinde korunması ve geliştirilmesi, kayıtların güncel tutulması, hayvan hastalıklarıyla mücadele ve sağlıklı hayvansal üretim başlıklarında tarımsal destekler sağlanmaktadır.

Çiftçilere sağlanan bu destekler aynı yardım olabileceği gibi nakdi yardım şeklinde de olabilmektedir. Bu kapsamda çiftçilere;

Tarımsal üretim için; bombus arısı kullanım desteği, fındık alan bazlı gelir desteği, geleneksel zeytin bahçelerinin rehabilitasyonu desteği, iyi tarım uygulamaları desteği, katı organik-organomineral gübre desteği, küçük aile işletmesi desteği, mazot ve gübre desteği, organik tarım desteği, sertifikalı fidan/fide ve standart fidan kullanım desteği, sertifikalı fidan üretim desteği, sertifikalı tohum kullanım desteği, toprak analizi desteği, Türkiye tarım havzaları üretim ve destekleme modeline göre fark ödemesi desteği, yem bitkileri desteği ve yurt içi sertifikalı tohum üretim desteği,

Hayvancılığın geliştirilmesine yönelik; buzağı desteklemesi, ıslah amaçlı süt içerik analiz desteklemesi, malak desteklemesi, dişi manda desteklemesi, anaç koyun ve keçi desteklemesi, sürü büyüme ve keçi desteklemesi, küçükbaş soy kütüğü desteklemesi gibi adlar altında her yıl Cumhurbaşkanı Kararı ile yürürlüğe konulan tarımsal desteklemelere ilişkin kararda yer alan ve Tarım ve Orman Bakanlığınca her yıl yayımlanan tebliğler uyarınca destek sağlanmaktadır.

Ancak gelinen aşamada bu uygulamaya başlanıldığı tarihten itibaren çiftçilerden gelir vergisi adı altında tarımsal desteklerde %4, hayvancılık desteklerinde %2 oranında gelir vergisi tevkifat yoluyla kesilmektedir. Kesilen gelir vergisinin hukuki bir dayanağı bulunmamaktadır.

Anayasa'nın 73. Maddesi: "Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muafık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına (eski hali Bakanlar Kuruluna) verilebilir" hükmüne amirdir.

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun² 53. maddesinde "Çiftçilerin elde ettikleri zirai kazançlar, bu kanunun 94 üncü maddesine göre hasılatları üzerinden tevkifat yapılmak suretiyle vergilendirilir" denilmek suretiyle atıf yapılmış ve Gelir Vergisi Kanunu'nun Vergi Tevkifatı başlıklı 94. maddesinde "Kamu idare ve müesseseleri, iktisadî kamu müesseseleri, sair kurumlar, ticaret şirketleri, is ortaklıkları, dernekler, vakıflar, dernek ve vakıfların iktisadî işletmeleri, kooperatifler, yatırım fonu yönetenler, gerçek gelirlerini beyan etmeye mecbur olan ticaret ve serbest meslek erbabı, zirai kazançlarını bilanço veya zirai işletme hesabı esasına göre tespit eden çiftçiler aşağıdaki bentlerde sayılan ödemeleri (avans olarak ödenenler dahil) nakden veya hesaben yaptıkları sırada, istihkak sahiplerinin gelir vergilerine mahsuben tevkifat yapmaya mecburdurlar" düzenlemesine yer verilmiş ve madde bentlerinde tevkifata tabi ödemeler sayma yoluyla belirlenmiş olup, maddenin 11/d bendinde ise çiftçilere yapılan doğrudan gelir desteği ve alternatif ürün ödemelerine ilişkin hususlar düzenlenmiştir. Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. maddesinde verilen yetki uyarınca 03.02.2009 tarihinde yürürlüğe giren 2009/14592 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla³ belirlenen ve bahsi

¹ 5488 sayılı Tarım Kanunu 25 Nisan 2006 tarihli ve 26149 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

² 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu 06 Ocak 1961 tarihli ve 10700 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

³. 2009/14592 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 3 Şubat 2009 tarihli ve 27130 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

geçen 11. bendin “d” alt bendi uyarınca çiftçilere sağlanan doğrudan gelir desteği ve alternatif ürün ödemelerinden tevkifat yoluyla kesilecek vergi oranı %0 olarak belirlenmiştir.

Bununla birlikte çiftçilere sağlanan doğrudan gelir desteği ve alternatif ürün ödemeleri haricindeki diğer destek türleri Gelir Vergisi Kanunu’nda sayılmadığı gibi herhangi bir vergi konusunu da oluşturmamaktadır.

Tarım Kanunu’nun 19. Maddesinde tarımsal destekleme araçları; 1-Doğrudan gelir desteği 2-Fark ödemesi 3-Telafile edici ödemeler 4-Hayvancılık destekleri 5-Tarım sigortası ödemeleri 6-Kırsal kalkınma destekleri 7-Çevre amaçlı tarım arazilerini koruma programı destekleri 8-Diğer destekleme ödemeleri, şeklinde sınıflandırılarak belirtilmiştir. Yine aynı maddeye istinaden Cumhurbaşkanı Kararıyla destekleme araçlarının her yıl belirleneceği ifade edilmiş, Cumhurbaşkanı Kararı ile bu karara istinaden Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yayımlanan tebliğler ile destekleme türleri, başvuruları, ödemeler, haksız ödemeler ve iade gibi hususlarda düzenlemeler çıkarılmıştır.

Bakanlık tarafından 2020 yılı tarımsal desteklemelerine ilişkin 25 Kasım 2020 tarihli resmi gazetede yayımlanan 2020/31 nolu⁴“Bitkisel Üretime Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ”ve ekleri ile 4 Aralık 2020 tarihli Resmi Gazete’te yayımlanan 2020/32 nolu⁵“Hayvancılık Desteklemeleri Uygulama Tebliğ”ve ekleri, desteklerden faydalanan çiftçilerin hangi destek türlerinden, ne zaman, nasıl ve ne miktarda faydalanacağını ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Vergi mevzuatı açısından bakıldığında; Gelir Vergisi Kanunu’nun 52. maddesinde “zirai faaliyetten doğan kazancın zirai kazanç olduğu, zirai faaliyetin arazide, deniz, göl ve nehirlerde, ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yollarıyla veyahut doğrudan doğruya tabiatın istifade etmek suretiyle nebat, orman, hayvan, balık ve bunların mahsullerinin istihsalini, avlanmasını, avcılar ve yetiştiricileri tarafından muhafazasını, taşınmasını, satılmasını veya bu mahsullerden sair bir şekilde faydalanılmasını ifade edeceği”, 53. maddesinde “çiftçilerin elde ettikleri zirai kazançların, bu kanunun 94 üncü maddesine göre hasılatları üzerinden tevkifat yapılmak suretiyle vergilendirileceği” 94. madde de ise yukarıda ayrıntılı izahı yapılan tarımsal desteklerden sadece doğrudan gelir desteği ve alternatif ürün ödemelerinin vergi tevkifatına tabi olduğu, diğer destek türlerinin vergi konusunu oluşturmadığı ve kanunda da sayma yoluyla belirtilmediği, bununla birlikte sayma yoluyla belirtilen doğrudan gelir desteği ve alternatif ürün ödemelerinden alınacak vergi oranının da mezkur Bakanlar Kurulu Kararıyla %0 olarak belirlendiği görülmektedir.

Gelir Vergisi Kanunu’nun 52 ve 53. maddeleri birlikte değerlendirildiğinde çiftçilerin herhangi bir zirai faaliyetleri sonucu elde ettikleri zirai kazancın, Kanunun 94. maddesinde belirtilen oranlarda tevkifat suretiyle vergilendirileceği, zirai kazançta girmeyen ve 94. madde de sayılmayan diğer unsurların vergi konusunu oluşturmadığı değerlendirilmektedir.

⁴... Bitkisel Üretime Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ 25 Kasım 2020 tarihli ve 31315 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁵ Hayvancılık Desteklemeleri Uygulama Tebliğ 4 Aralık 2020 tarihli ve 31324 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu nedenle çiftçilerin herhangi bir zirai faaliyeti sonucu elde edilmeyen, Bakanlık tarafından her yıl yayınlanan tebliğler uyarınca bütçeden ve diğer kaynaklardan ayrılan fonlarla çiftçilere karşılıksız ve zirai faaliyetleri sonucu olmadan yapılan desteklerin gelir vergisinin konusuna girmediği değerlendirilmektedir. Sağlanan destekler doğrudan çiftçilere aktarılan gelir transferleri ve aynı yardımlar olduğu gibi herhangi bir zirai faaliyete de dayanmamaktadır.

Bununla birlikte bir faaliyetten elde edilen kazancın vergiye tabi olabilmesi için "vergide kanunilik" ilkesi gereği ilgili kanunda vergi konusunu oluşturan kazançların ve vergi oranlarının belirtilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Çiftçilere yapılan desteklerden sadece doğrudan gelir desteği ile alternatif ürün ödemeleri Kanun'da sayılmış, diğer destekler sayılmamıştır. Bu yönüyle de yapılan kesintilerin herhangi bir hukuki dayanağı bulunmamaktadır. Bu uygulama hem T.C. Anayasası'na hem de "kanunilik" ilkesine ters düşmektedir.

Konuyla ilgili olarak hem Danıştay'ın hem Bölge İdare Mahkemeleri'nin içtihatlarına yer vermekte fayda görülmektedir. Bu kapsamda;

Danıştay 3. Dairesi'nin 2021/37 E. ve 2021/2092 K. sayılı6 temyizden incelenerek kanun yararına bozma talepli kararında özetle; 2019 yılı için yapılan mazot ve gübre desteğinde uygulanan %4 oranındaki gelir vergisi kesintisinin mazot ve gübre desteğinin doğrudan gelir desteği olması ve bu kalemde uygulanacak vergi oranının %0 olarak belirlenmesi nedeniyle tesis edilen işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı kanaatine varılmış ve yerel mahkeme kararının kanun yararına bozulmasına karar verilmiştir. Yine aynı dairenin 2021/39 E. ve 2021/2094 K. Sayılı, 2021/40 E. ve 2021/2093 K. Sayılı7 ilamları da aynı yöndedir. Söz konusu Danıştay kararlarında mazot ve gübre desteğinin çiftçilere yapılan bir tür gelir transferi olduğu, gelir transferlerinin Tarım Kanunu'nun 3. ve 19. maddelerine göre doğrudan gelir desteği mahiyetinde olduğu kanaatiyle, 2009/14592 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla doğrudan gelir desteklerinde belirlenen %0 tevkifat oranına karşın %4 gelir vergisi tevkifatı yapılmasının hukuka aykırı olduğu değerlendirilmiştir.

Yine konuya ilişkin olarak Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi 1. Vergi Dava Dairesi'nin 2019/2327 E. ve 2019/2288 K. Sayılı8 ilamında özetle; Çiftçilere üretilen ürünlerden elde edilen hasılatları üzerinden sağlanan desteklerden tevkifat yapılacağı, bu tevkifat oranlarının da verilen yetkiye istinaden Bakanlar Kurulu'nca çeşitli tarihlerde ilan edilen kararnamele ile belirlendiği, somut olayda ise çiftçilere yapılan mazot, gübre, sertifikalıtohum ve toprak analizi ödemelerinin doğrudan hasılat üzerinden yapılmış bir destek ödemesi olmadığı, zirai faaliyete konu ürünün yetiştirilmesine yardım niteliğine haiz olduğu, bu şekilde yapılmış yardımlardan da tevkifat yapılacağı yönünde herhangi bir Kanun hükmü bulunmadığından bahisle, üretimyardım niteliğine haiz mazot, gübre, sertifikalı tohum ve toprak analizi ödemeleri üzerinden yapılan tevkifatta Vergi Usul Kanunu'nda yer alan mevzuda hata hükmü uyarınca hukuka aykırılık, aksi yönde verilen istinafa konu kararda ise bu kısımlar yönünden hukuki isabet bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Verilen kararda; Bölge İdare Mahkemesi çiftçilere yapılan tarımsal desteklerde ikili ayrıma giderek, sabit oranlı veya alan bazlı olup, hasılat üzerinden hesaplanmayan desteklerin zirai hasılat sayılmadığından bahisle kesilen verginin hukuka uygun olmadığı, ancak toplam hasılat miktarına göre hesaplanan tarımsal desteklerin (fark ödemesi gibi) hasılat olarak değerlendirileceğinden bahisle bu kısımlar yönünden yapılan kesintinin hukuka uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hayvancılık desteklerine ilişkin Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu 2018/1116 E. ve 2019/371 K. Sayılı kararında9 özetle; birlik tarafından üyelerine yapılan anaç koyun ve keçi desteğinden tevkifat yoluyla %2 oranında gelir vergisi kesintisi yapılmasını, yapılan desteğin Tarım Kanunu 3. maddesindeki tanımıyla çiftçilere yapılan bir gelir transferi olduğu, dolayısıyla uyuşmazlığa konu ödemenin doğrudan gelir desteği mahiyetinde olduğu kabulüyle 2009/14592 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla doğrudan gelir desteklerinde belirlenen %0 tevkifat oranına karşın %4 gelir vergisi tevkifatı yapılmasının hukuka aykırı olduğu kanaatine ulaşılmıştır.

Yer verilen yargısal içtihatlara bakıldığında yargı yerlerinin de çiftçilere yapılan tarımsal destekler konusunda uygulama birliği içerisinde olmadığı görülmektedir. Bazı kararlarda hasılat üzerinden hesaplanan destekler ile alan bazlı ve sabit olan ödemeler şeklinde ayrıma gidilerek hasılat miktarına göre destek miktarının belirlendiği durumlarda yapılan kesintinin hukuka uygun olduğu, diğer destekler açısından hem kanunda sayma yoluyla belirtilmemiş olması (kanunilik ilkesi) hem de zirai hasılat olmaması nedeniyle yapılan kesintinin hukuka aykırı olduğu değerlendirilmiş, öte yandan bazı kararlarda da yapılan destek ödemesinin Tarım Kanununda yapılan tanımlar çerçevesinde doğrudan gelir desteği veya alternatif ürün ödemesi olup olmadığı yönünde değerlendirme yapılarak doğrudan gelir desteği veya alternatif ürün ödemesi olduğu yönünde değerlendirilen ödemelerin mezkur Bakanlar Kurulu Kararında %0 olarak vergi tevkifat oranı belirlendiğinden yapılan kesintilerin hukuka aykırı olduğu değerlendirilmesinde bulunulmuştur. Ancak farklı gerekçelere dayanılsa da çiftçilere yapılan tarımsal desteklerden alınan gelir vergisinin hukuka aykırı olduğu konusunda farklı yargı makamları netice itibarıyla aynı veya benzer yönde kararlar vermiş ve

⁶ Danıştay 3. Daire'sinin 2021/37 E. ve 2021/2092 K. Sayılı ilamı

⁷ Danıştay 3. Dairesi'nin 2021/39 E. ve 2021/2094 K. Sayılı, 2021/40 E. ve 2021/2093 K. Sayılı ilamları

⁸ Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi 1. Vergi Dava Dairesinin 2019/2327 E. ve 2019/2288 K. Sayılı ilamı

⁹ Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu 2018/1116 E. ve 2019/371 K. Sayılı ilamı

kesintilerin hukuka aykırı olduğu kanaatine varılmıştır.

Kanaatimizce de; çiftçilere her ne ad altında olursa olsun sağlanan tarımsal desteklerden tevkifat yoluyla kesilen gelir vergisinin herhangi bir hukuki dayanağı bulunmamaktadır. Yer verilen mevzuat ve yargı kararlarının aksine, çiftçilere yapılan tarımsal desteklerin hiçbirinden tevkifat yoluyla kesinti yapılmaması gerektiği düşünülmektedir. Zira yapılan bu destekler tarımsal uygulama ve politikaların geliştirilmesi, çiftçilerin değişen ve gelişen tarımsal üretim sektöründe hem yurtiçi hem yurtdışı pazarlar ile rekabet edebilmesi ve dışsal olumsuzluklardan etkilenmemesi, ülke ihtiyacı olan tarımsal ve hayvansal ürünlerin üretimi ve ihracatı gibi konularda çiftçilere karşılıksız yapılan hibe, destek, teşvik niteliğindeki bu yardımların Gelir Vergisi Kanunu 52 ve 53. maddeleri çerçevesinde zirai hasılat olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Zirai hasılat olarak değerlendirilse idi; kanun koyucu tarafından aynı kanunun 94/11-d bendinde doğrudan gelir desteği ve alternatif ürün ödemeleri ayrı bir bend olarak tevkifat yapılacak kalemler arasında sayılmazdı. Bu nedenle sayma yoluyla belirtilen doğrudan gelir desteği ve alternatif ürün ödemelerinden 2009/14592 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla belirlenen %0 vergi oranı nedeniyle vergi kesintisi yapılmaması, maddede sayma yoluyla belirtilmeyen ve zirai hasılat olarak değerlendirilmesi de mümkün olmayan; Fark ödemesi, Hayvancılık destekleri, Tarım sigortası ödemeleri, Kırsal kalkınma destekleri, Çevre amaçlı tarım arazilerini koruma programı destekleri ve Diğer destekleme ödemelerinin ise hiçbir şekilde vergi konusunu oluşturmaması nedeniyle çiftçilere sağlanan tüm kalemlerdeki tarımsal desteklerden tevkifat yoluyla vergi kesintisi yapılmasının hukuka aykırı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, kendilerine destek sağlanan Çiftçi Kayıt Sistemi, Fındık Kayıt Sistemi, Arıcılık Kayıt Sistemi ve diğer sicillerde kayıtlı olan çiftçilerin; geriye dönük 5 yıl için ve ilerleyen dönemlerde sağlanacak tüm destek kalemlerinde yapılmış ve yapılacak olan gelir vergisi kesintilerin dava yoluyla geri alabilme imkanı bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- 1-5488 sayılı Tarım Kanunu-25 Nisan 2006 tarihli ve 26149 sayılı Resmi Gazete
- 2-193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu-06 Ocak 1961 tarihli ve 10700 sayılı Resmi Gazete
- 3-2009/14592 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı-3 Şubat 2009 tarihli ve 27130 sayılı Resmi Gazete
- 4-Bitkisel Üretime Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ-25 Kasım 2020 tarihli ve 31315 sayılı Resmi Gazete
- 5-Hayvancılık Desteklemeleri Uygulama Tebliğ-4 Aralık 2020 tarihli ve 31324 sayılı Resmi Gazete
- 6- Danıştay 3. Daire'sinin 2021/37 E. ve 2021/2092 K. Sayılı İlamı
- 7- Danıştay 3. Dairesi'nin 2021/39 E. ve 2021/2094 K. Sayılı, 2021/40 E. ve 2021/2093 K. Sayılı İlamları
- 8- Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi 1. Vergi Dava Dairesinin 2019/2327 E. ve 2019/2288 K. Sayılı İlamı
- 9- Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu 2018/1116 E. ve 2019/371 K. Sayılı İlamı

KALKER OCAĞI VE KIRMA ELEME TESİSİNE KARŞI DOĞASI, TARIM ARAZİLERİ, MERASI, YAŞAM HAKKI İÇİN DİRENEN ANKARA BEYPAZARI DOĞANYURT KÖYLÜLERİNİN YANINDAYIZ

27 Nisan 2021

“TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası; Doğanyurt köylülerinin ve İkizdere köylülerinin haklı mücadelelerinin yanındadır.”

Ankara İli, Beypazarı İlçesi, Doğanyurt Mahallesi yakınlarında kurulması planlanan 3373704 No.lu Kalker Ocağı ve Kıрма Eleme Tesisi için 2019 yılında Ankara Valiliği'ne sunulan ÇED Proje Tanıtım Dosyası hakkında, 17.04.2020 günü “ÇED gerekli değildir” kararı verilmiştir. Tesisin kurulması için kamu yönetimince mevzuatı zorlayarak izinlendirme süreci devam ederken, Doğanyurt köylüleri yasal ve toplumsal mücadelesine devam etmektedir.

Batı Karadeniz'in İç Anadolu'ya geçiş bölgesinde yer alan, farklı iklim ve bitki coğrafyalarının buluşması sonucu endemik bitkiler ve yaban hayatı açısından zenginliği nedeniyle “doğal sit” karakterine sahip olan, hiçbir arıtmaya tabi olmadan tarım alanları ve kültür hayvanları kadar yaban hayatının da su ihtiyacını karşılayan bol miktarda doğal su kaynaklarını içeren, “korunması gereken tabiat varlığı” kapsamında değerlendirilmesi gereken milyonlarca yıllık bilgileri günümüze taşıyan ağaç fosilleri içeren, özel mülkiyete haiz araziler ile birlikte 6831 sayılı Orman Kanunu'na göre orman statüsü ve 4342 sayılı Mera Kanunu'na göre mera statüsü kapsamındaki arazilere sahip, başlıca geçim kaynağı tarım olan Doğanyurt Mahallesi; Ankara'ya 115 km, Beypazarı'na 18 km mesafededir. Büyükşehir Belediyesi Yasası ile bir gecede mahalle yapılırsa da gerek ekonomik yapısı ve üretim biçimi gerekse sosyolojik açıdan burası gerçekte köy statüsündedir.

Kalker Ocağı ve Kıрма Eleme Tesisi Proje Tanıtım Dosyası'na göre; yörede 12,5 hektarlık ocak alanı, ocak alanını da içeren 16,57 hektarlık proje alanı, toplam 94,15 hektarlık ruhsat alanı belirlenmiştir. 94,15 hektar olan ruhsat alanının 87,15 hektarı mera alanı, geriye kalan 7 hektarlık alan ise tarla, ağaçlı tarla ve devlet ormanıdır. Proje tanıtım dosyasına ve Tarım Orman Bakanlığı'nın meşçere ve orman kadastro haritalarına göre ruhsat alanı bozuk orman, orman ve tarla görünmekte olup alanın ruhsat başvurusu mera vasıf değişikliği yoluna gidilmeden orman alanları üzerinden yapılmıştır. Ancak, Tapu Kadastro kayıtlarında alanın önemli bir kısmı mera, bir kısmı tarla, bir kısmı ağaçlı tarla ve bir kısmı çam devlet ormanı olarak işaretlenmiştir. Taş ocağı bölgesinin çok büyük kısmı mera vasfında olmasına karşın, mera vasıf değişikliği yapılmadan alan orman vasfı gibi gösterilip işletme ruhsatı alınmış ve süreç usulsüz bir şekilde yürütülmüştür. Proje Tanıtım Dosyası'nda 10.04.2020 yılında yapılan revizyon sonrası 94,15 hektar ruhsat alanı içinde kalan 16,57 hektarlık proje alanı, özel mülkiyete konu tarla nitelikli alanların proje alanından çıkarılmasıyla 15.93 hektara indirilmiştir. Mevcut haliyle proje alanının 15.22 hektarı 125 ada 1 no'lu mera parseli, 0.71 hektarı ise tescil harici alanda kalmaktadır. Bu durum ruhsat alanının neredeyse tümünde mera vasıf değişikliğini bugünlerde gündeme getirmiştir. Tarım ve Orman Bakanlığı'nca mera vasıf değişikliğine izin verilmemesi talebimizdir.

Ruhsat alanı; Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nce 2017 yılında onaylanan 2038 yılı hedefli 1/100.000 Ölçekli Ankara Çevre Düzeni Planı'nda yaklaşık olarak “Tarım Alanı” kullanım alanına isabet etmektedir.

Orman köyü statüsünde olup tarımla geçinen Doğanyurt Mahallesi; 180 hektar kuru tarım alanı, 50 hektar sulu tarım alanı, 600 hektar mera alanına sahiptir. Tarım alanları ruhsat alanın yakın çevresinde kalıp, ruhsat alanının hemen bitişiğinde vatandaş mülkiyetinde 2.7 hektar tapulu tarım alanları bulunmaktadır. Mahallede ağırlıkla buğday, arpa, fasulye, fiğ, korunga gibi tarla ürünleri yetiştirilmektedir. Üreticiler yerli tohumları tercih etmekte olup buğday tarımının büyük çoğunluğunda Kundura ve Gerek Buğdayı gibi yerli tohumlar kullanılmaktadır. Yöre, Beypazarı'na özgü Ovaca ve Ankara Armudu'nun en iyi yetiştiği yerlerden biridir. Bölgede ceviz, badem, elma, kiraz gibi meyve bahçeleri bulunmakta, ayrıca kuşburnu, alıç, erik gibi yabani meyvelerin toplayıcılığı da söz konusudur.

Doğanyurt Mahallesinin ana geçim kaynağı hayvancılıktır. Orman içi meralar ve diğer alanlarda küçükbaş hayvancılık yaygın olarak yapılmakta olup, yöre Ankara Tiftik Keçisi'nin gerek arazi gerekse doğal ortam olarak en kaliteli yetiştirildiği yerlerdendir. Bölgede rakım 600 metreden başlayıp mahallenin üst bölgelerinde 1850 metreye kadar çıkmakta olup, yükseklik farklılıkları ve bitki çeşitliliği ile desteklenen arıcılık mahallenin önemli geçim kaynaklarından bir diğeridir.

Tarım alanlarının çok yakınında, meraların içinde, orman alanlarının bitişiğinde, başta Çatın deresi olmak üzere doğal su kaynaklarının doğrudan etki alanında, yerleşim alanına ortalama 500 m mesafede, 15'e yakın köy/mahalle ulaşım yolunu etkileyecek ruhsat alanına izin verilmesi halinde, dinamitli patlamalar ile kalker ocağından yılda 800.000 ton malzemenin çıkarılarak ve kırma eleme tesisinde 390.000 ton malzemenin işlenerek başka yer-

lere nakledilmesi planlanmaktadır. Ülkemizde ÇED süreçlerindeki gerçekleşmeyen taahhütler dikkate alındığında, projeye izin verilmesi halinde yaşanacak sarsıntı, toz emisyonu, gürültü, kirlilik gibi olumsuz etkilerin doğal çevre yanında tarımı yok edeceği bir gerçekliktir. Mevcut talebe izin verilmesi halinde, bölgedeki insanlar üzerinde sağlık ve sosyolojik boyutlu etkiler yanında, çevre boyutunda yaşamı var eden toprak, su, hava ve biyolojik çeşitlilik geri dönüşü mümkün olmayan bir şekilde tehlike altına girecektir.

Doğanyurtlular Derneği başta olmak üzere, bazı doğa dernekleri ve meslek odaları konuyu yargıya taşımış, Doğanyurt mahallesi ve civar mahalleler sakinleri doğayı ve tarım alanlarını korumak için kamuoyuna mal ettikleri bir toplumsal mücadele yürütmektedir.

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası; Doğanyurt köylülerinin haklı mücadelelerinin yanındadır. ODA'mız, dava konusu işlemin yürütmesinin durdurulması ve "ÇED gerekli değildir" kararının iptali talebi ile yürütülen yargı sürecine müdahil olacak, tahsis amacı değişikliğine yönelik mera vasıf değişikliği sürecini titizlikle takip edecek, mutlaka korunması gereken bu bölgenin yok olmasına yol açacak yanlış işlemde geri dönülmesi için kamuoyunu doğru bilgilendirme sürecinde üzerine düşeni yapacaktır.

Saygılarımızla.

Baki Remzi SUIÇMEZ

Yönetim Kurulu Başkanı

(Yönetim Kurulu Adına)

İKİZDERE'DEKİ DOĞA KATLIAMI DURDURULSUN!

12 Mayıs 2021

“Tüm yetkilileri bilim insanlarının, çevre gönüllülerinin, yöre halkının ve doğanın sesine kulak vermeye, bu insanlık suçuna dur demeye davet ediyoruz.”

Doğu Karadeniz'in eşsiz vadilerinden biri olan Rize'nin İkizdere İlçesi İşkencedere mevkiinde ormanlık alan katledilerek açılmak istenen taşocağına karşı direnen yöre halkının mücadelesini selamlıyoruz.

Rize İyidere'de inşa edilmek istenen Lojistik Merkezi ve Limanı'nın deniz dolgusunda kullanılacak taşları çıkartmak için bölge halkının ve doğal hayatın yaşam kaynağı olan ormanlık alanın yok edilmesi kabul edilemez. Lojistik Merkezi ihalesini alan şirketin maliyetlerini düşürmek için gerçekleştirilmek istenen bu doğa katliamı hem yasaların, hem de yaşam hakkının ihlali anlamına gelmektedir.

Madencilik faaliyetleri, sermaye kesimlerinin kâr hırsı gözetilerek değil, halkın ihtiyaç ve çıkarları gözetilerek yürütülmelidir. Halkın yaşam hakkını ve sağlığını görmezden gelen, doğal yaşamı tehdit eden, çevreye telafisi imkansız zararlar veren bir madencilik anlayışı kabul edilemez.

Yaklaşık 100 bin ağacın bulunduğu 100 hektar ormanlık alanı kapsayan ve İşkencedere'deki tüm doğal yaşamı ve ekosistemi ortadan kaldıracak olan taşocağı ruhsatı derhal iptal edilmelidir.

Ülkemizin ormanlık alanları her yıl çeşitli gerekçelerle tahrip edilmektedir. Yaşamsal ve çevresel etkileri göz önünde bulundurulmaksızın hazırlanan projeler, açılan yollar ve yürütülen madencilik faaliyetleri nedeniyle nitelikli ormanlık alanlarımız zarar görmektedir. Yakın zamanda Kaz Dağları'nda, Fatsa'da, Kuzey Ormanları'nda yaşanan orman katliamlarının görüntüleri yürekleri sızlatmaya devam ederken, bu görüntülere yenilerinin eklenmesine izin veremeyeceğiz.

İkizdere'de daha şimdiden, taşocağı bölgesine yol açabilmek için binlerce ağaç yok edildi. İnşaat firmasının doymak bilmez rant hırsı, hepimizin gözleri önünde ülkenin ve doğanın geleceğini yok ediyor. Tüm yetkilileri bilim insanlarının, çevre gönüllülerinin, yöre halkının ve doğanın sesine kulak vermeye, bu insanlık suçuna dur demeye davet ediyoruz.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yönetim Kurulu Başkanı Emin KORAMAZ

Bilgisayar Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Ali Rıza ATASOY

Çevre Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Ahmet KAHRAMAN

Elektrik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Bülent PALA

Fizik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Abdullah ZARARSIZ

Gemi Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Salih BOSTANCI

Gemi Makinaları İşletme Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Feramuz AŞKIN

Gıda Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Yaşar ÜZÜMCÜ

Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Ali İPEK

İçmimarlar Odası Yönetim Kurulu Başkanı Emrah KAYMAK

İnşaat Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Taner YÜZGEÇ

Jeofizik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Şevket DEMİRBAŞ

Jeoloji Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Hüseyin ALAN

Kimya Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Ali UĞURLU

Maden Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Ayhan YÜKSEL

Makina Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Yunus YENER

Metalurji ve Malzeme Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı İrfan TÜRKKOLU

Meteoroloji Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Fırat ÇUKURÇAYIR

Mimarlar Odası Yönetim Kurulu Başkanı Deniz İNCEDAYI

Peyzaj Mimarları Odası Yönetim Kurulu Başkanı Yasin OTUZOĞLU

Şehir Plancıları Odası Yönetim Kurulu Başkanı Gencay SERTER

Tekstil Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Aykut ÜSTÜN

Ziraat Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Baki Remzi SUIÇMEZ

BİLGİSİZ VE İLGİSİZ İNSANLARLA ZİRAAT MÜHENDİSLİĞİ MESLEĞİ DIŞLANARAK ÜLKEMİZDE TARIM SEKTÖRÜNÜN SORUNLARI ÇÖZÜLEMEZ. LIYAKAT!...

2 Haziran 2021

“Kamu Yönetiminde Liyakat!... Tarımsal Kamu Yönetiminde Liyakat!...”

Tarım ve Orman Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü’ne

vekaleten ya da asaleten konu uzmanı olmayan birinin,

konunun muhatabı Ziraat Mühendisliği mesleği dışından birinin atanmasını kınıyoruz.

Liyakat; layık olma, yaraşma, yaraşırılık, uygunluk, yeterlilik, yetenek.

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası olarak geçmişten bugüne önerimiz; tarım ve gıda sektörü ile doğrudan ilgili Bakanlığın, adı ve örgütsel yapısı sürekli değişen ve artık değişmeyerek doğru örgütlenmesi ve yitirdiği kurumsal hafızasını anımsaması gereken ve her anlamda ve her alanda etkin hizmetlerine her düzeyde dönmesi gereken Bakanlığın, ilgili tarımsal kamu yönetiminin, ilgili her konuda, her aşamada, her düzeyde, mesleğin içinden gelen meslektaşlarımız, meslekle doğrudan ilgili ve alanına göre konu uzmanı meslek insanları tarafından yönetilmesidir.

“Kamu Yönetiminde Liyakat!...” diyorlar, uygulamıyorlar.

“Tarımsal Kamu Yönetiminde Liyakat!...” diyoruz, uygulamıyorlar, ısrar ediyoruz, edeceğiz.

Yeni devlet yönetim sistemi etkisi içinde son yıllarda tarımsal kamu yönetimde de meslek dışından Bakan ve Bakan Yardımcılarının atanmasıyla başlayan “insan erozyonu”, merkezde en üst düzey yönetici atamalarında da, taşrada ilçedeki şube müdürü atamalarında da, her aşamada her düzeyde olumsuz biçimde son hızla devam etmektedir.

Herkesin anlayacağı şekilde diyoruz ki; ülkemiz tarımının vakit kaybına ve birilerinin tarım konusunda sonradan eğitilerek karar verme aşamasına taşınmasına harcayacak zamanımız yoktur.

Herkesin anlayacağı şekilde diyoruz ki; özel sektörün temsilcilerinin, özel amaç ve misyonu dışında, ülkemizde tarım ve gıda sektörünün yapısal ve altyapısal sorunlarını çözme niyeti, üreten ve de tüketen halkımızdan yana olma tercihi yoktur.

Uzun yıllardır siyasi iktidarda olan mevcut tarımsal kamu yönetiminin, yıllardır yanlı ve yanlış politik/siyasal tarımsal politika tercihleriyle, kağıt üzerinde kalan iddialı vaatleri dışında, resmi yanlı/yanlış istatistik verileriyle ve veri analizleriyle, yaşanan ciddi sorunları aslında ülkemiz ve ülkemiz üreticileri lehine çözmek istemediği ve de çözemediği bir gerçektir.

Tarım ve gıda sektörümüze ilişkin yapısal kalıcı sorunları ortadadır ve de sahipsizdir.

Yerli ve milli üretimimizi, yerli ve milli üreticilerimizi, ucuz yeterli ve sağlıklı gıda beklentisindeki tüketicilerimizi, tüm toplumumuzu, mevcut politik/siyasal kararların her an hepimizi olumsuz etkilediği süreçte; ısrarla çözülmeyen yıkıcı ve kalıcı sorunların üstüne, bir de, yaklaşık bir yıldır ülkemizi de yoğun olarak olumsuz etkileyen koronavirüs salgınının tarım sektörüne yıkıcı etkilerinin azaltılması için, karar vericilerce, ülkemizde yerli ve milli tarım üretimi adına hiçbir somut adım atılmamıştır.

Pandemi yanında, bilimsel olarak izlediğimiz ve yıkıcı etkilerini görmeye devam ettiğimiz ve edeceğimiz ve de önceden uyararak önlem alın dediğimiz, sorumluluğunu küresel iklim değişikliğine bağlama kolaycılığından irak yakınımızdaki kuraklık, kuraklık sorunu; ciddi üretim açığı, dış alım bağımlılığının devamı ve de insanlarımızı yönelik açlık ve kıtlık tehditlerinden biridir. Uyardık, uyarmaya devam ediyoruz, edeceğiz.

Pandemi, Kuraklık!... Yanlış/Yanlı Tarım Politikaları.

Uyardık, uyarmaya devam ediyoruz, edeceğiz.

Liyakat!...

Uyardık, uyarmaya devam ediyoruz, edeceğiz.

Tarımsal kamu yönetimde yaşanan çözümsüzlüğün ciddi bir nedeni, ülke yararına somut ve gerçekçi politika

oluşturama, politika oluşturmakla yükümlü üst düzey yönetici atamalarında liyakat sistemine önem verilmemesi, bir başka deyişle “emanetin ehline teslim edilmemesi”dir.

Geçmişten bugüne, bitkisel üretimle ilgili birime hayvancılıkla ilgili, hayvancılık üretimiyle ilgili birime alakasız biri atanırken, toprakla ilgili birime tümüyle ilgisiz atamalara bir yenisi eklendi.

Tarım Reformu Genel Müdürlüğü’ne, mühendis olmayan biri, tarım konusunda, toprak konusunda, tarım reformu konusunda bilgisiz, liyakatsız biri atandı.

En son 10.07.2018 tarih ve 30474 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkındaki Kararnamesi’nin Tarım ve Orman Bakanlığı bölümünde, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü’nün görev ve yetkileri ayrıntılı olarak düzenlenmişti. Bu düzenleme TBMM görevi iken, aslında, “yürütme” sınırları da tartışılmalı iken. Yine de, anılan Kararname’de Tarım Reformu Genel Müdürlüğü’nün görev ve yetkileri ayrıntılı olarak düzenlenmiş ve konu teknik bir konu iken.

Tarım Reformu Genel Müdürlüğü’ne, mühendis olmayan biri, liyakatsız biri atandı.

Aldığı lisans eğitimi kapsamında sosyal bilim kökenli birinin Tarım Reformu Genel Müdürlüğü alanında ilgili teknik konuları ve görevlerini yetki ve sorumluluklarını öğrenmesi, sağlıklı karar vermesi, bir yerde zaman kaybı. Son ihaleler, ciddi teknik konular, sorunlar. Liyakatsız yeni bir atama, ülkemiz tarım sektörü ve de meslek ve meslektaş haklarımız adına kabul edilemez. Ad, kişi değil, ilke üzerinden, yöntem üzerinden eleştirimiz.

Liyakatsız birinin kısa veya uzun sürede o makamda ve o görevde başarılı olması olanaksızdır, işinin ehli olmayanın hak etmediği makama atanmaması gerekir.

TMMOB ZMO olarak yasal olarak kurulduğumuz 1954 yılından bugüne, ülkemiz tarımı, mesleğimiz ve meslektaşlarımızın hak ve çıkarlarının korunması konusundaki onurlu ve dik duruşumuzdan, demokrasiden, hukuk devletinden, halktan, toplumdandan, bilimden ve emekten yana ilkeli tutumumuzdan ödün vermeyen TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası olarak, Anayasa’nın 135. maddesindeki kamu adına denetim görevimize de vurgu yaparak; her düzey özelliklerle de üst düzey yönetici atamalarında Ziraat Mühendisliği mesleğimizin ve meslektaşlarımızın dışlanmasını şiddetle kınıyoruz ve de öneride bulunuyoruz.

Yanlıştan bir an önce dönülerek, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü’ne konu uzmanı olan bir Ziraat Mühendisi meslektaşımızın atanmasını istiyoruz.

“Kamu Yönetiminde Liyakat!...” diyoruz.

“Tarımsal Kamu Yönetiminde de Liyakat!...” diyoruz.

Liyakat; layık olma, yaraşma, yaraşırılık, uygunluk, yeterlilik, yetenek.

Saygılarımızla.

Baki Remzi SUIÇMEZ

Yönetim Kurulu Başkanı

(Yönetim Kurulu Adına)